

FRANC KAFKA

SINOVI

1959
1999

REČIMISAO

Franc Kafka

SINOVI

Tri povesti

S nemačkog preveo

Jovica Aćin

Naslov originala:

Franz Kafka: Die söhne

Izdavačko preduzeće „Rad”, 1999

bojana888

LOŽAČ

Fragment

Kad je šesnaestogodišnji Karl Rosman, koga su njegovi siromašni roditelji poslali u Ameriku, jer ga je zavela služavka i dobila s njim dete, uplovio u njujoršku luku na već usporenom brodu, ugledao je već odavno posmatrani kip boginje slobode u sunčevom svetlu koje kao da je odjednom pojačano. Njena ruka kao da je tek uzdigla mač, a oko njene figure vazduh je slobodno hujao.

„Baš je visok!”, reče u sebi, a pošto nije čak ni pomišljao da krene dalje, sve veća gomila nosača ga je, prolazeći pored njega, postepeno gurala do brodske ograde.

Mlađi čovek s kojim se tokom putovanja letimično upoznao, reče mu u prolazu: „Šta bi, ne silazi vam se?” „Ma spreman sam”, reče Karl, osmehnuvši mu se, i onako neobuzdano, a i zato što je bio snažniji mladić, podiže svoj kofer na pleća. Ali, dok je pogledom pratio poznanika, koji je lako mašući svojim štapom odlazio s drugima, zaprepašćeno primeti da je on zaboravio sopstveni kišobran dole u brodu. Brzo zamoli poznanika, koji nije izgledao baš oduševljen, da bude ljubazan i na trenutak mu pripazi kofer, baci još pogled unaokolo da bi se orijentisao prilikom povratka i žurno krete odatle. Dole je, sa žaljenjem, video da je hodnik kojim bi znatno skratio put po prvi put zatvoren, što je verovatno imalo veze sa iskrcavanjem svih putnika, pa je prolaz morao naporno da traži kroz beskrajn niz malih odaja, preko kratkih stepeništa, koja su se neprestano nadovezivala, kroz hodnike koji stalno vijugali, kroz jednu pustu sobu s napuštenim pisaćim stolom, dok konačno nije, pošto je tim putem prošao samo jednom ili dvaput i uvek u većem društvu, stvarno potpuno zalutao. Zbunjen, a pošto nije sreo ni žive duše, čujuć iznad sebe jedino topotanje hiljade ljudskih nogu i opažajući poslednji štropot izdaleka, poput daška, već zaustavljenih mašina, on poče bez razmišljanja da udara na neka slučajna vratanca kod kojih je zastao u svom lutanju.

„Pa otvoreno je”, dopre iznutra, i Karl, iskreno odahnuvši, otvori vrata. „Zašto tako sumanuto lupate na vrata?”, upita ogroman čovek, jedva i pogledavši Karla. Kroz neki otvor na stropu padala je mutna, gore na brodu davno istrošena svetlost u bednu kabinu u kojoj su krevet, orman, stolica i čovek stajali tesno jedno uz drugo kao spakovani. „Zalutao sam”, reče Karl. „Tokom plovidbe nisam to čak ni primetio,

ali ovo je užasno veliki brod.” „Da, u pravu ste”, reče čovek sa izvesnim ponosom i nije prestajao da barata oko brave na malom koferu koga je stalno pritiskao obema rukama, pokušavajući da čuje škljocanje. „Ma uđite već jednom”, nastavi čovek, „nećete valjda stajati napolju!” „Ne smetam?”, upita Karl. „Hajdete, kako biste smetali!” „Jeste li Nemač?” , nastojao je Karl još da se obezbedi, pošto je mnogo slušao o opasnostima koje došljacima prete u Americi, posebno od Iraca. „Jesam, jesam”, reče čovek. Karl je još oklevao. Tada čovek nepredvidivo zgrabi kvaku i vratima, koja brzo zatvori, ugura Karla unutra. „Ne mogu da podnosim ako mi neko iz hodnika zaviruje unutra”, reče čovek, koji se ponovo usredsredi na svoj kofer. „Svako ko prođe, zaviri unutra - ko bi ih tolike izdržao!” „Ali, hodnik je sasvim pust”, reče Karl, neugodno priklješten uz krevetsko postolje. „Da, sad”, reče čovek. „Pa o sad je i reč”, pomisli Karl, „sa ovim čovekom je teško razgovarati.” „Lezite na krevet, tamo imate više mesta”, reče čovek. Karl se, kako je umeo, uvuče u postelju, glasno se pritom nasmejavši pri prvom uzaludnom pokušaju da nekako dospe do nje. Ali, tek što se našao u postelji, on uzviknu: „Zaboga, potpuno sam zaboravio na svoj kofer!” „A gde vam je?” „Gore, na palubi, jedan poznanik pazi na njega. Kako se samo zove?” I iz tajnog džepa, koji mu je za put majka ušila u postavu kaputa, izvadi posetnicu. „Buterbaum, Franc Buterbaum.” „Da li vam je kofer baš neophodan?” „Naravno.” „Pa zašto ste ga onda dali nepoznatom čoveku?” „Zaboravio sam dole kišobran i pohitao sam da ga uzmem, a nisam hteo da vučem kofer sa sobom. Onda sam još i zalutao.” „Jeste li sami? Bez pratnje?” „Da, sam.” „Možda bi trebalo da se držim ovog čoveka”, prolete Karlu kroz glavu, „gde da nađem sad boljeg prijatelja.” „A sad ste izgubili još i kofer. Da o kišobranu i ne govorim.” I čovek sede na stolicu kao da je sad Karlov problem poprimio za njega izvesni značaj. „Ali, verujem da kofer još nije izgubljen. „Blažen je ko veruje”, reče čovek i snažno se počesa po svojoj tamnoj, kratkoj, gustoj kosi. „Na brodu se s lukama menjaju i običaji. U Hamburgu bi vaš Buterbaum možda i čuvao kofer, ali ovde verovatno više nema nikakvog traga od oboje.” „Ali, onda moram odmah napolje da pogledam”, reče Karl i osvrte se da vidi kako bi izišao. „Samo vi ostanite”, reče čovek i gurnu ga rukom u grudi, bezmalo grubo, natrag u krevet. „A zašto?”, upita Karl rasrđeno. „Zato što nema nikakvog smisla”, reče čovek, „a za trenutak idem i ja, pa ćemo zajedno. Ili je kofer ukraden, te nema nikakve pomoći, ili ga je čovek ostavio i onda ćemo ga lakše naći kad se brod isprazni. Isto tako i vaš kišobran.” „Snalazite li se na brodu?”, nepoverljivo upita Karl i učini mu se kao da inače ubedljivih tvrdnja da će njegove stvari na praznom brodu biti lakše

pronađene skriva neku klopku. „Pa ja sam brodski ložač”, reče čovek. „Vi ste brodski ložač”, uzviknu radosno Karl kao da to prevazilazi sva očekivanja i, oslonivši se na lakat, pažljivije pogleda čoveka. „Baš ispred kabine u kojoj sam spavao sa Slovakom bio je otvor kroz koji sam mogao da vidim strojarnicu.” „Da, tu sam radio”, reče ložač. „Uvek sam se mnogo zanimao za tehniku”, reče Karl čije su se misli držale određenog smera, „i sigurno bih postao inženjer da nisam morao da krenem u Ameriku.” „Pa zašto ste morali da krenete?” „Ah, tako!”, reče Karl, i rukom otkloni čitavu tu priču. Pritom je, osmehnuvši se, pogledao ložača kao da ga moli da bude popustljiv čak i prema onome što ostaje neizrečeno. „Svakako nije bilo bez razloga”, reče ložač, i nije se moglo tačno znati da li je time tražio ili odbijao da mu se taj razlog ispriča. „Sad bih mogao da budem i ložač”, reče Karl, „mojim roditeljima je sad svejedno šta ću postati.” „Moje mesto je slobodno”, reče ložač, zavuče, pri punoj svesti o tome, ruke u džepove pantalona i podiže noge u naboranim, kožastim, železnosivim pantalonama na krevet da bi ih ispružio. Karl morade da se više stisne uz zid. „Napuštate brod?” „Dabome, danas marširamo napolje.” „A zašto? Ne dopada vam se?” „E, takve su okolnosti; nije uvek na vama da odlučite da li vam se dopada ili ne. Uostalom, u pravu ste, i ne dopada mi se. Verovatno i ne mislite ozbiljno da postanete ložač, ali upravo tada čovek to najlakše postaje. Nipošto vam ne bih preporučio. Ako ste hteli da studirate u Evropi, zašto to ne biste i ovde? Američki univerziteti su, štaviše, neuporedivo bolji od evropskih.” „Mogućno”, reče Karl, „ali ja gotovo da nemam nikakvih para za studiranje. Doduše, čitao sam o nekom ko je za dana radio u firmi, a noću studirao, sve dok nije postao doktor i, verujem, gradonačelnik, ali za to treba ipak biti izuzetno istrajan, zar ne? Bojim se da ja to nisam. Osim toga, čak nisam bio ni neki naročiti učenik, rastanak sa školom mi zaista nije teško pao. A škole su ovde možda još strožije. Engleski gotovo da i ne znam. Uopšte, ovde strance, verujem, baš i ne prihvataju.” „Jeste li to već osetili? No, onda je to dobro. Onda ste moj čovek. Vidite, mi smo ipak na nemačkom brodu koji pripada linijskoj plovidbi Hamburg-Amerika, zašto onda ovde nismo svi Nemci? Zašto je glavni mašinst Rumun? Zove se Šubal. Prosto da ne verujete. A taj džukac kinji nas Nemce na nemačkom brodu! Nemojte misliti” - ponestajalo mu je vazduha, mlatarao je rukom - „da se žalim samo da bih se žalio. Znam da nemate nikakvog uticaja i da ste i sami siromašni dečkić. Ali, to je suviše!” I više puta lupi pesnicom o sto, ne odvajajući pogled od nje dok je lupao. „A ja sam na tolikim brodovima već služio” - i nabroja dvadesetak naziva uzastopce kao da je jedna reč, Karl je bio sav

zbunjen - „i istakao sam se, bio sam pohvaljen, bio sam radnik kakvog žele moji kapetani, čak sam nekoliko godina bio na istom trgovačkom jedrenjaku” - uspravio se kao da je to bio vrhunac njegovog života - „a ovde, na ovom sanduku, gde je sve pod konac, gde se ne iziskuje nikakva dosetljivost, ovde niš' ne valjam, stalno kao stojim na putu Šubalu, lenja buba sam, zaslužujem da me izbace, a platu mi daju kao milostinju. Razumete li to? Ja, ne.” „Ne smete to da dozvolite”, uzbuđeno reče Karl. Gotovo je izgubio osećaj da se nalazi na nesigurnom tlu jednog broda, na obali nepoznatog zemaljskog kraja, tako se osećao kao na rodnoj grudi na ložačevom krevetu. „Jeste li već bili kod kapetana? Jeste li već tražili svoje pravo kod njega?” „Ma idite, bolje da idete. Ne bih da ste ovde. Ne slušate šta vam kažem, nego mi delite savete. Kako da idem do kapetana!” I ložač umorno sede opet i položi lice u obe ruke.

„Bolji savet ne umem da mu dam”, u sebi reče Karl. I uopšte, zaključio je da bi bolje bilo da je poneo svoj kofer umesto što je tu delio savete koji se ionako drže za glupe. Kad mu je otac kofer predavao zauvek, upitao ga je u šali: „Koliko ćeš ga još imati?” A sad je taj verni kofer možda već doista izgubljen. Jedina uteha je bila da otac jedva da išta može saznati o njegovom sadašnjem položaju, i čak i ako bi se raspitivao. Brodska kompanija bi mogla zapravo još da saopšti jedino da je prispeo u Njujork. Karlu je, međutim, bilo žao što jedva da je i iskoristio stvari iz kofera, iako je, recimo, davno trebalo da presvuče košulju. Štedeo je, dakle, tamo gde tome nije bilo mesto; sad baš kad je, na početku svoje karijere, trebalo da nastupi čisto odeven, moraće da se pojavi u prljavoj košulji. Inače, gubitak kofera i nije bio tako strašan, jer je odelo na njemu bilo čak bolje od onog u koferu, koje je zapravo bilo samo odelo za nuždu i majka ga je, pred samo putovanje, morala da krpi. Prisetio se sad i da je u koferu bio i komad veronske salame koga mu je majka spakovala kao ekstradar, od koje je ipak uspeo da pojede tek delić, pošto je tokom plovidbe bio apsolutno bez apetita i bila mu je više nego dovoljna supa deljena na međupalubi. Ali, sad bi mu pri ruci bila dobrodošla kobasica da njome počasti ložača. Da se takvi ljudi mogu lako pridobiti ako im se tutne neka sitnica, to je Karl znao još od svog oca koji je deleći cigare pridobijao sve niže činovnike s kojima je poslovao. Sad je za poklanjanje Karl imao jedino još svoj novac, a nije hteo da ga dira ako se već ispostavi da je kofer izgubljen. Misli mu se ponovo vratiše koferu i sad zaista nije mogao da shvati zašto je za vreme plovidbe toliko pazio na njega, dotle da ga je to stražarenje bezmalo lišilo sna, kad je sad dopustio da mu taj isti kofer tako lako odnesu. Setio se i pet noći tokom kojih je neprestano sumnjao na malog Slovaka, koji je spavao dva ležaja levo

od njega, da je bacio oko na njegov kofer. Taj Slovak je samo vrebao da Karl, savladan klonulošću, na trenutak zadrema i da onda privuče kofer dugom motkom kojom se preko dana stalno igrao i vežbao. Tokom dana je taj Slovak izgledao prilično nevino, ali bi se, tek što padne noć, s vremena na vreme podizao s ležaja i bacao tužan pogled put Karlovog kofera. Karl je to mogao sasvim jasno da opazi pošto bi uvek poneko, usled iseljeničkog nemira, ukresao tu i tamo plamičak, uprkos tome što je to bilo zabranjeno brodskim redom, i pokušavao da odgonetne nerazumljive prospekte agencija za iseljavanje. Ako je takva svetlost bila blizu, onda je Karl mogao malo da odrema, ali ako je bila daleko ili je bilo mračno, onda je morao da drži oči otvorene. Ovaj ga je napor dobro iznurio, a sad je možda bio potpuno nekoristan. Taj Buterbaum - samo ako ga jednom negde sretne!

U tom trenutku, u dosadašnjoj potpunoj tišini, spolja se iz velike daljine oglašiše mali kratki udari, kao od dečjih nogu; dolazili su sve bliže, odzvanjajući sve jače, i sad su se prometnuli u miran marš ljudi. Očito su se kretali u koloni, kao što je i prirodno u uskom hodniku, i čulo se zveckanje kao od oružja. Karl u postelji, već blizu tome da, oslobođen svih briga oko kofera i Slovaka, utone u san, prenu se i gurnu ložača da bi mu najzad svratio pažnju, jer je izgledalo da je povorka svojim čelom upravo dospela do vrata. „To je brodska kapela”, reče ložač, „svirala je gore i sad ide da se pakuje. Sad je sve gotovo i možemo da pođemo. Hajdete!” Dohvati Karla za ruku i u poslednjem času još sa zida iznad kreveta uze uokvirenu sliku Bogorodice, strpa je u džep na prsima, zgrabi svoj kofer i s Karlom žurno iziđe iz kabine.

„Sad idem u kancelariju i kazaću onoj gospodi šta mislim. Putnika više nema, ne moram više da imam obzira.” Ložač je to ponovio na više načina i hteo je u hodu da pobočnim pokretom noge zgazi pacova koji im je prelazio put, ali ga je samo brže gurnuo u rupu do koje je ovaj uspeo blagovremeno da stigne. Ložač je uglavnom bio spor u pokretima, jer iako su mu noge bile duge, ipak su bile preteške.

Prošli su kroz odeljak kuhinje gde je nekoliko devojaka u prljavim keceljama - namerno su ih polivale - pralo posuđe u velikim kablovima. Ložač pozva neku Linu, rukom je obavi oko kukova i povede delić puta sa sobom, dok se ona koketno oslanjala na njegovu ruku. „Sad isplaćuju, hoćeš li da pođeš sa mnom?”, upita je. „Zašto bih se mučila, bolje mi donesi novac ovamo”, odgovori ona, izvi se ispod njegove ruke i otrča. „Gde li si pronašao tog zgodnog dečka?”, još doviknu ona, ali ne

sačeka odgovor. Sve devojke, koje su bile prekinule posao, prsnuše u smeh.

Ali, oni su produžili i stigli do vrata nad kojima su male, zlataste karijatide nosile mali zabat. Kao brodska instalacija to je izgledalo istinski raskošno. Karl, kako je zapazio, nikad nije bio u ovom delu broda, koji je verovatno tokom cele plovidbe bio rezervisan za putnike prvog i drugog razreda, ali sad su, pred veliko čišćenje broda, bila uklonjena pregradna vrata. Stvarno su već i sreli nekolicinu ljudi koji su nosili metle na ramenu i pozdravljali ložača. Karl se čudio toj velikoj aktivnosti; na svojoj međupalubi malo je šta, doduše, od toga mogao da uoči. Duž hodnika su se pružale žice električnih vodova, a neprekidno se čulo neko zvonice.

Ložač s poštovanjem zakuca na vrata i, kad se čulo „uđite”, pokretom ruke pozva Karla da uđe bez bojazni. I Karl je ušao, ali je ostao da stoji kod vrata. Kroz tri prozora sobe video je morske valove i srce mu zaigra dok je posmatrao njihovo veselo talasanje, kao da nije pet dugih dana neprekidno gledao more. Veliki brodovi su jedni drugima presecali puteve i naginjali pod udarom talasa tek onoliko koliko bi im dopustila njihova težina. Kad bi se oči skupile, izgledalo je kao da se ti brodovi ljuljaju usled same težine. Na katarkama su nosili uske ali duge zastave, koje su doduše bile zategnute usled plovidbe, ali su uprkos tome još lepršale tamo-amoo. Pozdravni plotuni su odjekivali verovatno s ratnih brodova; topovske cevi jednog takvog, koji nije predaleko prolazio, presijavajući se od odbleska na svom čeličnom omotaču, činilo se da se ljuljuškaju pri sigurnoj, glatkoj, mada ne i vodoravnoj plovidbi. Brodići i čamci mogli su se, barem s vrata, primetiti samo u daljini kako se u mnoštvu uvlače u otvore između velikih brodova. A iza svega toga dizao se Njujork i gledao u Karla stotinama hiljada prozora svojih oblakodera. Da, u ovoj sobi ste znali gde ste.

Za okruglim stolom sedela su tri gospodina, od kojih je jedan bio brodski oficir u plavoj brodskoj uniformi, a ostala dvojica činovnici lučke uprave, u crnim, američkim uniformama. Na stolu su visokonaslagnani ležali razni dokumenti, koje je najpre oficir, s perom u ruci, pregledao pa ih pružao ostaloj dvojici koji su ih čas čitali, čas pravili ispise iz njih, čas stavljali u svoje kancelarijske tašne, ukoliko ne bi onaj koji je bezmalo neprestano pravio mali šum zubima nešto diktirao svom kolegi u zapisnik.

Kod prozora je za pisaćim stolom, leđima okrenut vratima, sedeo omanji gospodin i poslovaio velikim folijantima koji su bili poređani pred njim na robustnoj

polici za knjige u visini glave. Pored njega je stajala otvorena, barem na prvi pogled prazna kasa.

Drugi prozor je bio slobodan i nudio najbolji pogled. Ali, blizu trećeg stajala su dva gospodina i poluglasno razgovarala. Jedan, naslonjen uz prozor, takođe obučen u brodsku uniformu, igrao se drškom mača. Drugi, s kojim je razgovarao, bio je okrenut prozoru i pokatkad bi nekim pokretom otkrivao deo niza ordenja na grudima sabesednika. Bio je u civilu i imao tanak bambusov štapić koji je, pošto je obe ruke držao na kukovima, takođe štrčao poput mača.

Karl nije imao vremena da sve vidi, jer im je ubrzo pristupio jedan služitelj i, s pogledom kao da mu tu nije mesto, upitao ložača šta hoće. Podjednako tiho kao što je bio i upitan, ložač odgovori da bi hteo da razgovara s gospodinom glavnim blagajnikom. Služitelj, sa svoje strane, odbi molbu pokretom ruke, ali ipak na vršcima prstiju priđe gospodinu s folijantima, obilazeći okrugli sto u velikom luku. Dotični gospodin - jasno se videlo - doslovno se skamenio na služiteljeve reči, ali se najzad okrenuo ka čoveku koji je želeo da s njim razgovara i onda, strogo odbijajući, odmahnu rukom prema ložaču, a sigurnosti radi i prema služitelju. Služitelj se na to vrati do ložača i reče mu tonom kao da mu nešto poverava: „Gubite se odmah iz sobe!”

Posle ovog odgovora, ložač spusti pogled na Karla, kao da je ovaj njegovo srce kome nemo iskazuje svoj jad. Ne razmišljajući ni tren, Karl odstupi od njega, pretrča ukoso sobu, tako da je čak ovlaš okrznuo stolicu oficira; služitelj potrča pognut, ruku ispruženih da ga uhvati, kao da goni neku gamad, ali je Karl prvi stigao do stola glavnog blagajnika, za koji se čvrsto uhvatio za slučaj da služitelj pokuša da ga odvuče.

Naravno, u celoj sobi odmah postade živo. Brodski oficir za stolom poskoči, gospoda iz lučke uprave posmatrahu mirno ali pažljivo, oba gospodina pokraj prozora stadoše jedan pored drugog, služitelj se, s pomišlju da mu nema više mesta tamo gde su visoka gospoda pokazala zainteresovanost, izmaknu natrag. Ložač je kod vrata napregnuto čekao na trenutak kad će njegova pomoć biti potrebna. Glavni blagajnik, konačno, u svojoj naslonjači učini veliki okret udesno.

Iz svog tajnog džepa, koji je bez premišljanja izložio pogledima tih ljudi, izvadi svoj pasoš i, umesto daljnjeg predstavljanja, položi ga otvorenog na sto. Glavni

blagajnik je, izgleda, taj pasoš smatrao sporednim, jer ga s dva prsta odgurnu u stranu, na šta Karl, kao da je ta formalnost obavljena na zadovoljavajući način, vrati pasoš u džep.

„Dopuštam sebi da kažem”, počeo on tada, „da je po mom mišljenju gospodinu ložaču učinjena nepravda. Ovde je izvesni Šubal koji mu je zaseo na vrat. Sam on je već na potpuno zadovoljstvo služio na mnogim brodovima koje vam sve može nabrojati, marljiv je, zna svoj posao, i stvarno je neshvatljivo zašto ne bi pogodio baš na ovom brodu gde služba ipak nije tako preterano teška kao, recimo, na trgovačkim jedrenjacima. Otuda samo kleveta može biti posredi koja ga sprečava da napreduje i uskraćuje mu priznanje koje ne bi inače sasvim sigurno izostalo. Izneo sam stvar samo u opštim crtama, a on sam će vam potanko izložiti svoje žalbe.” Karl se tim rečima obratio svojoj gospodi, budući da su ga stvarno svi i slušali, a verovatnije je izgledalo da će se među njima svima pre naći neko pravedan nego da taj pravedan bude upravo glavni blagajnik. Osim toga, Karl je lukavo prećutao da on ložača poznaje tek odnedavno. Uostalom, govorio bi on još i bolje da ga nije zbunjivalo crveno lice gospodina s bambusovim štapićem, koje je sa svog sadašnjeg mesta prvi put video.

„Sve je tačno od reči do reči”, reče ložač još pre nego što ga je iko upitao, čak i pre nego što ga je iko uopšte još pogledao. Ta ložačeva brzopletost bila bi velika greška da gospodin sa ordenjem, koji je, kako je Karlu sad sinulo, svakako bio kapetan, nije već očigledno prečistio sa sobom da čuje i ložača. On je, naime, ispružio ruku i, glasom tako čvrstim da bi se po njemu moglo udarati čekićem, viknuo ložaču: „Dođite ovamo!” Sad je sve zavisilo od ponašanja ložača, jer što se tiče pravednosti njegove stvari, u nju Karl nije sumnjao.

Tom prilikom se pokazalo, srećom, da je ložač već prošao mnogo sveta. Uzornom mirnoćom, iz svog koferčeta je prvim zahvatom izvadio svežnjić papira, kao i jednu beležnicu, i s tim se, ni najmanje ne mareći za glavnog blagajnika, kao da se to samo po sebi razume uputio do kapetana, pa razastro na prozorsku dasku svoja dokazna sredstva. Glavnom blagajniku nije ostalo drugo nego da se i sam pomuči da priđe. „Ovaj čovek je poznata svađalica”, reče on kao objašnjenje, „više je u blagajni nego u strojarnici. Šubala, tog mirnog čoveka, doveo je do potpunog očajanja. Čujte već jednom!” obratio se on ložaču. „Vaša nasrtljivost je stvarno već otišla predaleko. Koliko puta su vas već izbacili iz prostorija za isplatu, što i zaslužujete sa svojim

potpuno, sasvim i bez izuzetaka neopravdanim zahtevima! Koliko puta ste odande dojurili u glavnu blagajnu! Koliko puta vam je u dobroj nameri kazano da je Šubal vaš neposredni pretpostavljeni, s kojim se sami, kao njegov podređeni, morate sporazumeti! A sad dolazite i ovamo, kad je tu gospodin kapetan, da i njemu dosađujete bez najmanjeg stida, nego vas nije ni sramota da kao unapred poučenog zastupnika svojih bljutavih optužbi dovodite ovog mališana koga prvi put uopšte vidim na brodu!”

Karl se silom suzdržavao da ne priskoči. Ali, umešao se već i kapetan, koji reče: „Da ipak saslušamo čoveka. Taj Šubal mi vremenom nekako biva suviše samostalan, ali to ne znači da sam time rekao nešto vama u prilog.” Poslednje reči su bile upućene ložaču; bilo je prirodno da se kapetan neće odmah zauzeti za njega, ali je sve izgledalo da je na dobrom putu. Ložač je započeo sa svojim objašnjenjem i savladao se već na samom početku, jer je Šubala nazvao „gospodin”. Kako se Karl radovao pored napuštenog pisaćeg stola glavnog blagajnika, gde je od suštog zadovoljstva stalno pritiskao jednu vagu za pisma. - Gospodin Šubal je nepravedan! Gospodin Šubal povlašćuje strance! Gospodin Šubal je naredio ložaču da napusti strojarnicu i pere klozete, što svakako nije ložačev posao! - Jednom je čak dovedena u sumnju sposobnost gospodina Šubala, koja kao da je bila više prividna nego stvarna. Na tom mestu je Karl svom snagom napadno gledao u kapetana, poverljivo, kao da je kapetan njegov kolega, samo da zbog ložačevog nešto nespretnog načina izražavanja ne bi stekao nepovoljan utisak. Pri svemu tom nije se iz mnogih reči moglo nešto naročito saznati, i premda je kapetan još gledao pred sobom, s rešenošću u očima da ovog puta do kraja sasluša ložača, ostala gospoda su već bivala nestrpeljiva i ložačev glas ubrzo više nije neograničeno vladao u prostoriji, što je donekle budilo strepnju. Gospodin u civilu je, kao prvi, stavio u pokret svoj bambusov štapić i, mada tiho, lupkao njime o parket. Druga gospoda su, prirodno, tu i tamo pogledala u tom smeru, gospoda iz lučke uprave, očigledno u žurbi, ponovo se latiše akata i počеше, iako ponešto odsutnog duha, da ih pregledaju, brodski oficir opet primače svoj sto, a glavni blagajnik, verujući da je dobio igru, duboko i ironično uzdahnu. Od rasejanosti koja je sve obuzimala izgleda da je ostao pošteđen jedino služitelj koji je delimično saosećao s nevoljom sirotog čoveka potčinjenog velikima, i ozbiljno je klimnuo glavom Karlu kao da time hoće nešto da objasni.

Pred prozorima je, međutim, i dalje tekao lučki život; plitki teretnjak s brdom

buradi, koja su morala biti čudesno naslagana da se ne bi kotrljala, prođe i gotovo zamračí sobu; mali motornjaci, koje bi Karl, kad bi imao vremena, mogao sad tačno da razgleda, kao pod konac su hitali pod grčevitim pokretima ruku čoveka uspravnog za kormilom; tu i tamo bi se iz nemirne vode pomolila neka čudnovata plovila i odmah ponovo bila preplavljena i tonula pred začuđenim pogledom; zdušno veslajući, mornari su pokretali čamce prekookeanskih parobroda, punih putnika koji su, onako kako su ih sabili, staloženo i ispunjeni iščekivanjem sedeli u njima, premda poneki nisu mogli odoleti da okreću glave prema okolnim promenljivim prizorima. Kretanje bez kraja, nemir koji se s nemirnog elementa prenosi na bespomoćne ljude i njihova dela!

Ali, sve je opominjalo na žurbu, na jasnoću, na potpuno tačno izlaganje; a šta je radio ložač? Govorio je, u stvari, sav u znoju, papire na prozoru odavno već više nije mogao da drži drhtavim rukama sa svih strana sveta priticale su mu optužbe protiv Šubala, od kojih je svaka pojedinačno, po njegovom mišljenju, bila dovoljna da potpuno sahrani Šubala, ali sve što je mogao da predoči kapetanu bila je žalosna smesa svih zajedno. Gospodin s bambusovim štapićem davno je već zviždukao, slabašno, put stropa, gospoda iz lučke uprave prilegla su već oficira za njihov sto i nikakvim izrazom na licu nisu pokazivala da će ga ponovo pustiti, glavnog blagajnika je samo kapetanova mirnoća zadržavala da ne plane, služitelj je u vojničkom stavu svakog trenutka čekao naredbu svog kapetana u pogledu ložača.

Tu Karl više nije mogao ostati neaktivan. Uputio se zato polako ka grupi, u hodu razmatrajući što je mogućno brže kako da se najbolje poduhvati stvari. Bilo je zaista krajnje vreme, samo još tren i obojica bi nesumnjivo leteli iz kancelarije. Može biti kapetan dobar čovek i, povrh toga, baš sad, kako se Karlu činilo, imati neki poseban razlog da se pokaže kao pravedni pretpostavljeni, ali on najzad nije bio neki instrument na kome se bez kraja i konca može svirati - a upravo je tako s njim postupao ložač, istina iz svoje duboke, bezgranične povređenosti.

Otuda Karl reče ložaču: „Morate da pričate jednostavnije, jasnije; ovako kako mu pričate, gospodin kapetan ne može da prosudi. Zar on poznaje sve mašinate i kurire po prezimenu ili čak po imenu, pa da on, kad mu samo kažete neko takvo ime, odmah zna o kome je reč? Sredite svoje žalbe, iznesite najpre najvažnije i postepeno ostale, možda onda neće više ni biti potrebno da se većina i spomene. Meni ste, eto, uvek tako jasno iznosili!” Kad se u Americi mogu krasti koferi, može se pokadikad i

lagati, opravdavao se on u sebi.

Ali, samo kad bi to pomoglo! Nije li bilo već prekasno? Ložač je, kad je čuo poznat glas, doduše odmah prestao da govori, ali već više nije ni mogao valjano prepoznati Karla svojim očima punim suza od pogođene muške časti, strašnih uspomena, sadašnje, do kraja zaoštrene nevolje. I kako je sad i mogao - čuteći pred sad potpuno začuťalim čovekom, Karl je to uviđao - kako je sad i mogao odjednom da promeni način svog govora pošto mu se činilo da je sve rekao što je imalo da se kaže, a da nije naišao ni na najmanje razumevanje, kao i da, s druge strane, još ništa nije rekao, i da sad ne može iziskivati od gospode da još i sve saslušaju. U takvom trenutku dolazi još i Karl, jedini njegov pristalica, i hoće da mu deli pouke, ali umesto toga pokazuje mu da je sve, sve izgubljeno.

„Da sam ranije došao umesto što sam gledao kroz prozor”, reče u sebi Karl, pognu glavu pred ložačem i lupnu rukama po šavovima pantalona, kao znak da nikakve nade više nema.

Ali, ložač je to pogrešno razumeo, sigurno pomislivši da bi Karl da mu nešto potajno prebaci, pa je u dobroj nameri da ga razuveri, počeo sad da se, kao da bi krunisao svoje delo, svađa s Karlom. Baš sad kad su se gospoda za okruglim stolom odavno već ljutila zbog nepotrebne galame koja im je smetala u njihovim važnim poslovima, kad je glavni blagajnik već počeo da smatra kapetanovo strpljenje nerazumljivim i bio sklon da plane, kad je služitelj, u potpunosti ponovo u sferi svojih gospodara, odmeravao ložača divljim pogledom i kad je, najzad, gospodin s bambusovim štapićem, koga je čak i kapetan pokatkad prijateljski pogledivao, već potpuno oguglao na ložača, čak mu je ovaj bio i odbojan, izvadio malu beležnicu i, očigledno baveći se sasvim drugim stvarima, očima počeo da luta između beležnice i Karla.

„Znam, ma znam”, govorio je Karl, s mukom se braneći od bujice kojom se ložač sad okrenuo na njega, ali je uprkos tome, tokom cele te raspre, sačuvao za njega prijateljski osmeh. „U pravu ste, u pravu, nikad nisam sumnjao u to.” Rado bi mu, iz straha da ne počne da udara, zadržao ruke kojima je mlatarao, još radije bi ga, u stvari, odgurao do nekog zida da mu šapne par tihih, umirujućih reči koje niko drugi, inače, ne bi trebalo da čuje. Ali, ložač je bio raspamećen. Karl je sad počeo, štaviše, da se teši mišlju da bi ložač u krajnjem slučaju mogao da snagom svog očajanja savlada svu sedmoricu prisutnih muškaraca. Istina, kao što mu je pokazao pogled bačen na

pisaći sto, tamo se nalazila tabla s mnoštvom dugmadi električnih vodova; a neka ruka, jednostavno ih pritisnuvši, mogla bi da uzbuni čitav brod sa svim njegovim hodnicima punim neprijateljski raspoloženih ljudi.

Uto je onaj toliko nezainteresovani gospodin s bambusovim štapom prišao Karlu i zapitao ga, ne preglasno, ali razgovetno bez obzira na ložačevu vik: „Kako se vi zapravo zovete?” Baš tada, kao da je iza vrata čekao na ovo gospodinovo pitanje, neko zakuca. Služitelj pogleda prema kapetanu, a ovaj klimnu glavom. Stoga slušitelj priđe vratima i otvori ih. Napolju je, u starom redengotu, stajao čovek osrednjeg stasa, po izgledu ne baš podesan za rad na mašinama, a koji je ipak bio Šubal. Da to Karl nije pročitao u svačijim očima, koje su izražavale izvesno zadovoljstvo, koga čak ni kapetan nije bio lišen, morao bi to videti, na svoj užas, po ložaču koji je tako stisnuo pesnice na svojim nabreklih rukama kao da je to stiskanje nešto najvažnije na njemu, čemu je spreman da žrtvuje sve što ima od života. U tome se sad stekla sva njegova snaga, i ona koja ga je uopšte držala uspravnim.

I tu je, dakle, bio neprijatelj, slobodan i svež u svečanom odelu, s poslovnom knjigom pod miškom, verovatno platnim spiskovima i ložačevom radnom knjižicom, i zagledao je redom svima u oči, s neskrivenim priznanjem da pre svega hoće da utvrdi raspoloženje svakog pojedinačno. A ta sedmorica su već svi bili njegovi prijatelji, jer ako je kapetan protiv njega ranije i imao izvesne prigovore ili se možda samo pretvarao da ih ima, posle muke koju mu je ložač zadao, verovatno mu se činilo da se Šubalu više ne može prebaciti ni najmanja sitnica. Protiv čoveka kakav je ložač ne može se nikad dovoljno strogo postupati, i ako bi Šubalu trebalo išta prebaciti, onda je to bila okolnost da nije umeo tokom vremena da ložačevu tvrdoglavost slomi u meri da se ovaj danas ne usudi da se pojavi pred kapetanom.

Moglo bi se sad još pretpostaviti da utisak koji bi suočenje ložača i Šubala proizvelo na neki viši forum, neće izostati ni pred ovim ljudima, jer ako je Šubal i umeo da se dobro pretvara, ne znači da bi u tome bio kadar da izdrži do kraja. Dovoljno je da njegova zloća blesne na trenutak, pa da je gospoda primete, a za to će se Karl već pobrinuti. On je već otprilike poznao oštroumlje, slabosti i čudi pojedine gospode, i s tog stanovišta nije bilo izgubljeno vreme koje je ovde dosad proveo. Kad bi se ložač samo bolje držao, ali je on, izgleda, bio potpuno nesposoban za borbu. Kad bi mu samo izručili Šubala, svakako bi pesnicama razbio omraženu lobanju. Ali, jedva da je već bio u stanju da priđe par koraka do njega. Zašto Karl,

ipak, nije predvideo ono što je bilo lako predvidljivo, da će Šubal najzad morati da dođe, ako ne po svojoj volji, onda na kapetanov poziv? Zašto nije, dolazeći ovamo, s ložačem dogovorio neki podroban ratni plan umesto da, kako su u stvarnosti postupili, beznadežno nepripremljeni uđu tamo gde su bila vrata? Da li li je ložać još uopšte mogao da govori, da kaže da i ne, što bi bilo neophodno pri unakrsnom ispitivanju, do koga bi, u stvari, moglo da dođe jedino u najpovoljnijem slučaju? Stajao je tu, raširenih nogu, nesigurnih kolena, pomalo pognute glave, a vazduh je strujao kroz otvorena usta kao da unutra više nema pluća koja bi ga preradila.

Karl se, istina, osećao tako snažnim i prisebnim kako se možda nikad nije osećao kod kuće. Kad bi ga njegovi roditelji mogli samo videti kako se u stranoj zemlji, pred uglednim ličnostima, bori za dobro i kako je, ako još i nije izvojevao pobedu, ipak potpuno spreman za poslednje osvajanje! Da li bi revidirali svoje mišljenje o njemu? Posadili ga između sebe i pohvalili? Pogledali ga jednom, samo jednom u njima tako odane oči? Neizvesna pitanja i najnepogodniji trenutak da budu postavljana!

„Dolazim, budući da verujem da me ložać optužuje za nekakve nepoštene postupke. Jedna devojkica iz kuhinje mi je rekla da ga je videla na putu ovamo. Gospodine kapetane i svi vi, moja gospodo, spreman sam da opovrgnem svaku optužbu putem svojih spisa, a po potrebi i pomoću iskaza nepristrasnih i nezavisnih svedoka koji stoje pred vratima.” Tako je govorio Šubal. Bio je to, svakako, jasan govor muškarca, a po promeni izraza na licima slušalaca moglo bi se poverovati da prvi put, posle dužeg vremena, ponovo čuju ljudski glas. Nisu, naravno, primetili da čak i ta lepa beseda ima praznina. Zašto su „nepošteni postupci” bile prve stvarne reči koje su mu pale na pamet? Nije li optužbu možda trebalo zasnovati na tome umesto na nacionalnoj pristrasnosti? Neka devojkica iz kuhinje videla je ložača da ide u kancelariju, a Šubal je odmah shvatio? Nije li mu to nečista savest izoštrila pamet? A poveo je odmah i svedoke i još ih, osim toga, naziva nepristrasnim i nezavisnim? Manguparija, ništa nego manguparija! A gospoda to podnose i još prihvataju kao valjano držanje? Zašto je dopustio da protekne nesumnjivo veoma mnogo vremena između obaveštenja devojkice iz kuhinje i njegovog dolaska ovamo? Sigurno ni zbog kojeg drugog cilja nego da bi ložać iznurio gospodu dotle da oni postepeno izgube moć jasnog rasuđivanja, od koje se Šubal prvenstveno bojao. Nije li on, sigurno dugo stojeći iza vrata, zakucao tek u trenutku kad se, na osnovu uzgrednog pitanja onog

gospodina, mogao nadati da je s ložačem svršeno?

Sve je bilo jasno i sam Šubal je, protiv svoje volje, tako prikazao stvari, ali se to gospodi moralo drukčije, još opipljivije pokazati. Trebalo ih je protresti. Brzo, Karl, dakle iskoristi barem vreme pre nego što nastupe svedoci i sve preplave!

Ali, baš tada kapetan odmahnu Šubalu koji na to odmah - jer je izgledalo da je njegov slučaj na časak odložen - odstupi i sa služiteljem, koji mu se odmah primače, započe tihi razgovor, tokom kojeg nisu izostajali pogledi postrance prema ložaču i Karlu, kao i najubedljiviji pokreti rukom. Činilo se da Šubal tako uvežbava svoj sledeći veliki govor.

„Niste li hteli da nešto upitate mladog čoveka, gospodine Jakobe?“, u opštem tajacu reče kapetan gospodinu s bambusovim štapićem.

„Odista“, reče ovaj, lakim naklonom zahvaljujući na pažnji. I još jednom upita Karla: „Kako se zapravo zovete?“

Karl, koji je smatrao da je u interesu velike glavne stvari da se brzo svrši ovaj upad upornog radoznalca, odgovori kratko, ne predstavljajući se, po svom običaju, pokazivanjem pasoša koga bi prvo morao da potraži: „Karl Rosman“.

„E, pa“, reče čovek oslovljen s Jakob, i isprva ustuknu, sa smeškom, gotovo u neverici. I kapetan, glavni blagajnik, brodski oficir, čak i služitelj, jasno pokazaše preterano čuđenje zbog Karlovog imena. Jedino su gospoda iz lučke uprave i Šubal ostali ravnodušni.

„E, pa“, ponovi gospodin Jakob i donekle kruto priđe Karlu, „onda sam ja tvoj ujak Jakob, a ti si moj mili sestrić. Ma slutio sam ja to celo vreme!“, reče to prema kapetanu pre nego što je zagrlio i poljubio Karla koji se svemu tome nemo prepustio.

„Kako se vi zovete?“, pošto je osetio da je pušten iz zagrljaja, upita Karl, doduše veoma učtivo, ali nimalo uzbuđen, i napreže se da sagleda kakve bi posledice ovaj nov obrt mogao imati po ložača. Trenutno ništa nije nagoveštavalo da bi Šubal iz te stvari mogao da izvuče korist.

„Ali, shvatate li, mladiću, svoju sreću“, reče kapetan, uveren da je Karlovim pitanjem okrnjeno dostojanstvo ličnosti gospodina Jakoba, koji je stao pored prozora, očigledno da ne bi morao da pokazuje svoje uzbuđeno lice, brišući ga usto i maramicom. „To je senator. Edvard Jakob, koji vam se otkrio kao ujak. Sad vas

očekuje blistava karijera, što svakako nadmašuje sva vaša očekivanja do sada. Pokušajte da to uvidite, koliko god možete u prvom trenutku, i priberite se!”

„Istina, imam jednog ujaka Jakoba u Americi”, reče Karl, obraćajući se kapetanu, „ali ako sam dobro razumeo, Jakob je, u stvari, prezime gospodina senatora.”

„Tako je”, reče kapetan, pun očekivanja.

„Ali, moj ujak Jakob, koji je brat moje majke, zove se po imenu Jakob, dok bi mu prezime moralo biti, naravno, isto kao i moje majke čije je devojačko prezime Bendelmajer.”

„Gospodo!”, uzviknu senator, žustro se, na Karlovo izjašnjenje, vraćajući sa svog odmorišta kod prozora. Osim lučkih činovnika, svi prsnuše u smeh, neki ganuti, neki iz nedokučivih razloga.

„Nije bilo ni najmanje smešno ono što sam rekao”, pomisli Karl.

„Gospodo”, ponovo senator, „protiv moje i svoje volje prisustvujete maloj porodičnoj sceni, i zato ne mogu a da vam ne pružim objašnjenje, pošto je, kao što verujem, samo gospodin kapetan” - ovo spominjanje bilo je popraćeno obostranim naklonom - „potpuno obavešten.”

„E, sad stvarno moram da pazim na svaku reč”, reče u sebi Karl i obradova se kad je, bacivši pogled u stranu, primetio da je život počeo da se vraća u ložačev lik.

„Tokom svih ovih dugih godina svog boravka u Americi - istina, ovde izraz boravak ne odgovara baš tačno za američkog građanina kakav sam svom svojom dušom - dakle, tokom svih ovih dugih godina živim potpuno odvojen od svojih evropskih rođaka, iz razloga koji, prvo, ne spadaju ovde i, drugo, čije bi me prepričavanje zaista veoma uzbudilo. Čak strahujem i od trenutka kad ću možda biti prinuđen da ih ispričam svom milom sestriću, pri čemu neće moći, nažalost, biti izbegnuta poneka otvorena reč o njegovim roditeljima i njihovim pristalicama.”

„To je moj ujak, bez ikakve sumnje”, reče u sebi Karl, i dalje prislušujući, „verovatno je promenio ime.”

„A sad su mog milog sestrića njegovi roditelji - kažimo reč koja istinski označava stvar - jednostavno odstranili, kao što se mačka izbacuje pred vrata kad je nenasna. Nikako neću da ulepšavam ono što je moj sestrić učinio da bi tako bio

kažnjen, ali je njegova krivica takva da je već dovoljno opravdana kad je prosto navedemo.”

„Lepo rečeno”, pomisli Karl, „ali ne bih da sve ispriča. Uostalom, on i ne može baš sve da zna. Otkuda bi?”

„Njega je, naime”, nastavio je ujak i oslonio se, malo se nagnuvši, o bambusov štapić podbočen pred njim, čime je doista uspeo da stvari oduzme nepotreban svečani ton koji bi, inače, bezuslovno imala, „njega je, naime, zavela služavka Johana Brumer, osoba stara nekih 35 godina. Tom reči 'zavela' nikako ne bih hteo da ranim svog sestrića, ali je ipak teško naći drugu, podjednako odgovarajuću reč.”

Karl, koji se već prilično primakao ujaku, osvrnu se da bi s lica prisutnih pročitao utisak ove priče. Niko se nije nasmejao, svi su slušali strpljivo i ozbiljno. Naposletku, čovek se i ne smeje prvom ukazanom prilikom sestriću jednog senatora. Moglo bi se pre reći da se ložač, premda tek malecno, osmehnuo Karlu, ali što je, pre svega, kao novi znak života bilo okrepljujuće i, zatim, oprostivo, pošto je Karl od te stvari, koja je sad postala tako javna, hteo da načini neku naročitu tajnu.

„I sad je ta Brumerova”, nastavi ujak, „s mojim sestrićem dobila dete, zdravog mališana, koji je na krštenju dobio ime Jakob, nesumnjivo u spomen na moju malenkost, koja mora da je, čak i u sigurno uzgrednim pominjanjima mog sestrića, učinila ogroman utisak na devojkju. Srećom, kažem. Jer, pošto su roditelji, da bi izbegli plaćanje alimentacije ili, inače, neki skandal koji bi i njih pogodio - moram da naglasim da ne poznajem ni tamošnje zakone niti ostale prilike u kojima žive roditelji - pošto su, dakle, da bi izbegli plaćanje alimentacije i skandal, otpremili svog sina, moga milog sestrića, u Ameriku, s neodgovorno nedovoljnom opremom, kako je vidljivo, to bi dečko, bez živih znakova i čuda kojih upravo još ima u Americi, upućen jedino na sebe, svakako odmah propao u nekoj uličici uz njujoršku luku da mi dotična služavka u meni poslatom pismu, koje je posle dugog lutanja prekjuče dospelo u moje ruke, nije saopštila celu tu povest, skupa s ličnim opisom mog sestrića i sa, što je bilo razborito, nazivom broda. Da mi je stalo do toga, gospodo moja, da vas zabavljam, mogao bih vam sad” - izvadio je iz džepa dva ogromna, gusto ispisana lista i mahnuo njima - „i ovde pročitati nekoliko mesta iz tog pisma. Ono bi sigurno načinilo utisak, budući da je napisano s ponešto priprostom, mada uvek dobronamernom lukavošću i s mnogo ljubavi prema ocu deteta. Ali, neću ni da vas zabavljam više nego što je potrebno radi objašnjenja, niti da prilikom dočeka možda

povredim osećanja koja moguće još postoje kod mog sestrića; a on to pismo, ako želi, radi pouke, može pročitati u tišini svoje sobe koja ga već očekuje.”

Ali, Karl prema dotičnoj devojci nije više gajio nikakva osećanja. U kovitlacu prošlosti koja se sve više udaljavala, sedela je ona u svojoj kuhinji, pored kuhinjskog kredenca, laktovima oslonjena o njegovu ploču. Gledala ga je dok bi ponekad ulazio u kuhinju po čašu vode za oca ili da prenese neki majčin nalog. Katkad bi, u iskrivljenom položaju kraj kuhinjskog kredenca, pisala pismo i za nadahnućem tragala na Karlovom licu. Katkad bi oči pokrila rukom, i onda nijedna reč nije dopirala do nje. Katkad bi klečala u svojoj tesnoj sobici pored kuhinje i molila se pred drvenim krstom; Karl bi je tada, prolazeći, bojažljivo osmotrio kroz odškrinuta vrata. Katkad bi vitlala po kuhinji i uzmicala, smejući se poput veštice, kad bi joj se Karl našao na putu. Katkad bi, kad bi Karl ušao, zatvarala kuhinjska vrata i držala kvaku rukom doklegod on ne bi zatražio da iziđe. Katkad bi donela stvari, koje on čak nije ni hteo, i ćutke mu ih tutnula u ruke. Ali, jednom je rekla „Karl” i, još preneraženog takvim oslovljavanjem, uzdišući, u grimasama, odvela ga u svoju sobicu, pa je zaključala. Gušeći ga, obgrlila mu je vrat i, dok ga je molila da je svuče, svlačila je, u stvari, ona njega, položila ga u svoju postelju, kao da ga od sada nikome više neće prepustiti, da će ga milovati i maziti do kraja sveta. „O, Karl, moj Karl!”, uzviknula je, kao da ga vidi i da potvrđuje svoj posed, dok on baš ništa nije video i osećao se nelagodno u masi tople posteljine koju je ona, izgleda, nagomilala baš za njega. Onda se i ona pružila pored njega i htela je da sazna od njega nekakve tajne, ali on nije umeo nijednu da joj kaže, i ona se ljutila u šali ili zbilji, drmusala ga, osluškivala mu srce, pružala mu svoje grudi da i on isto tako oslušne, ali ga na to nije mogla privoleti, pritiskivala svoj goli trbuh uz njegovo telo, rukom tražila između njegovih nogu tako odvratno da su Karlu glava i vrat spali s jastuka, potom je nekoliko puta gurnula trbuh uz njega - bilo mu je kao da je ona deo njega samog i možda ga je zbog toga obuzela grozna klonulost. Naposletku se, plačući, posle niza plamenih poziva s njene strane da se ponovo vide, vratio u svoj krevet. To je sve što se desilo, a ujak je ipak umeo od toga da napravi veliku povest. I kuvarica je, dakle, mislila na njega i obavestila ujaka o njegovom dolasku. To je bilo lepo od nje i on će joj se, svakako, jednom odužiti.

„A sad”, uzviknu senator, „hoću otvoreno da mi kažeš, jesam li tvoj ujak ili nisam.”

„Jesi moj ujak”, reče Karl, poljubi ga u ruku i za to dobi poljubac u čelo. „Veoma sam radostan što sam te sreo, ali grešiš ako veruješ da moji roditelji govore o tebi samo rđavo. Ali i bez obzira na to, u tvom se govoru potkralo nekoliko omaški; hoću, naime, da kažem da se u stvarnosti nije baš sve tako dogodilo. No, ti doista i ne možeš stvari tako dobro odavde da proceniš, a osim toga verujem da neće biti nikakve naročite štete ako su gospoda donekle netačno informisana o potankostima u stvari do koje im ne može biti previše stalo.”

„Odlično si to rekao”, reče senator, odvede Karla pred očito dirnutog kapetana i upita: „Zar nemam veličanstvenog sestrića?”

„Srećan sam”, reče kapetan, s naklonom kakav jedino vojnički školovani ljudi umeju da izvedu, „što sam upoznao vašeg sestrića, gospodine senatore. Naročita čast je za moj brod što je mogao da bude mesto za jedan takav susret. Ali, plovidba u međupalublju svakako nije bila prijatna, a opet ko može znati ko sve tamo putuje. Istina, činimo sve moguće da ljudima na međupalubi olakšamo putovanje, znatno više, recimo, od američkih linija, ali još nismo uspeli, u svakom slučaju, da takvo putovanje pretvorimo u zadovoljstvo.”

„Nije mi škodilo”, reče Karl.

„Nije mu škodilo”, ponovi senator, glasno se smejući.

„Bojim se samo da sam izgubio svoj kofer” - i pritom se priseti svega što se desilo i što je još preostalo da se učini, obazre se i ugleda sve prisutne, neme od poštovanja i čuđenja, na njihovim ranijim mestima, sa očima uperenim u njega. Samo se na lučkim činovnicima ogledalo, ukoliko su njihova lica dopuštala ikakav uvid, žaljenje što su došli u tako neprilično vreme, a džepni časovnik, koji su sad položili ispred sebe, bio im je verovatno važniji od svega što se u sobi odigralo i što će se još možda desiti.

Prvi koji je posle kapetana izrazio svoju naklonost, bio je, neobično, ložać. „Čestitam vam od srca”, reče i prodrma ruku Karlu, čime je hteo da izrazi nešto poput priznanja. Kad je zatim hteo da se istim rečima obrati i senatoru, ovaj se odmače, kao da je time ložać prekoračio svoja prava; ložać je smesta i odustao.

Ali, ostali su sad shvatili šta treba da učine, i odmah napraviše gužvu oko Karla i senatora. Tako se dogodilo da je Karl primio čak i Šubalovo čestitanje, prihvatio ga i zahvalio. Kao poslednji, u ponovo nastaloj tišini, pristupiše lučki

činovnici i rekoše dve engleske reči, što je izazvalo smešan utisak.

Da bi potpuno iscrpeo zadovoljstvo, senator je bio sav u zaletu da sebe i druge podseća na sporedne momente, što su svi, prirodno, ne samo trpeli nego i primali sa interesovanjem. Tako je upozorio na to da je u svoju beležnicu uneo Karlove najupadljive znake za prepoznavanje, koje mu je kuvarica navela u pismu, da bi ih, po nuždi, istog trenutka mogao upotrebiti. I onda je, tokom neizdržljivog ložačevog trabunjanja, eto izvadio beležnicu, ni zbog čega drugog nego da bi se razonodio, i iz igre počeo da upoređuje kuvaricina ne baš, prirodno, detektivski tačna opažanja s Karlovim izgledom. „I tako se pronalazi sestrić”, zaključio je tonom kao da bi hteo da mu još jednom bude čestitano.

„Šta će sad biti s ložačem?”, zapitao je Karl, prelazeći preko ujakove poslednje priče. Bio je uveren da u svom novom položaju može reći sve što misli.

„S ložačem će biti ono što zaslužuje”, reče senator, „i što gospodin kapetan bude smatrao za pravo. Ložača nam je, verujem, dovoljno i predovoljno, sa čim će se sigurno složiti svako od prisutne gospode.”

„Kad je u pitanju pravda, stvar ne zavisi, ipak, od toga”, reče Karl. Stajao je između ujaka i kapetana, i verovao, možda pod uticajem tog položaja, da je odluka u njegovim rukama.

Uprkos tome, izgledalo je da se ložač više ničemu za sebe ne nada. Ruke je držao dopola u pojasu pantalona, koji se usled njegovih uzrujanih pokreta pomolio zajedno s trakom košulje od štampanog platna. Za to nije hajao ni najmanje; izneo je svu svoju muku, sad neka vide i taj par dronjaka na njemu, pa neka ga iznesu odavde. Smislio je da bi tu poslednju uslugu trebalo da mu učine služitelj i Šubal, kao dvojica najnižih po rangju ovde. Šubal će tada imati mira i neće više očajavati, kako se izrazio glavni blagajnik. Kapetan će moći da zaposli sve same Rumune, svuda će biti govoreno rumunski, a možda će tada zaista sve ići bolje. Nikakav ložač više neće trabunjati u glavnoj blagajni, samo će njegovo poslednje trabunjanje biti očuvano u prilično prijatnoj uspomeni, pošto je ono, kao što se senator izričito izjasnio, bilo posredan povod da senator prepozna sestrića. Taj sestrić je, uostalom, ranije više puta pokušao da mu pomogne i time mu za njegovu uslugu prilikom prepoznavanja već ranije iskazao više nego dovoljnu zahvalnost; ložaču nije padalo čak ni na pamet da sad još nešto od njega zahteva. Neka je on, uostalom, i senatorov sestrić, ipak

kapetan još nije, a iz kapetanovih usta će, konačno, pasti ona kobna reč. - Saglasno s tim stavom, ložač je pokušavao da i ne gleda u Karla, ali u toj sobi neprijatelja nije ostajalo, nažalost, nijedno drugo mesto na kome bi se skrasile njegove oči.

„Ne shvati stanje stvari pogrešno”, reče senator Karlu, „reč je možda o pitanju pravde, ali istovremeno i o pitanju discipline. Oba, a naročito ovo drugo pitanje, ovde podleže prosuđivanju gospodina kapetana.”

„Tako je”, promrmlja ložač. Ko god je to opazio i razumeo, začuđeno se osmehnuo.

„A povrh toga smo već toliko omeli gospodina kapetana u njegovim službenim poslovima, koji sigurno upravo s dolaskom u Njujork neverovatno narastaju, da je za nas krajnje vreme da napustimo brod da ne bismo još uz sve nekim krajnje nepotrebnim mešanjem ovaj sitni sukob dvojice mašinista pretvorili u pravi događaj. Potpuno shvatam, uostalom, mili sestriću, tvoj postupak, ali baš mi to daje pravo da te što hitnije odvedem odavde.”

„Odmah ću narediti da se pripremi čamac za vas”, reče kapetan, ne stavljajući, na Karlovo iznenađenje, čak ni najmanji prigovor na ujakove reči, koje su mogle biti nesumnjivo shvaćene kao ujakovo samounižavanje. Glavni blagajnik užurbano priskoči do pisaćeg stola i telefonom prenese kapetanovu naredbu komandiru čamca.

„Vreme je već na izmaku”, reče u sebi Karl, „ali ne mogu da učinim ništa a da sve redom ne uvredim. Ne mogu ipak da napustim ujaka, pošto me je tek pronašao. Doduše, kapetan je učtiv, ali to je i sve. Njegova učtivost prestaje kad je u pitanju disciplina, a ujak je sigurno rekao ono što je kapetanu u duši. Sa Šubalom neću da govorim, žao mi je čak i što sam mu pružio ruku. A svi ostali ovde su ćorak.”

U takvim mislima, polako je prišao ložaču, izvukao mu desnu ruku iz pojasa i, kao igrajući se, zadržao je u svojoj. „Zašto ti ništa ne kažeš?”, upita. „Zašto sve to dopuštaš?”

Ložač je samo nabrao čelo kao da traži izraz za ono što bi da kaže. Naposletku je oborio pogled na Karlovu i svoju ruku.

„Učinjena ti je nepravda kao nikome na brodu, to sasvim tačno znam.” I Karl je tamo-amo provlačio prste kroz prste ložača koji je blistavim očima kružio unaokolo kao da ga obuzima zanos, ali koji niko ne bi trebalo da mu uzme za zlo.

„Ali, ti moraš da se braniš, da kažeš da i ne, inače pak ljudi neće nazreti istinu. Moraš mi obećati da ćeš me poslušati, jer ja lično, veoma se osnovano bojim, neću više moći da ti pomognem.” I tada Karl zaplaka, dok je ljubio ložačevu ruku, i uze tu ispucalu, gotovo beživotnu ruku i pritisnu je uz svoj obraz, kao blago koga smo prinuđeni da se odrekemo. - Tada je već uz njega bio ujak senator i odvuкао ga, mada s najmanje mogućim prisiljavanjem.

„Izgleda da te je ložač začarao”, reče on i preko Karlove glave značajno pogleda u kapetana. „Osećao si se napuštenim, i pošto si našao ložača, sad si mu zahvalan; to je za svaku pohvalu. No, meni već za ljubav, ne preteruj u tome i nauči da shvatiš svoj položaj.”

Pred vratima nastade galama, čuli su se povici i čak kao da nekog brutalno guraju na vrata. Uđe mornar, ponešto usplahiren, s pripasanom ženskom keceljom. „Ljudi su napolju”, uzviknu on i jednom trgnu laktovima oko sebe kao da je još u metežu. Najzad se sabrao i htjede da salutira pred kapetanom, ali primeti žensku kecelju, strže je, zavitla na pod i viknu: „Baš gnusno! Pripasali mi žensku kecelju.” Potom je, ipak, capnuo potpeticama jednom o drugu i salutirao. Neko pokuša da se nasmeje, ali kapetan reče strogo: „To ja zovem dobrim raspoloženjem. Ko je to pa napolju?”

„Moji svedoci”, reče Šubal, istupivši napred. „Najpokornije molim za izvinjenje zbog njihovog nedoličnog ponašanja. Kad ljudi završe plovidbu, ponekad su kao mahniti.”

„Pozovite ih odmah unutra!”, zapovedi kapetan i, odmah se obrativši senatoru, reče ljubazno ali brzo: „Budite sad tako dobri, poštovani gospodine senatore, i pođite sa svojim sestrićem za ovim mornarom koji će vas odvesti u čamac. Svakako vama ne moram reći koliko mi je zadovoljstvo i kolika čast što sam se s vama, gospodine senatore, lično upoznao. Želeo bih samo da mi se uskoro pruži prilika da jednom s vama, gospodine senatore, nastavim naš prekinuti razgovor o stanju u američkoj floti i da tada možda opet budemo prekinuti tako prijatno kao danas.”

„Trenutno mi je dovoljan ovaj jedan sestrić”, reče ujak kroz smeh. „A sad primite moju najdublju zahvalnost na vašoj ljubaznosti i ostajte zdravo. Uostalom, ne bi čak ni bilo nemoguće da prilikom našeg” - srdačno je privukao Karla k sebi - „sledećeg putovanja u Evropu provedemo s vama možda duže vreme.”

„Tome bih se od srca radovao”, reče kapetan. Oba gospodina stegoše jedan drugom ruku, a Karl je mogao samo još nemo i ovlaš da pruži ruku kapetanu, jer je ovaj već bio zauzet grupom od možda petnaest ljudi koji su ušli pod Šubalovim vodstvom, doduše donekle pometeni, ali ipak veoma glasni. Mornar je zamolio senatora da mu dozvoli da pođe prvi i onda je razdvojio gomilu za njega i Karla, i oni lako prominuše između ljudi koji su se klanjali. Činilo se da ti, uostalom dobrodušni ljudi Šubalov spor s ložačem shvataju kao šalu koja čak ni kad se našla pred kapetanom nije prestala da bude smešna. Karl je među njima opazio i devojkicu iz kuhinje Linu koja je, veselo mu namignuvši, pripasivala kecelju koju je odbacio mornar, jer je bila njena.

Idući dalje za mornarem, napustili su kancelariju i skrenuli u mali hodnik koji ih je, posle par koraka, doveo do vratanca odakle je kratko stepenište vodilo do čamca pripremljenog za njih. Mornari u čamcu, u koji njihov čelnik uskoči u jednom koraku, ustadoše i salutiraše. Senator je upravo opominjao Karla da bude oprezan prilikom silaska, kad Karl, još na najvišem stepeniku, briznu u grčeviti plač. Senator stavi desnu ruku pod Karlovu bradu, privinu ga jako uz sebe i pomilova levom rukom. Tako su sporo silazili, stepenik po stepenik, i čvrsto obgrljeni ušli u čamac, gde je senator za Karla izabrao dobro mesto, baš preko puta sebe. Na senatorov znak, mornari se odbiše od broda i odmah zaveslaše punom snagom. Tek što su odmakli par metara od broda, Karl neočekivano otkri da se nalaze upravo sa one strane broda na koju gledaju prozori glavne blagajne. Sva tri prozora bila su puna Šubalovih svedoka koji su najljubaznije pozdravljali i mahali, čak je i ujak zahvalno otpozdravljao, a jedan mornar izveo je čitavu artistsku numeru da bi poslao poljubac rukom, pritom ne prekidajući ravnomerno veslanje. Bilo je, u stvari, kao da nije više ni postojao nikakav ložač. Karl se usredsređenije zagleda u ujaka, čija kolena je gotovo dodirivao svojim, i rodi mu se sumnja da li će ovaj čovek ikad moći da mu zameni ložača. A ujak je izbegao njegov pogled i posmatrao talase od kojih se ljuljao njihov čamac.

PREOBRAŽAJ

I

Kad se Gregor Samsa jednog jutra probudio iz nemirnih snova, ustanovio je da se u svom krevetu pretvorio u ogromnu bubu. Ležao je na leđima, tvrdim poput oklopa, i video je, kad bi malo podigao glavu, svoj trbuh, zasvođen i mrk, izdeljen rožnatim lukovima, a na vršku trbuha jedva se još držao pokrivač, samo što ne sklizne. Njegove mnoge noge, jedno tanušne u poređenju sa ostatkom tela, bespomoćno su mu drhturile pred očima.

„Šta se to sa mnom dogodilo?“, pomisli. To nije bio san. Njegova soba, prava, samo nešto suviše mala ljudska soba, mirovala je između četiri dobropoznata zida. Iznad stola, na kome je bila rasprostrta raspakovana kolekcija tekstilnih uzoraka - Samsa je bio trgovački putnik - visila je slika koju je nedavno isekao iz nekog ilustrovanog časopisa i uramio u zgodan, zlatasti okvir. Na njoj je bila prikazana neka dama koja je, s krznenim šeširom i krznom oko vrata, sedela ispršena i prema posmatraču isturala težak krzneni muf u kome joj je ruka nestajala do lakta.

Gregor zatim pogleda prema prozoru i od tmurnog vremena - čulo se pljuštanje kišnih kapi po limenom prozorskom ispustu - sasvim ga obuze seta. „Kako bi bilo da još malo produžim da spavam i zaboravim sve budalaštine“, pomisli, ali to je bilo potpuno neizvodljivo, jer je navikao da spava na desnoj strani, a u njegovom sadašnjem stanju taj položaj mu je bio nedostižan. Koliko god se silovito bacao na desnu stranu, uvek bi se ponovo, ljuljajući, vraćao na leđa. Pokušao je to sigurno stotinu puta, zatvarao oči da ne bi gledao praćakanje nogu, i odustao od toga tek kad je u slabinama počeo da oseća lak, prigušen bol kakav nikad ranije nije osetio.

„Oh, Bože“, pomisli, „što sam ja izabrao zamorno zanimanje! Iz dana u dan na putu. Poslovni potresi su znatno veći nego na prikladnom poslu u samoj kući, a osim toga mi je natovarena još muka s putovanjem, briga oko hvatanja vozova, loša ishrana, dodir s ljudima, uvek nepostojan, nikad trajniji, nikad ne bivajući srdačan. Nek đavo sve to nosi!“ Gore, na trbuhu, osetio je lak svrab; polagano se, na leđima, dogurao bliže postolju kreveta da bi mogao bolje podići glavu; uočio je mesto koje ga je svrbelo, osuto sve samim malecnim belim tačkicama, o kojima nije znao šta da

zaključiti; i hteo je jednom nogom da ispita to mesto, ali je odmah trže, jer ga prilikom dodira prođe hladna jeza.

Kliznuo je ponovo u svoj pređašnji položaj. „Ovo rano ustajanje”, pomisli, „potpuno zaglupljuje. Čoveku je neophodno da se naspava. Ostali trgovački putnici žive poput žena u haremu. Kad se, recimo, tokom prepodneva, vratim u gostionicu da bih prepisao dobijene porudžbine, ta gospoda tek sede za doručkom. Kad bih ja to pokušao, sa šefom kakvog imam; smesta bih izleteo. Ko zna, uostalom, ne bi li to za mene bilo bolje. Kad se ne bih suzdržavao zbog svojih roditelja, odavno bih dao otkaz, izišao bih pred šefa i iz dna duše mu rekao šta mislim. Imao bi da padne s pulta! A i to je posebno postupanje: zasesti na pult i s visine se obraćati nameštenicima koji, povrh toga, moraju dokraja da se primaknu zbog šefove nagluvosti. No, od te nade nisam još sasvim digao ruke; kad jednom skupim novac da mu isplatim što mu duguju moji roditelji - što bi trebalo da potraje još pet do šest godina, bezuslovno ću to i učiniti. Onda će biti učinjen veliki rez. U ovom času svakako moram da ustanem, jer mi voz kreće u pet.”

I on pogleda u budilnik koji je kucao na ormanu. „Oče na nebesima!”, pomisli. Bilo je pola sedam, a kazaljke su mirno išle dalje, čak je prošlo pola, primicalo se već tričetvrt. Nije li trebalo da budilnik zvoni? Iz postelje se videlo da je budilnik bio tačno namešten na četiri sata; sigurno je i zvonio. Da, ali zar je moguće da je on mirno prespavao to zvonjenje od koga se tresao nameštaj? Da je spavao mirno - nije, ali verovatno utoliko čvršće. Ali, šta bi sad trebalo da radi? Sledeći voz je kretao u sedam sati; da bi ga uhvatio, morao bi da požuri kao lud, a kolekcija još nije bila ni spakovana i ni sam on se nije osećao naročito bodar i pokretljiv. Čak i ako bi uhvatio voz, šefova grmljavina se nije mogla izbeći, jer služitelj je čekao kod onog voza u pet i odavno je podneo prijavu o njegovom propustu. Taj je bio šefova kreatura, bez kičme i soli u glavi. A ako bi, međutim, javio da je bolestan? Bilo bi to, ipak, krajnje mučno i sumnjivo, jer Gregor tokom pet godina svoje službe još nijednom nije bio bolestan. Šef bi sigurno došao s lekarom iz zdravstvenog osiguranja, prigovarao bi roditeljima zbog lenjog sina i presekao bi sve primedbe, pozivajući se na prisutnog lekara, za koga, pak, uopšte postoje jedino potpuno zdravi, ali neradni ljudi. A da li bi, uostalom, u ovom slučaju, to bilo baš pogrešno, jer Gregor se stvarno, zanemarimo li pospanost, doista neumesnu posle dugog sna, osećao sasvim dobro i čak ga je obuzela izuzetno jaka glad.

Kad je sve to pretresao u najvećoj žurbi, ne mogavši da odluči da napusti postelju - budilnik je upravo pokazivao četvrt do sedam - neko obzirno zakuca na vrata koja su bila pokraj uzglavlja kreveta. „Gregore”, pozva neko - bila je to majka - „četvrt je do sedam. Zar nisi nameravao da putuješ?” Taj blagi glas! Gregor se uplaši kad začu glas kojim je odgovarao, i koji je neosporno bio njegov raniji, ali u koji se mešalo, kao odnekle odozdo, izvesno bolno pištanje, nedovoljno suspregnuto, i koje je rečima naoko samo u prvom trenutku ostavljalo razgovetnost da bi ih u odjeku tako razorilo da više niste znali da li ste ispravno čuli. Gregor je nameravao da potanko odgovori i da sve objasni, ali u datim okolnostima ograničio se na to da kaže: „Da, da, majko, hvala ti, već ustajem.” Svakako da drvena vrata nisu dozvolila da se spolja primeti promena u Gregorovom glasu, jer je majka bila umirena tim objašnjenjem i udalji se sitnim koracima. Ali, taj mali razgovor upozorio je ostale članove porodice da je Gregor, mimo očekivanja, još kod kuće i ubrzo na pobočna vrata otac zalupa slabo, ali pesnicom. „Gregore, Gregore”, viknuo je, „pa šta je to?” I posle nekoliko časaka još jednom ga je opomenuo, dubljim glasom: „Gregore! Gregore!” A kod drugih pobočnih vrata tiho je potužila sestra: „Gregore? Nije ti dobro? Da li ti je potrebno nešto?” Gregor odgovori na obe strane „spreman sam već”, a trudio se da najbrižljivijim izgovorom i umetanjem dugih pauza između pojedinačnih reči svoj glas liši svega upadljivog. Otac se i vrati svom doručku, ali sestra je šaputala: „Gregore, otvori, preklinjem te.” Gregor, pak, nije ni pomišljao da otvori, nego je u sebi hvalio oprez, stečen na putovanjima, da i kod kuće uveče zaključava vrata.

Najpre je hteo mirno i neometano da ustane, da se obuče i pre svega doručkuje, a tek onda da promisli o ostalom, jer u postelji, dobro je primetio, s razmišljanjem ne bi dospeo ni do kakvog razboritog kraja. Sećao se da je u postelji češće već osećao lak bol, možda izazvan nezgodnim ležanjem, a potom se on, posle ustajanja, ispostavlja kao čisto uobraženje, pa je sad napeto očekivao da mu se postepeno rasprše današnje predstave. Ni najmanje nije podozrevao da promena u glasu nije bila ništa drugo nego predznak jake prehlade, profesionalne bolesti trgovačkih putnika:

Bilo je sasvim jednostavno zbaciti pokrivač; trebalo je samo da se malo nadme i sam će spasti. Ali, nadalje je išlo teže, posebno zato što je bio tako vanredno širok. Da se podigne, bile su mu potrebne ruke i šake; ali umesto njih imao je samo

mnoštvo nožica koje su neprekidno izvodile najrazličitije pokrete i kojima, povrh toga, nije umeo da upravlja. Kad bi u neki mah hteo da savije jednu, prvo što bi ona učinila bilo je da se ispravi; i ako bi naposljetku uspeo da izvede ono što je hteo s tom nogom, sve ostale bi se u međuvremenu nesputano kretale u krajnjem, bolnom uzbuđenju. „Samo da se nekorisno ne izležavam”, reče u sebi Gregor.

Najpre je hteo da se iz kreveta izvuče donjim delom tela, ali taj donji deo, koji on uostalom još nije video i kome još nije mogao imati nikakvu pravu predstavu, pokazao se kao suviše teško pokretljiv; to se odvijalo veoma sporo; i kad se konačno, gotovo podivljavši, sabranom snagom bezobzirce odbacio napred, pogrešno je izabrao smer, jer je žestoko udario o donje krevetsko postolje, a oštar bol koji je osetio poučio ga je da mu je upravo donji deo tela trenutno možda najosetljiviji.

Otuda je pokušao da iz kreveta najpre izvuče gornji deo tela, i obazrivo je okrenuo glavu prema ivici kreveta. U tome je lako uspeo, i konačno mu je cela telesna masa, uprkos širini i težini, polagano pošla za okretom glave. Ali, kad mu se glava naposljetku našla izvan kreveta, u vazduhu, obuze ga strah da će se konačno, nastavi li dalje s takvim pomeranjem, strovaliti tako da bi moralo da se dogodi čudo pa da mu glava ostane nepovređena. A upravo sad ni po koju cenu nije smeo da izgubi svest; radije bi da ostane u krevetu.

Ali, kad se ponovo, uz isti napor, namestio da leži kao i ranije, i kad je ponovo video kako mu se nožice, koliko god je to moguće, još žešće međusobno bore, a nije nalazio nikakvu mogućnost da u tu proizvoljnost uvede red i mir, ponovo reče sebi da mu je nemoguće da ostane u krevetu i da je narazboritije podneti svaku žrtvu, ako s njom postoji i najmanja nada da se otarasi kreveta. Ali, istovremeno nije zaboravljao da se pokadikad podseti kako je mirno i najmirnije pretresanje znatno bolje od očajničkih odluka. U takvim trenucima bi što je oštrije mogao pogledao put prozora, ali nažalost pogled na jutarnju maglu, koja je skrivala čak i suprotnu stranu uske ulice, nudio je malo pouzdanja i podstreka. „Već sedam sati”, reče u sebi, dok je budilnik ponovo otkucavao, „već sedam sati, a još ovolika magla.” I časak je ležao mirno, teško dišući, kao da je, možda, od potpune tišine očekivao povratak stvarnih i samorazumljivih prilika.

Ali, potom reče u sebi: „Pre nego što otkuca četvrt osam, bezuslovno moram da izidem iz postelje. Uostalom, dotle će doći i neko iz preduzeća da pita za mene, jer preduzeće se otvara pre sedam.” I on se sad poduhvati da, potpuno ravnomerno ga

klateći celom dužinom, izruči telo iz kreveta. Ako na ovaj način ispadne iz kreveta, glava bi, naumivši da je pri padu naglo podigne, po pretpostavci, ostala nepovređena. Leđa su, izgleda, bila tvrda; njima se, svakako, prilikom pada na tepih ništa neće dogoditi. Najviše ga je brinula pomisao na glasan tresak do koga će obavezno doći i koji će iza svih vrata izazvati ako ne prestravljenost, ipak zabrinutost. Ali, to se moralo rizikovati.

Kad se Gregor već dopola istisnuo iz kreveta - novi metod je bio više igra nego napor, trebalo je samo da se ljulja na mahove - pade mu na pamet kako bi sve bilo prostije ako bi mu neko pomogao. Dva snažna čoveka - mislio je na oca i služavku - bila bi sasvim dovoljna; samo bi podvukli ruke ispod njegovih zaobljenih leđa, tako ga odvojili od postelje, pognuli se s teretom i onda se obazrivo strpeli dok se on prevrne na podu gde bi onda nožice najverovatnije dobile neki smisao. E da, i potpuno zanemariivši da su vrata bila zaključana, da li je stvarno trebalo da zove u pomoć? Uprkos čitavoj nevolji, na tu pomisao nije mogao da spreči sebe da se ne osmehne.

Toliko je već odmakao u poduhvatu da je pri jačem klaćenju jedva još održavao ravnotežu i sad je veoma brzo morao da se konačno odluči, jer bilo je pet minuta do četvrt osam - uto začu zvonce na ulaznim vratima. „To je neko iz preduzeća”, reče u sebi i bezmalo se ukoči, dok su mu nožice utoliko užurbanije poigravale. Trenutak vladao je potpuni tajac. „Ne otvaraju”, reče u sebi Gregor, ispunjen nekom besmislenom nadom. Ali, onda je, naravno, kao i uvek, služavka čvrstim koracima otišla do vrata i otvorila ih. Gregor je trebalo da čuje samo prvu reč pozdrava i već je znao ko je - prokurista lično. Zašto li je Gregoru bilo samo suđeno da služi u firmi u kojoj pri najmanjem propustu odmah ga je najveće podozrenje? Ta zar su svi nameštenici do poslednjeg vucibatine, pa zar među njima nema nijednog vernog, predanog čoveka koji je, premda samo par jutarnjih časova nije iskoristio za posao, pobudalio od griže savesti i naprosto nije bio u stanju da se dignu iz postelje? Nije li, stvarno, bilo dovoljno poslati nekog pripravnika da se raspita - ako je to raspitivanje uopšte bilo nužno - i zar je tu morao doći prokurista lično, i moralo li se time čitavoj nevinoj porodici pokazati da je istraživanje ovog sumnjivog slučaja moglo biti povereno jedino prokuristovoj pameti? I više od uzbuđenja u koje je Gregora bacilo ovo pretresanje nego zbog neke prave odluke, on se svom snagom hitnu iz kreveta. Udar bi glasan, ali to nije bio istinski tresak. Tepih je donekle

ublažio pad, a i leđa su bila elastičnija nego što je Gregor mislio, pa prigušeni zvuk nije bio čak ni upadljiv. Samo što glavu nije držao dovoljno obazrivo, te ju je lupio; okrenuo ju je i trljao o tepih od srdžbe i bola.

„Tamo unutra je nešto palo”, rekao je prokurista u susednoj sobi sleva. Gregor je pokušao da zamisli nije li se i prokuristi jednom moglo desiti nešto slično što se njemu desilo danas; nije se smela, ipak, isključiti takva mogućnost. Ali, kao da grubo odgovara na to pitanje, prokurista par puta odlučno koraknu i njegove lakovane cipele zaškripaše. Iz susedne sobe desno sestra je šapatom obavestavala Gregora: „Gregore, tu je prokurista.” „Znam”, reče Gregor kao za sebe, ali ne odvaživši se da glas podigne dovoljno da bi ga sestra mogla čuti.

„Gregore”, rekao je sad otac iz susedne sobe sleva, „došao je gospodin prokurista i raspituje se zašto ti nisi otputovao ranim jutarnjim vozom. Ne znamo šta bi trebalo da mu kažemo. Uostalom, on hoće i s tobom lično da razgovara. Molim te, dakle, otvori vrata. On će već biti tako dobar da ne zameri na neredu u sobi.” „Dobro jutro, gospodine Samsa”, uplevši se, ljubazno viknu prokurista. „Nije mu dobro”, reče majka prokuristi dok je otac još govorio na vratima, „nije mu dobro, verujte mi, gospodine prokuristo. Zar bi Gregor, inače, propustio voz! Pa dečku ništa osim posla nije u glavi. Bezmalom već srđim što nikad ne izlazi uveče; sad je, evo, osam dana u gradu, ali svake večeri je bio kod kuće. Sedi s nama za stolom i mirno čita novine ili proučava red vožnje. Za njega je već razbibriga kad se bavi deljanjem. Tako je, na primer, tokom dve-tri večeri otesao mali okvir; začudićete se koliko je zgodan; visi unutra, u sobi; odmah ćete ga videti čim Gregor otvori. Srećna sam, uostalom, što ste došli, gospodine prokuristo; sami ne bismo mogli navesti Gregora da otvori vrata; tako je tvrdoglav; a svakako mu nije dobro, premda je jutros to poricao.” „Odmah dolazim”, reče Gregor sporo i promišljeno, i ne pomeri se da mu ne promakne ni reč iz razgovora. „Drukčije, milostiva gospođo, ne umem ni ja sebi da to objasnim”, reče prokurista, „najverovatnije nije ništa ozbiljno. Mada, s druge strane, moram da kažem da mi poslovni ljudi - nažalost ili srećom, kako hoćete - moramo često iz poslovnih obzira da naprosto pređemo preko neke lake nelagode.” „Može li, dakle, gospodin prokurista već da uđe kod tebe?”, pitao je nestrpljivi otac i ponovo kucao na vrata. „Ne”, reče Gregor. U susednoj sobi sleva nastupi mučan tajac, u susednoj sobi zdesna sestra poče da jeca.

Ma zašto li se sestra ne pridruži ostalima? Mora da je tek sad ustala iz postelje

i još nije čak ni počela sa oblačenjem. I zašto je onda zajecala? Zato što on nije ustao i ne pušta prokuristu unutra, zato što je u opasnosti da izgubi radno mesto i zato što će tada šef opet progoniti roditelje sa starim potraživanjima? To su, ipak, trenutno baš nepotrebne brige. Gregor je još bio ovde i nimalo mu nije padalo na pamet da napusti svoju porodicu. U ovom trenu je, istina, ležao na tepihu i niko, ko bi znao njegovo stanje, ne bi ozbiljno od njega zahtevao da prokuristu pusti unutra. A zbog te male neučtivosti, za koju će se pak, docnije, lako naći pogodan izgovor, Gregora svakako neće moći baš odmah da najure. I Gregoru je izgledalo da bi razboritije bilo da ga sad puste na miru umesto što ga smućuju plakanjem i nagovaranjem. Ali, upravo je neizvesnost bila ta koja je ostale opterećivala i opravdavala njihove postupke.

„Gospodine Samsa”, javi se sad prokurista povišenim glasom, „u čemu je stvar? Zabarakadirali ste se tu u sobi, odgovarate samo sa da i ne, zadajete roditeljima teške, nepotrebne brige i propuštate - ovo neka je samo uzgred spomenuto - svoje poslovne obaveze na upravo nečuven način. Govorim ovde u ime vaših roditelja i vašeg šefa, i molim vas najozbiljnije za trenutno i jasno objašnjenje. Čudim se, čudim. Verovao sam da vas poznajem kao mirnog, razboritog čoveka, a vi sad, izgleda, hoćete da odjednom počnete da paradirate s neobičnim hirovima. Šef mi je, doduše, jutros nagovestio moguće objašnjenje vašeg propusta - tiče se naplata koje su vam nedavno poverene - ali ja sam, eto, gotovo dao časnu reč da to objašnjenje ne bi moglo biti na mestu. No, sad sam ovde svedok vaše neshvatljive zatucanosti i potpuno gubim svaku želju da se makar i najmanje zalažem za vas. A vaš položaj nije baš najsolidniji. Isprva sam naumio da vam sve to kažem u četiri oka, ali pošto vi ovde dopuštate da traćim svoje vreme, ne znam zašto to ne bi trebalo da saznaju i vaši uvaženi roditelji. Vaša postignuća u poslednje vreme bila su, dakle, veoma nezadovoljavajuća; doduše, nije sezona, to priznajemo, za pravljenje naročitih poslova; ali sezone, kad se ne prave nikakvi poslovi, uopšte nema, gospodine Samsa, niti je sme biti.”

„Ali, gospodine prokuristo”, viknu Gregor van sebe i, uzbuđen, zaboravi sve drugo, „odmah otvaram, ovog trena. Laka nelagoda, neka ošamućenost, sprečile su me da ustanem. Još sam u postelji. Ali opet sam već sasvim svež. Upravo izlazim iz kreveta. Samo časak strpljenja! Još nije onako dobro kako sam mislio. Ali već mogu da izdržim. Kako li samo to navali na čoveka! Još sinoć mi je bilo odlično, moji roditelji to znaju, ili tačnije - već sinoć me je obuzelo malo predosećanje. Moralo se to

videti na meni. Zašto li samo nisam o tome obavestio preduzeće! Ali, uvek mislite da ćete bolest preboleti ne ostajući kod kuće. Gospodine prokuristo! Poštedite moje roditelje! Za sve prekore koje mi upućujete, nema nikakvog osnova; niko mi o tome ni reč nije rekao. Možda niste pogledali poslednje porudžbine koje sam poslao. Uostalom, krećem na put već s vozom u osam, par sati mira me je okrepilo. Ne zadržavajte se, gospodine prokuristo; odmah ću i sam doći u preduzeće, i budite dobri da to kažete i preporučite me gospodinu šefu!”

I dok je sve to užurbano izdahtavao, jedva znajući šta je govorio, Gregor se lako, svakako zahvaljujući uvežbanosti već stečenoj u krevetu, primakao ormanu i sad pokušavao da se uspravi uz njega. Hteo je stvarno da otvori vrata, da se stvarno pokaže i razgovara s prokuristom; žudeo je da sazna šta će, kad ga vide, reći ostali koji ga sad toliko pozivaju. Prestrave li se, onda Gregor neće više biti odgovoran i moći će da bude spokojan. Ali, budu li sve prihvatili mirno, onda ni on neće imati razloga da se uzbuđuje, i mogao bi, ako požuri, da doista bude na stanici u osam sati. Najpre je nekoliko puta skliznuo niz glatku površinu ormana, ali se najzad, u krajnjem zamahu, uspravio; na bolove ispod trbuha nije se više ni obazirao, koliko god da su ga spopadali. Tad se nabacio prema obližnjoj stolici, čvrsto se svojim nožicama uhvativši za ivice njenog naslona. Ali, time je uspeo i da zagospodari sobom i ućutao je, jer mogao je sad da čuje prokuristu.

„Jeste li razumeli ma i samo jednu reč?“, prokurista je pitao roditelje. „Valjda nas ipak ne pravi budalama?“ „Zaboga“, uzviknula je majka već u suzama, „on je možda teško bolestan, a mi ga mučimo. Greta! Greta!“ - povika onda. „Majko?“, odazva se sestra s druge strane. Sporazumevale su se kroz Gregorovu sobu. „Moraš ovog trenutka po lekara. Gregor je bolestan. Brzo po lekara. Jesi li čula kako Gregor govori?“ „To je bio životinjski glas“, rekao je prokurista, upadljivo tiho u odnosu na majčinu vrisku. „Ana! Ana!“, povikao je otac kroz predsoblje u kuhinju i zapljeskao rukama. „Smesta dovedi bravara!“ I obe devojke već su trčale, šušteći suknjama, kroz predsoblje - kako li se sestra samo tako brzo obukla? - i oštro otvoriše ulazna vrata. Nije se čak ni čulo da su se vrata zalupila; svakako su ih ostavile otvorena, kako obično bude u stanovima u kojima se desila neka velika nesreća.

Ali, Gregor je bio znatno smireniji. Znači, nisu više, eto, razumevali njegove reči, premda su njemu izgledale dovoljno jasne, jasnije nego ranije, možda usled privikavanja sluha. Ali, ipak, sad su već verovali da s njim nije baš sve u redu i bili su

spremni da mu pomognu. Godile su mu pouzdanost i sigurnost s kojima se preduzete prve mere. Ponovo se osetio uključen u ljudsko okruženje i od obojice, od lekara i bravara, iako ih, u stvari, nije pravo ni razlikovao, nadao se veličanstvenim i iznenađujućim podvizima. Da bi u predstojećim, odlučujućim razgovorima imao što razgovetniji glas, malo se nakašljao, uz očiti trud da to učini prigušeno, pošto je, može biti, već i taj šum zvučao drukčije od ljudskog nakašljavanja, što nije bio, ostavši bez poverenja u sebe, više kadar da lično proceni. U susednoj sobi se, međutim, sve utišalo. Roditelji su možda sedeli s prokuristom za stolom i došaptavali se, možda su se svi prislonili uz vrata i osluškivali.

Gregor se polagano privukao do vrata, skupa sa stolicom, tamo ju je pustio i bacio se na vrata, držeći se uspravno uz njih - pete na njegovim nožicama imale su pomalo lepila - i tu je trenutak predahnuo od naprezanja. A potom je nagao da ustima okrene ključ u bravi. Izgledalo je, nažalost, da i nema istinske zube - čime bi onda trebalo da uhvati ključ? - ali zato su čeljusti bile nesumnjivo veoma snažne; uz njihovu pomoć, počeo je stvarno da pokreće ključ i nije pazio da će se tako, kako god bilo, svakako ozlediti, jer iz usta mu je curila zagasita tečnost, prelivala se preko ključa i kapljala na pod. „Čujte samo”, rekao je prokurista u susednoj sobi, „on okreće ključ.” Bilo je to za Gregora veliki podstrek; ali trebalo je da mu svi dovikuju, i otac i majka: „Bodro, Gregore”, trebalo je da viču, „samo tako, ne prekidaj, navali na bravu!” I zamišljajući da svi napregnuto prate njegove napore, sa svom snagom koju je bio kadar da prikupi, on beznano zagriže u ključ. Kako je okretanje ključa napredovalo tako je on obigravao oko brave; sad se samo još ustima držao uspravno, a po potrebi se vešao o ključ ili ga je onda opet pritiskao dole celom težinom tela. Zvonki jek najzad otključane brave naprosto probudi Stefana iz beznanosti. Odahnuvši, reče u sebi „nije mi, dakle, bio potreban bravar”, i položi glavu na kvaku da bi dokraja otvorio vrata.

Pošto je morao da na taj način otvori vrata, on se sam još nije video ni kad su vrata bila zapravo već širom otvorena. Morao je najpre da sporo obiđe oko krila vrata, i to veoma oprezno, ako nije hteo da baš pred ulazom u sobu tresne na leđa. Još je bio zaposlen oko tog tegobnog obilaska i nije imao vremena da pazi na išta drugo, kad li začu kako se prokuristi već ote glasno „oh!” - zvučalo je kao kad vetar huji - a onda ga i vide kako, stojeći najbliže vratima, rukom pokriva rastvorena usta i polagano uzmiče kao da ga, ravnomerno dejstvujući, tera neka nevidljiva sila. Majka -

ona je tu bila, uprkos prisustvu prokuriste, još raspletene kose, još raščupane od spavanja - pogledala je sklopljenih ruku najpre oca, onda dvaput koraknu prema Gregoru i skljoka se usred suknji raširenih oko nje, s licem sasvim neuhvatljivim, oborenim na grudi. Otac, s neprijateljskim izrazom, stisnu pesnicu, kao da bi da ponovo gurne Gregora u sobu, zatim se nesigurno osvrnu po dnevnoj sobi, pa dlanovima prekri oči i zaplaka tako da zadrhtaše njegove moćne grudi.

Gregor tad čak i ne uđe u sobu, nego se iznutra osloni na zamandaljeno krilo vrata tako da mu se telo videlo samo dopola, i nad telom na stranu nagnuta glava kojom je provirivao prema ostalima. U međuvremenu je postalo znatno svetlije; na suprotnoj strani ulice jasno je bio vidljiv isečak sućeone, beskrajne, tamnosive kuće - bila je to bolnica - s njenim prozorima koji su u jednakim razmacima neumoljivo prosecali pročelje; kiša je još padala, ali samo u krupnim kapima, pojedinačno vidljivim i takoreći pojedinačno obrušavanim na zemlju. Na stolu je ležalo mnogobrojno posuđe za doručak, jer je za oca doručak bio najvažniji obed tokom dana i on ga je, čitajući razne novine, satima otezao. Tačno na suprotnom zidu visila je Gregorova fotografija iz vojničkih dana, koja ga je prikazivala kao potporučnika dok se, s rukom na maču, bezbrižno osmehuje, iziskujući poštovanje za držanje i uniformu. Vrata prema predsoblju bila su otvorena, a pošto su i ulazna vrata bila otvorena, moglo se videti odmorište pred stanom i početak stepeništa koje je vodilo naniže.

„E, pa”, reče Gregor, dokraja svestan da je jedini koji je sačuvao smirenost, „odmah ću se obući, spakovati kolekciju i otputovati. Hoćete li, hoćete li me pustiti da otputujem? Sad vidite, gospodine prokuristo, da nisam zatucan i volim da radim; putovati je tegobno, ali bez putovanja ne bih mogao da živim. Kud ste pošli, gospodine prokuristo? U preduzeće? Je l’? Hoćete li sve izneti verno? Na trenutak možemo biti nesposobni za rad, ali tad je baš pravi čas da se setite ranijih postignuća i pomislite kako ćemo docnije, pošto smetnja bude uklonjena, zacelo raditi utoliko marljivije i pribranije. Pa ja toliko dugujem gospodinu šefu, i vi to dobro znate. S druge strane, na meni je briga oko mojih roditelja i sestre. U kleštima sam, ali ću se i izvući. Samo mi ne otežavajte još više. Podržite me u preduzeću! Znam, trgovačke putnike ne vole. Umišljaju da trgovački putnici grdno zarađuju i pritom lepo žive. Niko nema, eto, neki naročiti povod da bolje promisli o toj predrasudi. Ali vi, gospodine prokuristo, vi imate bolji pregled prilika nego ostali personal, pa čak, u

punom poverenju rečeno, bolji pregled nego gospodin šef glavom, koji se u svojstvu preduzetnika lako može prevariti u svom sudu na štetu nekog nameštenika. A veoma dobro znate i da trgovački putnik, koji je skoro cele godine izvan preduzeća, lako može postati žrtva ogovaranja, slučajnosti i neosnovanih terećenja, od kojih mu je sasvim nemoguće da se brani, pošto o njima većinom ništa i ne zna, pa tek kod kuće, kad se izmožden vratio s putovanja, na sopstvenom telu oseti rđave posledice čiji se uzroci ne daju više ni dokučiti. Gospodine prokuristo, ne odlazite bez ijedne reči koja bi mi pokazala da mi barem u izvesnom deliću dajete za pravo!”

Ali, prokurista se već na prve Gregorove reči okrenuo od njega i samo ga je, nadurenih usana, pogledavao preko drhtavog ramena. A tokom Gregorovog govora ni trenutka nije mirovao, nego je, držeći Gregora na oku, izmicao prema vratima, ali samo postepeno, kao da postoji neka tajna zabrana da se napušta soba. Bio je već u predsoblju, i po naglom poslednjem pokretu kojim je povukao nogu iz dnevne sobe mogli biste pomisliti da je upravo opekao taban. U predsoblju je, međutim, što je moguće više ispružio desnu ruku prema stepeništu kao da ga onde čeka neko upravo nadzemaljsko izbavljenje.

Gregor je uviđao da ni u kom slučaju ne sme pustiti prokuristu da ode u takvom raspoloženju, ako neće da time do krajnosti ugrozi svoj položaj na poslu. Roditelji nisu to sve tako dobro razumeli; u njima je tokom proteklih godina naraslo uverenje da je Gregor u tom preduzeću zbrinut za ceo život, a osim toga su ih sad trenutne brige toliko obuzele da im je bila oduzeta svaka moć predviđanja. Ali Gregor je posedovao tu moć. Prokurista je morao biti zadržan, umiren, uveren i, naposljetku, pridobijen; pa od toga je zavisila budućnost Gregora i njegove porodice! Da je samo sestra ovde! Ona je razborita; plakala je već kad je Gregor još mirno ležao na leđima. A prokurista, taj prijatelj dama, svakako bi se prepustio njenom vođenju; ona bi zatvorila ulazna vrata i u predsoblju mu rasterala prestrašenost. Ali, sestre nije bilo na licu mesta, Gregor je morao lično da deluje. I ne misleći na to da još ni ne poznaje svoje sadašnje sposobnosti kretanja, ne misleći ni na to da njegove reči može biti, čak verovatno da opet neće biti razabrane, on napusti krilo vrata; pregura se preko praga; htede da krene prema prokuristi, koji se obema rukama, nekako smešno, već uhvatio za ogradu na odmorištu pred stanom; ali odmah, tražeći oslonac, malo kriknuvši, pade na svoje mnogobrojne nožice. Samo što se to dogodilo, prvi put tog jutra on oseti fizičku lagodnost; pod nožicama je bilo čvrsto tlo; kako je na svoju radost

opazio, potpuno su slušale; čak su stremile da ga odnesu kud on hoće; i već je poverovao da mu neposredno predstoji konačno olakšanje svih patnji. Ali, istog trena, dok se on u mestu njihao od suzdržanog pokreta, polegnut nedaleko od majke, upravo naspram nje, ona - koja je izgledala sva utonula u sebe - odjednom skoči uvis, do kraja ispruženih ruku, raširenih prstiju, i vrisnu „upomoć, zaboga upomoć!”, pognute glave, kao da bi htela da bolje vidi Gregora, ali protivrečno tome nesuvislo potrča natrag; zaboravila je da je iza nje bio postavljen sto; kad mu se primače, žurno sede na njega, kao rasejana; čak nije, izgleda, ni primetila da se kafa iz velike kafijuše u širokom mlazu izliva na tepih.

„Majko, majko”, tiho reče Gregor i pogleda prema njoj. Prokuristu je za trenutak potpuno smetnuo sa uma; nije se, naprotiv, mogao uzdržati, videvši kafu koja se izliva, da nekoliko puta naprazno škljocne čeljustima. Na to majka ponovo vrisnu, pobeže sa stola i pade u naručje oca koji je pohitao ka njoj. Gregor, međutim, sad nije imao vremena za roditelje; prokurista je bio već na stepeništu; s bradom na ogradi, još se osvrnuo poslednji put. Gregor se zaletе da bi ga što sigurnije dostigao; prokurista mora da je nešto predosetio, jer je jednim korakom preskočio nekoliko stepenika i nestao; ali, još je kriknuo „huh!”, što odjeknu po celom stepeništu kuće. Izgleda da je prokuristovo bekstvo, nažalost, potpuno pomelo sad i oca koji je dotle bio srazmerno pribran, jer umesto da pojuri za prokuristom ili barem Gregora ne sprečava u gonjenju, on je desnom rukom dograbio štap, kojeg je prokurista, kao i šešir i ogrtač, ostavio za sobom na stolici, levom rukom je dohvatio neke velike novine sa stola, pa je, topćući nogama o pod, mlatarajući štapom i novinama, terao Gregora natrag u njegovu sobu. Nikakve Gregorove molbe nisu pomagale, nikakve molbe nisu ni shvatane; koliko god on ponizno uvrtao glavu, otac je samo jače toptao nogama. Majka je, u isti mah, uprkos hladnom vremenu, raskrilila prozor, nagnula se daleko napolje i zagnjurila lice u šake. Između ulice i stepeništa nastala je jaka promaja, prozorske zavese zalepršale, novine na stolu su zašuštale, pojedini listovi zavihoriše nad podom. Otac ga je neumoljivo potiskivao, sikćući poput divljaka. Ali, Gregor još nije bio uvežban za kretanje unatrag, i to je išlo zaista veoma sporo. Kad bi Gregor samo smeo da se okrene, za tili čas bi bio u svojoj sobi, ali bojao se da otac, zbog okretanja koje bi oduzelo vremena, ne izgubi strpljenje, a svakog trenutka mu je, pak, od štapa u očevoj ruci pretio smrtonosni udarac po leđima ili glavi. Ali, naposletku, Gregoru ništa drugo nije preostalo, jer je sa užasom opazio da, hodajući unatrag, ne ume da održi ni smer; i tako počе, neprestano iskosa bacajući prestrašeni

pogled na oca, po mogućstvu što brže, ali u stvari veoma sporo da se okreće. Možda je otac primetio njegovu dobru volju, jer ga pritom nije ometao, nego je čak, tu i tamo, vrhom štapa izdalje usmeravao njegovo okretanje. Samo kad ne bi bilo tog nepodnošljivog očevog siktanja! Zbog tog siktanja Gregor je potpuno gubio glavu. Bezmalob se već bio sasvim okrenuo, kad se čak, stalno osluškujući siktanje, spleo i malo vratio u okretu. Ali, kad se, naposljetku, srećno našao glavom pred otvorom vrata, pokazalo se da mu je telo preširoko da bi naprosto prošlo. Ocu nije, prirodno, u njegovom sadašnjem stanju, ni izdaleka padalo na pamet da možda otvori drugo krilo da bi Gregoru omogućio dovoljan prolaz. Njegova fiks-ideja bila je samo da Gregor što brže mora u svoju sobu. Nikad ne bi dopustio ni obuhvatne pripreme koje su Gregoru bile neophodne da bi se uspravio i na taj način možda prošao kroz vrata. Štaviše, on je sad, kao da nikakve prepreke nema, s naglašenim larmanjem terao Gregora napred; to što se sad već iza Gregora orilo, kao da više nije bio glas tek jednog, jedinog oca; sad to stvarno nije bila više nikakva zabava, i Gregor sunu - nek bude šta bude - na vrata. Jedna strana tela mu se odiže, našao se poprečno u otvoru vrata, jedna slabina mu se sasvim odera, na belo obojenom okviru vrata ostadoše ružne mrlje, ubrzo se zaglavi i više nije mogao samcit da mrdne, nožice su mu na jednoj strani, trepereći, visile u vazduhu, one na drugoj strani bile su mu bolno prignječene uz pod - tad mu otac otpozadi zada u tom trenu doista izbaviteljski snažan udarac, i on polete, uz liptanje krvi, duboko u svoju sobu. Vrata su zalupljena štapom, onda se najzad sve stiša.

II

Tek u sumrak se Gregor probudio iz svog tegobnog sna nalik nesvesti. I da nije ometan, zacelo se ne bi probudio znatno docnije, jer osećao se dovoljno odmorenim i ispavanim, ali učinilo mu se da ga je probudilo neko brzo koraćanje i obazrivo zatvaranje vrata koja vode u predsoblje. Sa ulice je svetlost od električnih svetiljki mestimice blede obasjavala strop sobe i više delove nameštaja, ali dole kod Gregora bilo je mračno. Sporo, još nespretno ispitujući svojim pipcima, koje je tek sad naučio da ceni, dovukao se do vrata da pogleda šta se onde desilo. Njegova leva strana mu se činila kao jedan jedini, dugačak ožiljak koji ga je neprijatno sapinjao i bio je prisiljen, kako je to već pravilo, da ćopa na oba reda svojih nožica. Jedna nožica je, uostalom, tokom prepodnevniha događaja, bila teško ozleđena - gotovo je bilo čudo da je samo jedna ozleđena - i beživotno se vukla.

Tek kod vrata je primetio šta ga je zapravo mamilo ovamo; bilo je to nešto za jelo. Jer, tu je bio ćanak pun slatkog mleka po kome su plivale kriškice belog hleba. Gotovo se nasmejao od radosti, pošto je bio još gladniji nego jutros, i odmah je zaronio glavu, gotovo preko oćiju, u mleko. Ali, ubrzo ju je razočaran izvukao; ne samo što mu je jedenje, zbog bolne leve strane, prićinjavalo teškoće - a mogao je da jede samo ako bi celo telo, dahćući, u tome učestvovalo - nego što mu, povrh toga, mleko, inaće njegov omiljeni napitak, i sigurno ga je otuda sestra i unela, nikako nije prijalo, ćak se bezmalo sa odvratnošću okrenuo od ćanka i odmileo do sredine sobe.

U dnevnoj sobi su, kako je Gregor video kroz pukotinu na vratima, zapalili petrolejku, ali dok je inaće, u ovo doba dana, otac obićavao da majci, ponekad i sestri, povićenim glasom ćita popodnevne novine, sad se nije ćuo nikakav glas. Možd a se s tim ćitanjem, o kome mu je sestra uvek prićala i pisala, u poslednje vreme prestalo kao sa obićajem. Ali, i okolo je bilo tiho, uprkos tome što stan svakako nije bio prazan. „Baš je tih život vodila porodica”, reće u sebi Gregor i oseti, dok je zurio pred sobom u mrak, ogroman ponos što je roditeljima i sestri bio sposoban da obezbedi takav život u tako lepom stanu. Ali, šta ako se sav spokoj, sve blagostanje, sve zadovoljstvo, sad okonćaju na užasan naćin? Da se ne bi izgubio u takvim mislima,

Gregor radije poče da se kreće i mileo je tamo-amo po sobi.

Za vreme te duge večeri, jednom je neko otvorio pobočna vrata i jednom druga, tek ih odškrinuvši i brzo ih je ponovo zatvorio; nekome je zacemento bilo potrebno da uđe, ali se opet i previše premišljao. Gregor se sad zaustavio tik kod vrata dnevne sobe, rešen da ipak nekako uvede tog posetioca što okleva ili barem sazna ko je to; ali nadalje vrata nisu više bila otvarana i Gregor je čekao uzalud. Jutros, kad su vrata bila zabravljena, svi su hteli da uđu kod njega, a sad, pošto je on otvorio jedna, dok su ostala očito bila otvorena tokom dana, niko više nije dolazio, i ključevi su, pak, bili sa spoljašnje strane.

Tek kasno u noć utrnuto je svetlo u dnevnoj sobi, i po tome je bilo lako utvrditi da su roditelji i sestra sve dotle ostali budni, jer kako se tačno moglo čuti, sve troje se sad udaljavalo na vrhovima prstiju. Od ovog časa pa do jutra niko neće, sigurno, više ulaziti kod Gregora; imao je, dakle, prilično vremena da nesmetano pretresa kako bi sad trebalo da iznova uredi svoj život. Ali, visoka soba, gotovo bez stvari, u kojoj je bio prinuđen da prostrt leži na podu, plašila ga je a da on tome nije umeo da iznađe uzrok, jer to je, ipak, bila soba u kojoj je nastanjen već pet godina - i on, polunesvesno se okrenuvši, i ne bez lakog stida, pohita pod kanabe, gde se, iako su mu leđa bila donekle pritešnjena i iako više nije mogao da podigne glavu, odmah osetio izuzetno lagodno i žalio je jedino što mu je telo bilo preširoko da bi se potpuno moglo podvući pod kanabe.

Onde je ostao celu noć, koju je delimično proveo u polusnu iz koga ga je pokatkad trzala glad, a delimično u brigama i nerazgovetnim nadama, ali koje su sve vodile zaključku da on zasad mora da se drži mirno i da strpljenjem i najvećom obzirnošću olakša porodici neugodnosti koje joj je, u svom sadašnjem stanju, najednom prinuđen da zada.

U ranu zoru već, bila je bezmalo još noć, Gregor je imao priliku da oproba snagu svojih upravo donesenih odluka, jer sestra je, gotovo sasvim obučena, iz predsoblja otvorila vrata i napeto pogledala unutra. Nije ga odmah opazila, ali kad ga je primetila ispod kanabeta - Bože, mora da je ipak tu negde, ta nije mogao da odleti - toliko se uplašila da je ponovo zalupila vrata spolja. Ali, kao da je požalila zbog svog ponašanja, odmah je opet otvorila vrata i ušla na vrhovima prstiju kao kod nekog teškog bolesnika ili čak kod nekog stranca. Gregor je isturio glavu tik do ivice kanabeta i posmatrao je. Da li će primetiti da je mleko ostavio nedirnuto, i to nikako

zato što ne bi bio gladan, i da li će uneti drugo jelo koje bi mu bolje odgovaralo? Ne učini li to sama, on će radije skapati od gladi nego da je upozori na to, premda ga je zapravo nešto neizmerno podsticalo da grune ispod kanabeta, baci se sestri pred noge i zamoli je za nešto valjano za jelo. Ali, sestra je odmah zapazila, čudeći se, još pun čanak iz koga je okolo bilo prosuto tek malo mleka, pa ga je odmah podigla, doduše ne golim rukama nego pomoću krpe, i iznela ga. Gregor je bio krajnje radoznao šta će mu ona doneti kao zamenu i nad tim se predavao najrazličitijim pomislama. Ali, nikad ne bi umeo da pogodi ono što je sestra, u svojoj dobroti, zaista uradila. Da bi ispitala njegov ukus, donela mu je jestiva na izbor, sva rasprostrta na starim novinama. Bilo je tu starog, napola trulog povrća; kostiju od večere, okruženih stegnutim belim sosom; par zrna suvog grožđa i badema; sira, za koji je Gregor pre dva dana izjavio da je neukusan; suvog hleba, komad namazan maslacem i komad namazan maslacem i posoljen. Uz sve to, stavila je i onaj čanak, verovatno jednom i zauvek namenjen Gregoru, u koji je sipala vode. Iz takta se, pošto je znala da Gregor neće jesti pred njom, najžurnije udaljila i čak je okrenula ključ, samo da bi Gregor mogao da primeti da se sme prepustiti koliko mu je volja. Dok je prilazio jelu, sad Gregorove nožice zabrujaše. Mora da su mu, uostalom, rane već zacelile, nije više osećao nikakve smetnje, čudio se nad tim i setio kako se pre više od mesec dana tek malo posekao nožem i kako ga je ta rana pekla još i prekjuče. „Da mi se nije smanjila osetljivost?“, pomisli i već je halapljivo grickao sir koji ga je odmah i izrazito privukao pre svih ostalih jestiva. Brzo i uzastopce, očiju suznih od zadovoljstva, proždri je sir, povrće i sos; sveža jela mu, naprotiv, nisu prijala, nije mogao da podnese ni njihov miris, čak je ono što je hteo da jede, izmakao nešto dalje. Odavno je već završio sa svim i samo je još lenstvovao na istom mestu, kad sestra, u znak da bi trebalo da se povuče, počne polagano da okreće ključ. To ga namah poplaši, mada je već gotovo zadremao, i on opet požuri pod kanabe. Ali, stajalo ga je velikog samosavlađivanja da, ma i za to kratko vreme dok je sestra bila u sobi, oстане pod kanabetom, jer od obilnog jela telo mu se pomalo zaoblilo i jedva je, u toj stešnjenosti, mogao da diše. Uz slabe napade gušenja, donekle buljeći gledao je kako sestra, ništa o tome ne sluteći, metlom skuplja ne samo ostatke, nego čak i jestiva koja Gregor nije čak ni dodirnuo, kao da ni ona, dakle, nisu više za upotrebu, i kako sve to najžurnije izručuje u kantu, koju je zatvorila drvenim poklopcem, posle čega je sve iznela. Samo što se okrenula, Gregor se već izvukao ispod kanabeta, i protezao, i nadimao.

Na taj način je Gregor sad dobijao jelo, prvo ujutro, dok su roditelji i služavka

još spavali, drugi put posle zajedničkog ručka, jer i onda bi roditelji odspavali kraće vreme, a služavku bi sestra odaslala da se za nešto pobrine. Ni oni nisu, sigurno, hteli da Gregor umre od gladi, ali možda ne bi bili kadri podneti da o njegovom obedovanju saznaju više osim po pričanju, možda je sestra htela da ih, po mogućstvu, poštedi makar te samo male žalosti, jer su i ovako dovoljno trpeli.

Gregor nije mogao čak ni da sazna s kojim su izgovorima, onog prvog prepodneva, otpravljeni iz stana lekar i bravar, jer - pošto ga nisu razumevali - niko nije pomišljao na to, pa ni sestra, da bi on mogao razumeti druge, i tako se morao, dok bi sestra bila u njegovoj sobi, zadovoljiti samo time da pokatkad sluša njeno uzdisanje i prizivanje svetaca. Tek docnije, kad se ona na sve pomalo svikla - potpuno privikavanje, prirodno, nikad nije dolazilo u obzir - Gregor bi povremeno ulovio poneku napomenu koja bi bila izneta ljubazno ili bi se tako mogla protumačiti. „Danas mu je baš prijalo”, rekla bi kad bi Gregor do poslednje mrvice smazao jelo, dok bi u suprotnom slučaju, koji se sve češće ponavljao, običavala da gotovo tužno rekne: „Evo, ponovo je sve ostalo.”

Ali, dok Gregor nijednu novost nije mogao da sazna neposredno, ponešto bi naćuo iz susednih soba, i samo što bi do njega odnekle doprli glasovi, odmah bi trćao do tih vrata i ćitavim telom se priljubljiavao uz njih. Naroćito u prvo vreme nije bilo razgovora koji ga se ne bi nekako ticao, makar i samo skrovito. Dva dana, prilikom svih obeda, mogla su se ćuti savetovanja o tome kako bi se sad trebalo drćzati; ali, i izmeću obeda razgovaralo se o istoj temi, jer je uvek bilo najmanje dva ćlana porodice kod kuće, pošto niko, jasno, nije hteo da ostane sam kod kuće, a stan, ni u kom slućaju, nisu mogli da ostave bez ikog. Slużavka je, pak, već prvog dana - nije bilo sasvim jasno šta je i koliko ona znala o onome šta se dogodilo - na kolenima molila majku da je smesta otpusti, a kad se onda ćetvrt sata docnije opraštala, u suzama je zahvaljivala za otpuštanje, kao da je u pitanju najveće dobroćinstvo koje joj je ovde ukazano, i teško se zaklela, mada niko to od nje nije traćžio, da nikome ma i mrvicu neće odati.

Sad je sestra, skupa s majkom, morala i da kuva; to nije, svakako, iziskivalo suviše napora, jer bezmalo ništa nisu ni jeli. Iz dana u dan Gregor je slućao kako jedno drugo uzaludno nude jelom i jedini odgovor je bio „hvala, dovoljno mi je” ili nešto slićno. Nisu možda ništa ni pili. Ćesto je sestra pitala oca da li bi pivo, i usrdno nudila da ga sama donese, i dok bi otac ćutao, rekla bi, hoteći da se on ne premišlja,

da po pivo može da pošalje i nastojnicu, ali onda bi, konačno, otac rekao preglasno „ne”, i o tome se više nije govorilo.

Otac je već tokom prvog dana kako majci tako i sestri izložio njihovo celo imovno stanje, kao i izgled. Povremeno je ustajao od stola i iz male Verthajmove kase, koju je spasao posle propasti svoje radnje pre pet godina, donosio nekakvu potvrdu ili beležnicu. Čulo se kako otključava komplikovanu bravu i, pošto bi uzeo što je tražio, ponovo je zaključava. Ta očeva objašnjenja bila su, delimično, prva radosna stvar koja je Gregoru bila data da je čuje od početka njegovog zatočeništva. On je smatrao da ocu od one radnje nije preostala ni najmanja sitnica, barem mu otac nije kazivao ništa suprotno, a Gregor ga, istina, nije o tome ništa ni pitao. Jedina Gregorova briga tada je bila da se sav založi da porodica što brže zaboravi poslovnu nesreću koja ih je sve bacila u potpuni očaj. I onda je počeo da radi sa izuzetnim žarom i gotovo preko noći je od malog trgovačkog pomoćnika postao trgovački putnik, koji je, razumljivo, imao u potpunosti drukčije mogućnosti za zarađivanje novca i čiji su se radni uspesi odmah, u vidu provizije, pretvarali u gotovinu, a nju je kod kuće mogao, pred začuđenom i srećnom porodicom, položiti na sto. Bila su to lepa vremena, i nikad se nisu, barem ne u takvom sjaju, potom ponovila, premda je Gregor docnije zarađivao toliko novca da je bio stanju da podmiruje, i podmirivao ih je, troškove cele porodice. Pa i navikli su se na to, i porodica i Gregor podjednako, zahvalno su primali novac, on im ga je rado predavao, ali nije više izbijala neka naročita toplina. Samo je sestra još ostala bliska Gregoru, i njegov tajni plan je bio da nju, koja je za razliku od Gregora veoma volela muziku i dirljivo svirala na violini, sledeće godine pošalje na konzervatorijum, bez obzira na velike troškove koji bi se zbog toga javili i koji bi se već pokrili na neki drugi način. Češće je, tokom kratkih boravaka u gradu, u razgovorima sa sestrom Gregor spominjao konzervatorijum, ali uvek samo kao divan san, na čije ostvarenje nije trebalo ni pomišljati, a roditelji nisu voleli da čuju čak ni to nevino spominjanje; Gregor je, međutim, na to pomišljao veoma odlučno i nameravao je da to svečano objavi na Badnje veče.

Takve misli, potpuno zaludne u njegovom sadašnjem stanju, prolazile su mu kroz glavu dok je stajao priljubljen uz vrata i osluškivao. Pokatkad, od opšte klonulosti nije više mogao ni da sluša i glava bi mu, iz nehaja, lupila o vrata, ali bi je on odmah čvrsto uspravio, jer se čak i mali šum, time izazvan, mogao čuti s druge strane vrata, i svi bi zamuknuli. „Šta li to samo opet muva”, rekao bi otac posle nekog

vremena, očito okrenut vratima, a tek tada bi prekinuti razgovor postepeno bi nastavljen.

Gregor je sad napretek doznao - jer otac je običavao da češće ponavlja svoja objašnjenja, delimično zato što se sam već davno nije bavio tim stvarima, delimično i zato što majka nije u prvi mah sve razumevala - da se, uprkos sve nesreće, još očuvao, istina, ne baš veliki imetak iz starih vremena, i da je, u međuvremenu, od nediranih kamata pomalo porastao. A osim toga, novac što ga je Gregor svakog meseca donosio u kuću - za sebe bi zadržao tek par guldena - nije bio trošen do kraja i od toga je skupljen mali kapital. Iza svojih vrata, Gregor je revno klimao glavom, obradovan tom neočekivanom obazrivošću i štedljivošću. Tim viškom novca on je zapravo mogao da smanji očev dug šefu, pa bi dan kad bi se on rešio tog radnog mesta bio znatno bliži, ali sad je nesumnjivo bilo bolje ovako kako je sredio otac.

Ali, taj novac nipošto nije bio dovoljan da bi porodica živela, recimo, od kamate na njega; bio je dovoljan, možda, da porodica opstane maksimalno do dve godine, ne više. Bila je to, dakle, svota u koju se zapravo nije smelo dirati i koja je morala biti odložena za slučaj krajnje nevolje; a novac za život je morao biti zarađen. Otac je, doduše, bio zdrav, ali ostareo, i već pet godina nije ništa radio, pa se u sebe, svakako, nije smeo previše pouzdati; on je za tih pet godina, koje su bile prvi odmor u njegovom mukotrpnom a ipak bezuspešnom životu, naslagao silno salo i otuda postao prilično nepokretan. A zar bi ostarela majka, koja pati od astme, možda trebalo sad da zarađuje novac, kad li joj već napor samo da prođe stanom, i svaki drugi dan, gušeći se, provodi na sofi pokraj otvorenog prozora? A zar bi novac trebalo da zarađuje sestra, još dete sa svojih sedamnaest godina, i utoliko je lišiti dosadašnjeg načina života koji se sastojao u tome što se odevala čisto, spavala dugo, ispomagala u domaćinstvu, učestvovala tu i tamo na skromnim zabavama i, prvenstveno, svirala na violini? kad bi se povela reč o toj nužnosti zarađivanja novca, Gregor bi uvek, u prvo vreme, odlazio od vrata i bacao se na hladnu kožnu sofu, smeštenu pored vrata, jer bi goreo od postidečnosti i žalosti.

Često bi tu preležao mnoge duge noći, ne trenuvši ni časak i samo satima grebuckajući po koži. Ili se ne bi pobojavao znatnog napora da stolicu odgura do prozora, onda se uspuže do prozorske daske i, odupirući se o stolicu, nagne na prozor, očigledno prisećajući se olakšanja koje bi mu ranije priuštilo gledanje kroz prozor. A stvarno je, iz dana u dan, čak i stvari neznatno udaljene video sve

nerazgovetnije; bolnicu preko puta, koju je ranije proklinjao samo zbog toga što je prečesto viđa, sad uopšte nije više nazirao, i da nije dobro znao da stanuje u tihoj, ali po svemu gradskoj Šarlotinoj ulici, mogao bi poverovati da sa svog prozora osmatra neku pustinju u kojoj se nerazlučivo spajaju sivo nebo i siva zemlja. Pažljivoj sestri je samo dvaput trebalo da vidi da je stolica kod prozora, i svaki put bi je, pošto pospremi sobu, ponovo odgurala tik do prozora, pa bi čak ostavila otvoreno i unutrašnje prozorsko krilo.

Da je Gregor samo mogao da govori sa sestrom i zahvali joj za sve što je morala da radi za njega, on bi lakše podneo njene usluge; ali, ovako je patio zbog toga. Sestra se, doduše, trudila da što više ublaži mučnost situacije, i u tome je, što je vreme odmicalo, naravno sve bolje uspevala, ali i Gregor je vremenom sve bolje sagledavao stvari. Njen ulazak bio je za njega već strašan. Tek što bi ušla, ne gubeći vreme ni da vrata zatvori za sobom, koliko god inače pazila da ostale poštedi pogleda u Gregorovu sobu, pojurila bi pravo do prozora i užurbanim rukama ga otvorila kao da se bezmalo davi, onde bi ostala kraće vreme, ma koliko bilo hladno, i duboko disala. Tom bučnom strkom bi dvaput dnevno prestrašila Gregora; sve to vreme on je drhtao pod kanabetom, a ipak je veoma dobro znao da bi ga ona sigurno i rado poštedela toga kad bi joj samo bilo moguće da se, uz zatvoren prozor, zadrži u sobi u kojoj se nalazi Gregor.

Jednom, mora da je proteklo već mesec dana od Gregorovog preobražaja i za sestru ipak već nije bilo više nekog posebnog razloga da se čudi Gregorovom izgledu, ona je došla donekle ranije nego obično i zatekla Gregora dok je još, nepomično i upravo užasavajuće uspravljen, gledao kroz prozor. Za Gregora ne bi bilo neočekivano ni da ona ne uđe, pošto ju je njegov položaj sprečavao da odmah otvori prozor, ali ona ne samo da nije ušla nego je čak ustuknula i zatvorila vrata; neki tuđinac bi mogao pravo pomisliti da ju je Gregor vrebao i hteo da je ujede. Gregor se, naravno, odmah podvukao pod kanabe, ali morao je da čeka do podneva dok sestra nije opet došla, izgledajući znatno uznemirenije nego inače. Po tome je shvatio da joj je još nepodnošljivo da ga gleda i da će joj to i nadalje morati ostati nepodnošljivo, te da se ona nesumnjivo mora silno savlađivati da ne izjuri ugledavši ma i samo delić njegovog tela koji je virio ispod kanabeta. Da joj olakša da ni to ne vidi, jednog dana je na leđima - taj posao mu je odneo četiri sata - preneo čaršav na kanabe i razastro ga na način da je on sad bio potpuno pokriven, pa sestra, čak i ako bi se sagnula, ne bi

mogla da ga ugleda. Ako taj čaršav, po njenom mišljenju, ne bi bio potreban, lako ga je mogla skloniti, jer bilo je dovoljno jasno da Gregoru nije predstavljalo zadovoljstvo da se tako potpuno ograđuje, ali ona ostavi čaršav gde jeste, a Gregor čak poverova da je uhvatio zahvalan pogled kad je jednom oprezno malo zadigao čaršav da bi video kako sestra prihvata to novo rešenje.

Prvih četrnaest dana roditelji se nisu mogli privoleti da uđu kod njega, i često je slušao kako odaju puno priznanje sadašnjem sestriinom radu, a dotle su se često srdili na sestru, jer im je izgledala kao donekle zaludna devojka. Ali, sad su oboje, otac i majka, čekali pred Gregorovom sobom dok je sestra onde pospremala, i tek što bi izišla, morala je da im potanko priča kako izgleda u sobi, šta je Gregor jeo, kako se ovog puta ponašao i da li je možda primetila neko malo poboljšanje. Majka je, uostalom, srazmerno brzo poželela da poseti Gregora, ali su je otac i sestra najpre odvrćali razumnim razlozima, koje je Gregor veoma pažljivo slušao i koje je smatrao potpuno umesnim. Ali, docnije su morali silom da je zadržavaju, i kad bi onda vikala: „Ma pustite me kod Gregora, on je moj nesrećni sin! Ta zar ne shvatate da moram kod njega?” - tada je Gregor pomišljao da bi možda, eto, bilo bolje ako bi majka ulazila, naravno ne svakodnevno, ali možda jednom nedeljno; ona se, ipak, u sve razumevala bolje od sestre, koja je uprkos svoj svojoj srčanosti bila tek samo dete i možda je jedino, u osnovi, iz detinje lakomislenosti preuzela tako tegoban zadatak.

Gregorova želja da vidi majku uskoro se ispunila. Tokom dana, već iz obzira prema roditeljima, Gregor nije hteo da se pokazuje kod prozora, a na par kvadratnih metara poda nije mogao mnogo ni da mili, po noći je već teško podnosio mirno ležanje, jelo mu ubrzo nije više pričinjavalo ni najmanje zadovoljstvo, i zato je uobičajio, da bi se razgalio, da mileći krstari po zidovima i tavanici. Naročito je voleo da visi gore na stropu; bilo je to potpuno drukčije od ležanja na podu; disao je slobodnije; neko lako damaranje prožimalo mu je telo; i bezmalo srećno rasejan, kako se Gregor onde gore osećao, moglo se desiti da se, na sopstveno iznenađenje, otkači i tresne o pod. Ali sad je, naravno, svojim telom gospodario drukčije nego ranije i nije se ozleđivao čak ni pri padu s tolike visine. Sestra je odmah opazila novu zabavu koju je sebi pronašao Gregor - dok je mileo, ostavljao je za sobom tu i tamo tragove svog lepila - i uvirtela je sebi u glavu da omogući Gregoru da u što većoj meri mili i da skloni nameštaj koji je smetao tome, pre svega, dakle, orman i pisaći sto. Ali, nije bila u stanju da to sama uradi; nije se usuđivala da zamoli oca za pomoć;

služavka joj, potpuno sigurno, ne bi pomogla, jer ova, pa tako šesnaestogodišnja devojka je, doduše, hrabro istrajavala posle otpuštanja pređašnje kuvarice, ali je zamolila za povlasticu da kuhinju sme neprestano držati zaključanu i da je otvara samo na poseban poziv; sestri, otuda, nije ništa preostalo nego da jednom, u očevom odsustvu, dovede majku. Sa uzvicima od radosnog uzbuđenja, majka je i pošla, ali je zamuknula na vratima Gregorove sobe. Najpre je, naravno, sestra pogledala da li je u sobi sve u redu; onda je tek dopustila majci da uđe. Gregor je najružurbanije povukao čaršav još niže i jače ga nabrao, pa je sve ukupno stvarno izgledalo samo kao čaršav slučajno prebačen preko kanabeta. Gregor je ovog puta odustao i da špijunira ispod čaršava; odrekao se da već ovog puta vidi majku, i bio je jedino radostan da je ona sad ipak došla. „Hajde samo, on se ne vidi”, rekla je sestra, očito vodeći majku za ruku. Gregor je onda čuo kako su te dve nejake žene stale pomerati stari orman, kako god bilo težak, s njegovog mesta, i kako sestra stalno preuzima na sebe veći deo posla, ne slušajući opomene majke koja se bojala da će se sestra pretrgnuti. To je trajalo veoma dugo. Pošto su radile već nekih četvrt sata, majka reče da bi bolje bilo ostaviti orman na mestu, jer je, prvo, pretežak, pa ne bi završile pre očevog dolaska, a sa ormanom usred sobe potpuno bi zakrčile Gregoru prolaz, a drugo, ipak nimalo nije sigurno da će se Gregoru dopasti uklanjanje nameštaja. Njoj izgleda da stvar stoji suprotno; nju je pogled na prazan zid pogađao pravo u srce; i zašto ne bi i Gregor to osećao, budući da je on davno navikao na sobni nameštaj i stoga bi se u pustoj sobi osetio napušten. „A zatim nije li to”, zaključila je majka ispotiha, i uopšte je bezmalo šaputala, kao da bi da izbegne da Gregor, za koga nije ni znala gde je tačno, čuje ma i sam zvuk njenog glasa, jer da on ne razume reči - u to je bila ubeđena, „nije li to kao da uklanjanjem nameštaja pokazujemo da odustajemo od svake nade u poboljšanje i bezobzirno ga prepuštamo samom sebi? Verujem da bi najbolje bilo kad bismo se trudili da sobu održavamo u istom stanju u kome je pre bila, tako da Gregor, kad nam se opet vrati, nađe sve nepromenjeno i utoliko lakše zaboravi šta se odigralo u međuvremenu.”

Dok je slušao majčine reči, Gregor shvati da je nedostatak svakog neposrednog ljudskog obraćanja, povezan s jednoličnim življenjem usred porodice, morao da mu tokom protekla dva meseca pomuti razum, jer drukčije nije umeo sebi da objasni kako je ozbiljno mogao da žudi za tim da mu se soba isprazni. Da li bi se on stvarno naslađivao time da dopusti da mu se topla soba, udobno nameštena nasleđenim nameštajem, prometne u pećinu, u kojoj bi on onda, svakako, mogao nesmetano da

mili posvuda, a istovremeno bi brzo i potpuno zaboravio svoju ljudsku prošlost? I sad je već bio na rubu da je zaboravi, a samo ga je rastresao majčin glas, koji nije čuo odavno. Ništa nije trebalo ukloniti, sve mora da ostane; nije se mogao lišiti dobrih dejstava nameštaja na njegovo stanje; a ako ga nameštaj bude sprečavao da se predaje nesuvislom miljenju okolo, onda to nije nikakva šteta, nego značajna prednost.

Ali, sestra je, nažalost, drukčije mislila; ona se, u svakom slučaju, ne baš neopravdano, navikla da u raspravljanju o stvarima koje se tiču Gregora nastupa pred roditeljima kao provereni stručnjak, i tako je i sad majčin savet bio za sestru dovoljan razlog da ustraje na uklanjanju ne samo ormana i pisaćeg stola, na koje je isprva jedino mislila, nego na uklanjanju celokupnog nameštaja, osim neophodnog kanabeta. Na tom zahtevu je zaleгла ne samo zbog detinjeg prkosa i iz samopouzdanja koje je u poslednje vreme tako neočekivano i tegobno stekla; ona je, ipak, doista opazila da je Gregoru potrebno mnogo prostora da bi mileo, a nameštajem se, naprotiv, kako se da videti, nimalo ne koristi. Možda je, međutim, u tome igralo ulogu i sanjarstvo, svojstveno devojci njenog doba i koje u svakoj prilici iziskuje da mu bude udovoljeno, a koje je sad zavelo Gretu da Gregorov položaj prikaže još strašnijim da bi potom mogla još više nego dosad da čini za njega. Jer, osim Grete, nema čoveka koji bi se usudio da ikad stupi u prostoriju, u kojoj bi Gregor samcit vladao pustim zidovima.

I tako nije dopustila da je od njene odluke odvrati majka, koja je, uz to, u ovoj sobi izgledala nesigurna od suštog nemira, te ubrzo zanemela i svim snagama se upela da pomogne sestri u iznošenju ormana. Gregor je, za nevolju, još kojekako mogao da se liši ormana, ali pisaći sto morao je obavezno da ostane. I tek što su žene sa ormanom, stisnute uz njega, stenjući, napustile sobu, kad je Gregor, da vidi kako bi se oprezno i što obzirnije mogao umešati, isturio glavu ispod kanabeta. Ali, na nesreću, prva se vratila upravo majka, dok je Greta u susednoj sobi obgrlila orman i klatila ga tamo-amo, ne pomerajući ga, naravno, s mesta. Majka, međutim, nije bila naviknuta na Gregorov izgled, od koga bi se mogla razboleti, i zato Gregor uplašeno pohita natraške prema suprotnom kraju kanabeta, ali više nije mogao da spreči da se čaršav zaleluja. To je bilo dovoljno da privuče majčinu pažnju. Ona se ukruti, postojatiho na trenutak i onda se vrati Greti.

Uprkos tome što je Gregor sebi stalno ponavljao da se ne događa baš ništa

naročito osim što se premešta par komada nameštaja, ipak je ovo ulaženje i izlaženje žena, njihovo prigušeno dovikivanje, škripanje nameštaja po podu, delovalo na njega, ubrzo je morao da prizna, kao neki bučni žamor, pothranjivan sa svih strana, i morao je sebi da neizbežno kaže da, koliko god čvrsto uvlačio glavu i skupljao noge i telo priljubljavao uz pod, sve ovo neće dugo izdržati. Praznile su mu sobu; oduzimale mu sve što mu je bilo drago; orman, gde su bile testera za žlebove i ostale alatke, već su iznele; sad su izmeštale pisaci sto, već čvrsto usađen u pod, i za kojim je on dok je pohađao trgovačku akademiju, i kao učenik građanske škole, čak i kao učenik osnovne, pisao zadatke - pa on doista više nije imao vremena da ispituje dobre namere dveju žena, na čije postojanje je on, uostalom, gotovo zaboravio, jer su, izmorene, radile već ćutke i samo se čulo tapkanje njihovih umornih nogu.

I tako on izjuri - žene su se u susednoj sobi upravo oslonile o pisaci sto da uhvate malo daha - i četiri puta promeni smer svog trka, doista ne znajući šta bi najpre trebalo da spase, tada vide da na zidu, uostalom već golom, upadljivo visi slika dame odevene u samo krzno, hitro uzgmiza i priljubi se uz staklo, koje ga je držalo i prijalo njegovom zažarenom trbuhu. Barem ovu sliku, koju je Gregor sad potpuno prekrrio, svakako niko neće odneti. Okrenuo je glavu prema vratima dnevne sobe da bi posmatrao žene u povratku.

Ne priuštivši sebi suviše predaha, već su se vraćale; Greta je rukom obavila majku i bezmalo je nosila. „Pa, šta ćemo sledeće?“, rekla je Greta i osvrnula se. Pogled joj se tad ukrsti s pogledom Gregora na zidu. Ostala je pribrana zacemento samo zbog majčinog prisustva, prignula je lice ka majci da bi je odvrtila od obaziranja i reče, istina, drhteći i ne baš razborito: „Hajde, ne bismo li se radije još na trenutak vratile u dnevnu sobu?“ Gretina namera je bila Gregoru jasna, htela je majku da odvede na sigurno mesto i potom ga otera sa zida. Pa, samo neka proba! Zaseo je na svoju sliku i ne daje je. Radije će skočiti u lice Greti.

Ali, Gretine reči su još više uznemirile majku - koraknula je u stranu, ugledala ogromnu mrku fleku na tapeti sa oslikanim cvećem, uzviknula - pre nego što joj je do svesti i doprlo da je ono što je videla Gregor - vrištećim, hrapavim glasom „ah, Bože, ah, Bože“ i raširenih ruku, kao da od svega odustaje, pala preko kanabeta, i nije se mrdnula. „Ti, Gregore!“, uzviknu sestra sa uzdignutom pesnicom i prodorno ga gledaše. Od preobražaja, to su bile prve reči koje mu je neposredno uputila. Otrčala je u susednu sobu po neku esenciju kojom bi mogla da povрати majku iz obeznanjenosti;

i Gregor je hteo da pomogne - za spasavanje slike bilo je još vremena - ali bio je čvrsto prilepljen uz staklo i morao je da se otrže silom; potom i on otrča u susednu sobu kao da bi, poput nekad, mogao dati sestri izvesni savet; ali onda je morao da besposlen stoji iza nje dok je ona preturala po različitim bočicama, a još se i uplašila kad se okrenula; jedna boca joj ispade na pod i razbi se; srča je ozledila Gregoru lice, oko njega se razli nekakva ljuta lekarija; Greta uze, ne zadržavajući se duže, onoliko bočica koliko je mogla da drži i pojuri u sobu kod majke; vrata je zalupila nogom. Gregor je bio sad odvojen od majke, koja je možda njegovom krivicom bila nadomak smrti; nije smeo da otvori vrata ako nije hteo da otera sestru koja je morala da ostane pored majke; nije imao šta da čini osim da čeka; pod pritiskom samoprebacivanja i zabrinutosti, počeo je da mili, premileo je sve, zidove, nameštaj i strop sobe, najzad, kad je cela soba već stala da se vrti oko njega, u očaju, pao je posred velikog stola.

Proteklo je kraće vreme, a Gregor je tu ležao klonulo, okolo je bilo tiho, možda je to bio dobar znak. Uto neko zazvoni. Devojka je bila, naravno, zaključana u kuhinji, pa je stoga Greta morala poći da otvori. Bio je to otac. „Šta se dogodilo?” bile su njegove prve reči; Gretin izgled mu je, svakako, sve odao. Greta je odgovorila prigušenim glasom, očito s licem na očevim grudima: „Majka se obeznanila, ali sad joj je već bolje. Gregor je izjurio.” „To sam i očekivao”, reče otac, „pa uvek sam vam to govorio, ali vi, žene, nećete da slušate.” Gregoru je bilo jasno da je otac ono što je Greta suviše kratko saopštila pogrešno protumačio i da podrazumeva da je Gregor kriv zbog izvesnog nasilnog dela. Zato je Gregor morao da se potruđi da sad odobrovolji oca, jer nije imao više ni vremena ni mogućnosti da mu objašnjava. I otuda je pohrlio do vrata svoje sobe i stisnuo se uz njih da bi otac, ušavši u predsoblje, mogao odmah da vidi da Gregor ima najbolju nameru da se istog časa vrati u svoju sobu i da nije nužno terati ga, nego treba jedino otvoriti vrata i on će odmah iščeznuti.

Ali, otac nije bio raspoložen da primeti tu vrstu finoće; „ah!”, uzviknuo je čim je ušao, tonom kao da je u isti mah besan i veseo. Gregor odmače glavu od vrata i podiže je prema ocu. On doista nije sebi predstavljao oca ovakvog kakav je sad stajao pred njim; istina, u poslednje vreme on je zbog miljenja na nov način propuštao da onako kao ranije brine o zbivanjima u ostatku stana, i zapravo je morao očekivati da će zateći izmenjene prilike. Uprkos tome, uprkos, zar je to još onaj otac? Isti onaj čovek, koji je umorno ležao u krevetu kao pokopan u njega, kad bi, ranije, Gregor

kretao na poslovno putovanje; onaj koji bi ga predveče, pri povratku, dočekivao u naslonjači, u kućnom ogrtaču; nije bio u stanju čak ni da ustane, nego bi u znak radosti samo podigao ruke, i koji je u retkim zajedničkim šetnjama, nekoliko puta tokom godine, nedeljom i o najvećim praznicima, hodao između Gregora i majke, i to uvek sporije od njih koji su ionako već za sebe sporo koračali, sav uvijen u stari mantil, oprezno i stalno nabadajući ispred sebe palicom, a kad bi hteo nešto da kaže - gotovo uvek bi zastao i okupljao oko sebe svoje pratioce? Ali, sad je bio prav i uspravan, u zategnutoj plavoj uniformi sa zlatastim dugmadima kakvu nose služitelji u bankama; preko visokog i krutog okovratnika padao mu je zamašan podvoljak; ispod kosmatih obrva izbijao je bodar i usredsređen pogled crnih očiju; inače raščupana seda kosa, bila je začesljana u neprijatno brižljivu, blistavu frizuru na razdeljak. On hitnu kapu, na kojoj je bio izvezen zlatasti monogram, verovatno neke banke, u luku preko cele sobe, tako da slete na kanabe i, podvijenih peševa na dugačkom mundiru, s rukama u džepovima pantalona, pođe prema Gregoru. Mora da ni sam nije znao šta će; kako god bilo, dizao je noge neobično visoko, a Gregor se čudio divovskoj veličini njegovih potpetica. Pri tome, ipak, nije se zadržao na mestu, još od prvog dana svog novog života znajući da otac smatra da se prema njemu valja odnositi s najvećom strogošću. I zato on nagnu da beži pred ocem, zastajući kad bi otac zastao, i ponovo pojurivši kad bi otac samo mrdnuo. Tako su nekoliko puta obišli sobu a da se ništa presudno nije dogodilo, pa čak, zbog mlakog tempa, sve to nije ni nalikovalo proganjanju. Stoga je Gregor zasad i ostao na podu, utoliko pre što je strepeo da bi otac u njegovom bekstvu na zidove ili strop video posebnu drskost. Istina, morao je sebi reći da čak ni ovakvo trčanje neće moći dugo da izdrži, jer dok bi otac jednom koraknuo, on je morao da učini mnoštvo pokreta. Počeo je već primetno da gubi dah, a ni u ranijim vremenima nije imao baš pouzdana pluća. I dok je tako teturao, da bi sve snage sabrao za trk, oči je držao jedva otvorene; u svojoj zaglupljenosti nije čak ni pomišljao na neko drugo spasenje osim trčanjem; i već je bezmalo zaboravio da su i zidovi tu, mada ovde zaklonjeni brižljivo izrezbarenim nameštajem punim zubaca i šiljaka - kad li tik pored njega prolete nešto, lako zavatlano, pade i zakotrlja se pred njim. Bila je to jabuka; odmah za njom dolete druga; preplašen, Gregor zastade; bilo je nekorisno da nastavi s trčanjem, jer otac se odlučio da ga bombarduje. Iz posude s voćem, na kredencu, napunio je džepove i sad je bacao, ne trudeći se zasad da tačno nanišani, jabuku za jabukom. Te sitne rumene jabuke su se, kao naelektrisane, kotrljale po podu i međusobno sudarale. Jedna ovlaš

hitnuta jabuka okrznu Gregorova leđa, ali skliznu a da ih ne povredi. Druga, koja je odmah za njom doletela, naprosto se, međutim, zari u Gregorova leđa; Gregor htede da odbaulja dalje, kao da bi iznenadni neverovatni bol mogao minuti s promenom mesta; osetio se, ipak, kao prikovan i opruži se u punoj smućenosti svih čula. Samo je poslednjim pogledom još video kako se otvaraju vrata njegove sobe i kako, praćena sestrom koja je vriskala, žurno izlazi majka, u košulji, jer sestra ju je razodenula da bi, dok je bila obeznanjena, nesputanije disala, i kako potom majka pritrčava ocu, dok su joj raskopčane suknje jedna za drugom putem klizile na pod, i kako zaplićući se o suknje naleće na oca i obgrljuje ga, u potpunom stapanju s njim - ali tu je Gregoru već otkazao vid - s rukama na očevom potiljku moli za Gregorov život.

III

Teška Gregorova ozleda, od koje je bolovao duže od mesec dana - pošto se niko nije odvaživao da je ukloni, jabuka je ostala u mesu kao vidna uspomena - kao da je čak i oca podsećala da je Gregor, uprkos sadašnjem žalosnom i gadnom obličju, član porodice, pa da se prema njemu ne bi trebalo postupati kao prema neprijatelju, nego da porodična dužnost nalaže da se odvratnost proguta i da se trpi, ništa drugo nego da se trpi.

I premda je sad Gregor zbog svoje ozlede verovatno zauvek izgubio na pokretljivosti i zasad su mu, da bi prešao preko svoje sobe, kao nekom starom invalidu bili potrebni dugi i dugi minuti - a da mili u visini nije smeo ni da pomisli, njemu je ovo pogoršano stanje bilo, po njegovom mišljenju, više nego dovoljno nadoknađeno time što su sad uvek, svečeri, otvarali vrata prema dnevnoj sobi, koja je on obavezno, već sat do dva pre toga, usredsređeno osmatrao, tako da je, ležeći u tami svoje sobe, nevidljiv iz dnevne, mogao da vidi celu porodicu za osvetljenim stolom i da sluša njihove razgovore, u izvesnom smislu sa opštom dozvolom, dakle sasvim drukčije nego pre.

Doduše, to nisu bila više ona živahna ćaskanja iz pređašnjih vremena, a na koja je Gregor u malim hotelskim sobama stalno mislio s nekom žudnjom kad bi morao, umoran, da se baci u vlažnu postelju. Sad je sve većinom proticalo veoma tiho. Otac bi ubrzo, posle večere, zaspao u svojoj naslonjači; majka i sestra bi jedna drugu opominjale na tišinu; majka bi, duboko pognuta pod svetiljkom, šila fmo rublje za neku modnu radnju; sestra, koja se zaposlila kao prodavačica, uveče je učila stenografiju i francuski jezik da bi možda docnije dobila neko bolje mesto. Otac bi se pokatkad probudio i, kao da ne zna da je spavao, rekao majci „opet danas dugo šiješ!” i odmah bi ponovo zaspao, a majka i sestra bi se jedna drugoj umorno osmehnule.

Otac je u neku ruku svojeglavo odbijao da kod kuće svuče služiteljsku uniformu; i dok je kućni ogrtač nekorisno visio na čiviluku, on bi potpuno obučen dremao na svom mestu, kao da je uvek spreman za službu, pa i ovde čeka na glas nadređenog. Otuda je uniforma, ionako od početka polovna, uprkos majčinoj i

sestrinoj brizi, gubila na čistoći, a Gregor je često, po celo več, gledao tu svu isflekanu odeću, s blistavim, uvek očišćenim zlatastim dugmadima, i u kojoj je starac krajnje neudobno a ipak mirno spavao.

Čim bi časovnik otkucao deset, majka se tihim obraćanjem trudila da probudi oca i onda ga nagovori da legne u krevet, jer ovde ipak nije bilo pravo spavanje koje je ocu, pošto je na službu morao da stupi u šest izjutra, bilo preko potrebno. Ali, u svoje glavosti koja ga je obuzela otkako je postao služitelj, uvek je navaljivao da još ostane za stolom, uprkos tome što bi redovno zaspao, i onda je samo s velikom mukom mogao da bude nagovoren da stolicu zameni krevetom. Koliko god da su majka i sestra blagim opomenama još navaljivale na njega, on bi četvrt časa lagano odmahivao glavom, sa sklopljenim očima, i nije se dizao. Majka bi ga meko vukla za rukav, milo mu šaputala na uho, sestra bi ostavila svoj zadatak da bi pomogla majci, ali to kod oca nije uspevalo. On bi samo još dublje utonuo u naslonjaču. Tek kad bi ga žene uhvatile pod miške, otvorio bi oči, pogledao bi naizmenično majku i sestru, i obično kazao: „To ti je život. To mi je mir pod stare dane.” I oslonivši se o obe žene, podigao bi se i onako ceremonijalno, kao da je sam sebi najveći teret, dopustio da ga žene odvedu do vrata, tamo bi im mahnuo da ga ostave i odatle nastavio samostalno, dok bi majka, svoje šiče, i sestra, svoje pero, žurno odlagale da bi potrčale za ocem i dalje mu bile sruke.

Ko bi u toj izmoždenoj i premorenoj porodici imao vremena da se o Gregoru brine više nego što je bezuslovno bilo potrebno? Kućni izdaci morali su da budu sve ograničeniji; služavku su sad ipak otpustili; gorostasna, koščata bedinerka, sede kose koja joj je vijorila oko glave, dolazila je ujutro i uveče da obavi najteže poslove. Za sve ostalo bi se, pored njenog silnog šivenja, pobrinula majka. Čak se događalo - kako je Gregor uveče saznavao iz opšteg pretresanja o postignutim cenama - da prodaju svakojaki porodični nakit, koji su ranije majka i sestra presrećne nosile prilikom zabava i svečanosti. Ali, stalno su najviše žalili što ne mogu napustiti ovaj za sadašnje okolnosti prevelik stan, pošto nisu mogli da smisle kako bi preselili Gregora. Ali, Gregor je jasno uviđao da jedino obzir prema njemu nije prepreka preseljenju, jer njega bi, ipak, lako mogli transportovati u prikladnom sanduku s par rupica za vazduh; ono što je porodicu poglavito odvrćalo od promene stana, pre su bile potpuna beznadežnost i pomisao na to da ih je pogodila nesreća kao nikog drugog u celom krugu rođaka i poznanika. Sve što svet iziskuje od sirotinje, oni su ispunjavali

bez ostatka: otac je išao po doručak sitnim bankarskim činovnicima, majka se požrtvovano trošila na rublje tuđih ljudi, sestra je po naređenju mušterija trčkala iza tezge; ali, za nešto više - porodične snage već nisu dosezale. I ozleda na leđima počinjala bi Gregora da boli kao sveža kad bi se majka i sestra, pošto bi smestile oca u krevet, vratile i tad se, ne mašivši se posla, primakle jedna drugoj, sedeći već obraz uz obraz; kad bi majka, pokazujući na Gregorovu sobu, rekla „zatvori, de, ona vrata, Greta” i kad bi se onda Gregor opet našao u mraku, dok bi žene, s one strane, lile suze, mešajući ih, ili pak suvih očiju zurile u sto.

Noći i dane je Gregor provodio gotovo bez imalo sna. Pokatkad je pomišljao da, kad sledeći put vrata budu otvorena, baš kao i pre opet uzme porodične stvari u svoje ruke; na pamet su mu, posle dužeg vremena, padali šef i prokurista, trgovački pomoćnici i pripravnici, onaj tako tupavi sluga, dva, tri prijatelja iz drugih firmi, jedna sobarica iz hotela u provinciji, draga i površna uspomena, jedna kasirka iz prodavnice šešira, oko koje se ozbiljno ali suviše sporo trudio - svi su oni iskršavali izmešani sa stranim ili već zaboravljenim osobama, ali umesto da pomognu njemu i njegovoj porodici, bih su bez izuzetka nepristupačni, i on je bio radostan kad bi iščeznuli. A potom bi iščilelo i raspoloženje da se brine o porodici, naprosto bi ga ispunila srdžba zbog lošeg opsluživanja i, premda nije mogao da zamisli išta za šta bi imao apetita, pravio je planove kako da dospe u ostavu i odande uzme ono što mu, ma i ne bio gladan, svakako pripada. Ne lupajući sada više glavu čime bi mogla da ugodi Gregoru, sestra bi u bezglavoj žurbi, pre nego što bi ujutro i u podne otrčala na posao, nogom gurnula bilo šta za hranu u Gregorovu sobu, da bi je uveče, ravnodušna prema tome da li je jelo bilo možda tek gricnuto ili, u najčešćem slučaju, ostavljeno potpuno netaknuto, počistila jednim zamahom metle. Pospremanje sobe, o kome se sad brinula jedino uveče, čak više nije ni moglo da bude brže izvedeno. Prljavština se pružala duž zidova, tu i tamo su bile gomilice prašine i đubreta. U prvo vreme bi se Gregor, prilikom sestrinog dolaska, smeštao i baš u takav, istaknuti kutak da bi je na izvestan način prekorio svojim položajem. Ali, tamo je baš i nedeljama mogao ostati, a da se sestra ne popravi; ta videla je i ona prašinu upravo kao i on, ali odlučila je da ne haje za nju. Pri tome je nastojala, s nekom za nju potpuno novom osetljivošću, da pospremanje Gregorove sobe bude u njenoj nadležnosti. Jednom je majka preduzela veliko čišćenje Gregorove sobe, u čemu je uspela tek pošto je upotrebila nekoliko vedri vode - ta mnoga vlaga je, doduše, takođe vređala Gregora i on je prućen, ogorčen i nepomičan ležao na kanabetu; ali, kazna za majku nije

izostala jer, čim je uveče primetila promenu u Gregorovoj sobi, sestra je, do krajnosti pogođena, otrčala u dnevnu sobu i tamo ju je, uprkos tome što je majka preklinjući podigla ruke, spopao napad grčevitog plača pred kojim su se roditelji - otac je, naravno, prestrašen skočio iz svoje naslonjače - isprva našli začuđeni i bespomoćni; pa su i oni počeli da se uzrujavaju; otac je, zdesna, prekorevao majku što nije sestri prepustila čišćenje Gregorove sobe; sleva je, pak, sestra vikala da ona nikad više neće smeti da čisti Gregorovu sobu; dotle se majka upinjala da oca, koji se od uzbuđenja više nije prepoznavao, odvuče u spavaću sobu; sestra je, tresući se od jecanja, svojim pesničicama lupala po stolu; a Gregor je glasno siktao od srdžbe što nikom nije padalo na pamet da zatvori vrata i poštedi ga tog pogleda i larme.

Ali, ako je sestri, iscrpljenoj od posla u prodavnici, čak i dojadilo da, kao ranije, brine o Gregoru, majka još nikako nije morala da je zameni, a Gregor ipak neće nužno biti zapostavljen. Jer, sad je tu bila bedinerka. Ta stara udovica, koja je u svom dugom životu, uz pomoć svoje snažne građe i jakih kostiju, pregurala sve najgore, nije osećala nikakvu istinsku odvratnost prema Gregoru. Nipošto radoznala, ona je jednom slučajno otvorila vrata Gregorove sobe, i ugledavši Gregora, koji je krajnje iznenađen, a da ga niko nije ni pojurio, počeo posvuda bezglavo da trči, zastala u čudu, sklopivši ruke preko kecelje. Otada nije propuštala da ujutro i uveče, usput, odškrine vrata i zaviri kod Gregora. Spočetka ga je i zvala k sebi rečima koje je verovatno smatrala ljubaznim, kao „dođi, der, matori balegaru!” ili „gle, matorog balegara!”. Na takva obraćanja, Gregor ništa nije odgovarao, nego bi ostajao nepomičan na svom mestu, kao da vrata nisu ni otvarana. Umesto što joj dopuštaju da ga hirovito i nekorisno ometa, bolje bi, ipak, bilo da toj bedinerki nalože da mu svakodnevno čisti sobu! Jednom izjutra rano - žestoka kiša, možda već znak skorašnjeg proleća, pljuštala je po oknima - Gregor se, kad je bedinerka opet počela sa svojim izrazima, tako ogorčio da se, istina, sporo i lipsalo, okrenuo prema njoj kao da će je napasti. Ali, bedinerka, umesto da se uplaši, naprosto visoko podiže stolac, koji se nalazio blizu vrata, i po njenim razjapljenim ustima bio je jasan njen naum da će usta zatvoriti tek kad se stolica u njenoj ruci spusti na Gregorova leđa. „Ne bi, dakle, ovamo?”, upita ona kad se Gregor ponovo okrete, i mirno vrati stolicu u ugao.

Gregor sad gotovo ništa više nije jeo. Samo kad bi slučajno prošao pored spremljenog jela, igre radi bi štrpnuo, zalogaj bi satima držao u ustima i zatim ga najčešće ispljunuo. Najpre je pomišljao da ga od jela odvraća žalost zbog stanja u

njegovoj sobi, ali on se veoma brzo pomirio upravo s promenama u njoj. Prešlo je u naviku da se u tu sobu odlažu stvari koje se drugde nisu mogle smestiti, i takvih se stvari sad nakupilo mnogo, pošto je jedna soba u stanu iznajmljena trojici podstanara. Ova ozbiljna gospoda - sva trojica su imala brade, kako je jednom Gregor utvrdio kroz pukotinu na vratima - dozlaboga su držala do reda, ne samo u svojoj sobi nego, pošto su već ovde naseljeni, u celom domaćinstvu, naročito, dakle, u kuhinji. Nisu podnosili nekoristan ili čak prljav starež. Povrh toga, veći deo sopstvenog nameštaja su doneli sa sobom. Iz tog razloga su postale izlišne mnoge stvari, koje se, doduše, nisu mogle prodati, ali koje porodica nije bila sklona ni da baci. Sve su one tumbane u Gregorovu sobu. I iz kuhinje isto tako sanduk za pepeo i sanduk za smeće. Što god bi u tom trenutku bilo neupotrebljivo, to bi bedinerka, koja je uvek bila u velikoj žurbi, jednostavno zavitala u Gregorovu sobu; Gregor bi, srećom u većini slučajeva, video samo predmet i ruku koja ga je držala. Bedinerka je možda nameravala, u pogodnoj prilici i kad vreme dozvoli, da stvari ponovo uzme ili ih sve zajedno najednom izbaci, ali one bi ostale da leže svakako tamo gde su prvi put pale da se Gregor nije stao probijati kroz starudiju i pomicati je, najpre prisiljen na to, jer nije bilo drugog prostora da mili, a kasnije s rastućim zadovoljstvom, mada se posle takvih skitanja, smrtno umoran i tužan, nije ponovo pomerao satima.

Pošto su podstanari pokatkad i večeravali kod kuće u zajedničkoj dnevnoj sobi, vrata prema toj sobi su ostajala zatvorena ponekih večeri, ali Gregor se baš lako odrekao otvaranja vrata, jer je, eto, bilo već prilično večeri, kad su bila otvorena, a on to nije iskoristio, nego je, što porodica nije ni primećivala, ležao u najmračnijem uglu svoje sobe. Ali, jednom je bedinerka ostavila odškrinuta vrata prema dnevnoj sobi, i ona su tako ostala čak i kad su podstanari došli uveče i bila upaljena svetlost. Oni su posedali uvrh stola, onde gde su nekad jeli otac, majka i Gregor, razvili salvete i čekali s noževima i viljuškama u rukama. Na vratima se istog trena pojavi majka sa činijom mesa, a tik za njom sestra s natovarenom činijom krompira. Jelo se obilno pušilo. Podstanari se nagnuše nad činije stavljene pred njih kao da su hteli da ih ispitaju pre nego što krenu s jelom, i stvarno, onaj koji je sedeo u sredini i koga su ostala dvojica, izgleda, držala autoritetom, raseče komad mesa još na činiji, očito da bi ustanovio da li je dovoljno meko i ne bi li trebalo da bude, ko zna, vraćeno u kuhinju. Bio je zadovoljan, a majka i sestra, koje su napregnuto gledale šta se događa, odahnuvši počеше da se osmehuju.

Sama porodica je jela u kuhinji. Pa ipak, otac bi, pre nego što ode u kuhinju, ušao u ovu sobu i, uz jedan jedini naklon, s kapom u ruci, obišao bi oko stola. Podstanari bi se podigli zajedno i promrljala nešto u brade. Kad bi zatim ostali sami, jeli su gotovo ćutke. Gregoru je izgledalo neobično da se među svakojakim šumovima jedenja ustrajno čulo kako njihovi zubi žvaću, kao da je time trebalo da pokažu Gregoru da su zubi neophodni da bi se jelo i da se ništa ne može postići ni najlepšim bezubim čeljustima. „Ta imam ja apetita”, brižno reče u sebi Gregor, „ali ne za takve stvari. Kako li se samo ti podstanari hrane, a ja crkavam!”

Upravo te večeri - Gregor se nije sećao da je za celo vreme čuo violinu - oglasio se sviranje iz kuhinje. Podstanari su već okončali večeru, srednji je izvukao novine, ostaloj dvojici dao po list, i sad su, zavaljeni, čitali i pušili. Kad se violina oglasila, oni obratiše pažnju, ustadoše i na vrhovima prstiju pridoše do vrata prema predsoblju, i onde su stajali, stisnuti jedan uz drugog. Mora da su ih čuli u kuhinji, jer otac viknu: „Da nije gospodi sviranje možda neugodno? Može odmah da prestane.” „Naprotiv”, rekao je srednji među gospodom, „zar ne bi gospođica došla kod nas i svirala ovde u sobi gde je znatno udobnije i prijatnije?” „O, molim”, viknu otac, kao da je on violinista. Gospoda su se vratila u sobu i čekala. Ubrzo dođe otac s notnim stalkom, majka s notama i sestra s violinom. Sestra staloženo pripremi sve za sviranje; roditelji, koji nikad ranije nisu izdavali sobe i stoga su preterivali u učtivosti prema podstanarima, nisu se odvažili ni da sednu na sopstvene stolice; otac se naslonio na vrata, desnu ruku je zavukao između dva dugmeta na zakopčanoj livreji; a majka je, kojoj je jedan od gospode ponudio stolicu, sedela i ne pomerivši stolicu s mesta gde ju je gospodin slučajno stavio, po strani u uglu.

Sestra je počela da svira; otac i majka su, svako sa svoje strane, pažljivo pratili pokrete njenih ruku. Primamljen sviranjem, Gregor se odvažio da se nešto više primakne i glava mu je već bila u dnevnoj sobi. Jedva da se i čudio što se u poslednje vreme imao tako malo obzira prema drugima; ranije se ponosio zbog tog obzira. A upravo je pri tome sad imao više razloga da se prikriva, jer zbog prašine koja je posvuda ležala u njegovoj sobi i dizala se pri najmanjem pokretu, on je bio sav naprašen; na leđima i slabinama vukao je konce, vlasu i ostatke hrane; njegova ravnodušnost prema svemu postala je prevelika da bi se, kao ranije, nekoliko puta tokom dana prevrnuo na leđa i očistio pomoću tepiha. Uprkos tom stanju, nije zazirao od toga da pomalo kroči u dnevnu sobu na pod bez mrlje.

Doduše, niko nije ni obraćao pažnju na njega. Porodica je bila sva usredsređena na violinsku svirku; podstanari, naprotiv, koji su najpre, s rukama u džepovima pantalone, stali preblizu iza sestrinog notnog stalka, tako da su mogli da gledaju u note, što je sestri, svakako, moralo da smeta, ubrzo su, oborenih glava u poluglasnom razgovoru, odstupili do prozora gde su se i zadržali, dok ih je otac brižno posmatrao. Sad je zaista bilo više nego jasno da su se oni prevarili u pretpostavci da će čuti neku lepu ili zabavnu violinsku muziku, da im je cele te izvedbe dosta i da samo još iz učtivosti dopuštaju da im se remeti mir. Da su veoma nervozni moglo se zaključiti naročito po načinu kako su kroz nos i na usta izduvavali uvis dim od svojih cigara. A sestra je ipak tako lepo svirala. Lice joj je bilo nagnuto, pogled joj je ispitivački i tužno pratio redove nota. Gregor odmili još donekle napred i držao je glavu uz sam pod da bi, po mogućstvu, uhvatio njen pogled. Da li je on bio životinja, budući da je na njega muzika tako delovala? Bilo mu je kao da pred sobom vidi put ka žuđenoj nepoznatoj hrani. Odlučio je da dopre do sestre, potegne je za suknju i time joj prenese da bi ipak valjalo da s violinom dođe u njegovu sobu, jer ovde joj niko ne odaje priznanje onako kako bi joj on odao. Ne bi je više pustio iz svoje sobe, barem ne dokle je živ; prvi put bi od svog užasnog obličja imao korist; bio bi istovremeno na svim vratima svoje sobe, hrakćući na napadače; ali sestra ne bi ostala s njim zato što je prinuđena, nego od svoje volje; sedela bi pored njega na kanabetu, prignula uho ka njemu, a on bi joj onda poverio da je imao čvrstu nameru da je pošalje na konzervatorijum, i da bi on to, da nije u međuvremenu došlo do ove nesreće, prošlog Božića - Božić je valjda već prošao? - svima rekao, ne mareći ni za kakvo protivljenje. Posle te izjave, sestra bi ganuto zaplakala, a Gregor bi se podigao do njenog ramena i poljubio je u vrat, koji je ona, otkako se zaposlila, ostavljala golim, bez trake ili okovratnika.

„Gospodine Samsa”, doviknu srednji gospodin ocu i kažiprstom, ne trošeći više reči, pokaza na Gregora koji se polako pomicao napred. Violina je zanemela, srednji gospodin se prvo, vrteći glavom, osmehnu svojim prijateljima i potom opet pogleda u Gregora. Ocu se učini nužnijim da, umesto da otera Gregora, najpre umiri podstanare, iako ovi čak nisu ni bili uzbuđeni, a Gregor ih je, izgleda, zabavljao više od violinske muzike. On pohita ka njima, trudeći se da ih raširenim rukama ugura u njihovu sobu i, istovremeno, da im svojim telom onemogućí pogled na Gregora. Oni se sad stvarno ljutnuše, pri čemu se nije znalo da li više zbog očevog ponašanja ili zbog saznanja, koga su sad bili svesniji, da su, i ne znajući, u blizini imali takvog

suseda poput Gregora. Zahtevali su objašnjenje od oca, dizali ruke, nemirno se čupkali za brade i samo polagano odstupali prema svojoj sobi. Sestra se, u međuvremenu, trgla iz izgubljenosti u koju je zapala posle naglo prekinutog sviranja: neko vreme je u nehajno opuštenim rukama držala violinu i gudalo, i dalje gledajući u note kao da još svira, najednom se pribrala, položila instrument u krilo majci, koja je još sedela na stolici, teško dišući, dok su joj pluća burno radila, i otrčala u susednu sobu kojoj su se podstanari, pod očevim pritiskom, već brže primicali. Videlo se kako pod uvežbanim sestrinim rukama pokrivači i jastuci lete uvis i padaju na pravo mesto. Pre nego što su gospoda i ušla u sobu, ona je završila razmeštanje postelja i klisnula napolje. Oca je, izgleda, njegova svojeglavost ponovo uhvatila toliko da je zaboravio svaki respekt koji je, kako god bilo, dugovao svojim zakupcima. Samo ih je gurao i gurao, dok srednji gospodin, već na vratima sobe, ne trupnu gromko nogom o pod i time zaustavi oca. „Ovim izjavljujem”, reče, podiže ruku i pogledom potraži i majku i sestru, „da s obzirom da u ovom stanu i u ovoj porodici vladaju odvratne prilike” - pri tome odsečno i odlučno pljunu na pod - „ovog trenutka otkazujem svoju sobu. I naravno da neću za dane tokom kojih sam ovde stanovao platiti ni najmanju paru, nego ću još i da razmotrim da li da protiv vas podnesem odštetni zahtev, a isti se, verujte mi, može veoma lako potkrepiti.” Začutao je i pogledao pravo ispred sebe, kao da nešto očekuje. Stvarno, njegova dvojica prijatelja odmah dodadoše: „I mi ovog trenutka otkazujemo.” Na to on dograbi kvaku i uz tresak zalupi vrata.

Pipajući rukama oko sebe, otac otetura do svoje naslonjače i sruši se u nju; izgledalo je kao da se ispružio za svoj uobičajeni večernji dremež, ali jako klimanje njegove glave, kao da je ništa ne drži, pokazivalo je da nipošto ne spava. Gregor je sve vreme tiho ležao na mestu na kome je zatečen pogledom podstanara. Od razočaranja usled neuspeha njegovog plana, ali možda i od slabosti izazvanoj tolikim gladovanjem, bio je nemoćan da se pomakne. Bojao se, ne bez izvesne osnovanosti, da će se već sledećeg trenutka, rasterećujući se, svi obrušiti na njega, i čekao je. Nije čak ni zastrepeo kad je s krila, ispod drhtavih majčinih prstiju, pala violina i začuo se zvučan ton.

„Dragi roditelji”, reče sestra, uvoda radi lupivši šakom po stolu, „ovako više ne ide. Ako vi to možda ne uviđate, ja uviđam. Neću da pred ovim čudovištem spominjem ime svog brata, i zato ću samo reći: moramo pokušati da ga se rešimo. Pokušali smo sve što je u ljudskoj moći da bismo ga negovali i trpeli, pa verujem da

nam niko ne može ništa prebaciti.”

„Hiljadu puta je u pravu”, reče otac za sebe. Majka, koja još nije mogla da dođe do dovoljno daha, sa sumanutim izrazom u očima poče muklo da kašlje u podignutu šaku.

Sestra pohita do majke i stavi joj dlan na čelo. Otac se, koga su sestrine reči, izgleda, navele na neke određenije misli, uspravi i stade poigravati svojom služiteljskom kapom među tanjirima, još na stolu posle večere podstanara, povremeno pogledajući na tihog Gregora.

„Moramo se potruditi da ga se rešimo”, obrati se sestra isključivo ocu, jer majka, kašljući, ništa nije čula, „on će vas oboje još ubiti, vidim da to nastupa. Kad neko već mora da radi tako teško, poput svih nas, ne može još i da kod kuće podnosi ovo večito mučenje. Ni ja to više ne mogu.” I zaplaka tako grčevito da joj suze zakapaše po majčinom licu, a ova ih je brisala automatskim pokretima ruke.

„Dete”, reče otac sažaljivo i s naglašenim razumevanjem, „a šta bi trebalo da radimo?”

Sestra samo sleže ramenima u znak neodlučnosti, koja ju je sad obuzela tokom plakanja, tako suprotnoj njenom pouzdanju od maločas.

„Eh, kad bi nas on razumeo”, reče otac kao da pita; sestra kroz plač odsečno odmahnu rukom u znak da na to ne vredi ni misliti.

„Eh, kad bi nas on razumeo”, ponovi otac, sklapajući oči i time prihvatajući sestrično ubeđenje da je to nemoguće, „onda bismo se možda mogli da nagodimo s njim. Ali ovako...”

„Mora odavde”, uzviknu sestra, „to je, oče, jedini put. Moraš samo da se potruđiš da se otarasiš pomisli da je ono Gregor. Naša prava nesreća i jeste da smo toliko dugo verovali u to. Ali, kako pa to može biti Gregor? Kad bi to bio Gregor, on bi odavno uvideo da je zajednički život ljudi s takvom životinjom nemogućan, i otišao bi svojevolejno. Onda ne bismo imali brata, ali mogli bismo da nastavimo da živimo i poštujemo uspomenu na njega. Ali, ovako nas ta životinja progoni, rasteruje podstanare, očito bi da zauzme ceo stan i nas pusti da noćimo na ulici. Vidi samo, oče”, vrisnu ona odjednom, „opet počinje!” I užasnuta, što je Gregora bilo potpuno nerazumljivo, sestra napusti čak i majku, naprosto odskoči od njene stolice kao da bi majku radije da žrtvuje nego da ostane u Gregorovoj blizini, i stušiti se iza oca koji,

uzbuđen isključivo njenim ponašanjem, donekle podiže ruke ispred nje, kao da bi da zaštititi sestra.

Ali, Gregoru nesumnjivo nije padalo na pamet da plaši bilo koga, ponajmanje sestru. On je, jednostavno, počeo da se okreće da bi odbauljao u svoju sobu, a to je, svakako, upadalo u oči, pošto je usled svog bolnog stanja morao da se prilikom tegobnog okretanja ispomaže glavom koju je pritom mnogo puta podizao i lupao njome o pod. Zastao je i pogledao oko sebe. Izgleda da je njegova dobra namera shvaćena; bio je to jedino trenutačni strah. Sad su ga svi gledali ćutke i žalostivo. Majka je bila, ispruženih i skupljenih nogu, zavaljena u stolici, kapci su joj bezmalo padali od umora; otac i sestra su sedeli jedno uz drugo, a sestra je obavila ruke oko oćevog vrata.

„Sad bih možda već smeo da se okrenem”, pomisli Gregor i produži s poduhvatom. Nije se mogao suzdržati da ne breće od naprezanja i morao je pokatkad da predahne. Niko ga, uostalom, nije ganjao, sve mu je samom bilo prepušteno. Kad se okrenuo, odmah je počeo da baulja pravo prema sobi. Čudio se velikom rastojanju koje ga je delilo od sobe, i nikako nije shvatao kako je tu nedavno, uprkos svojoj slabosti, prešao isti put a da to gotovo nije primetio. Usredsređujući se sve vreme samo na to da brzo mili, jedva da je i opažao da ga nisu ometali nijedna reć, nijedan povik njegove porodice. Tek kad se našao u vratima, okrenuo je glavu, ne sasvim, jer je osećao da mu se vrat koči, ipak je još video da se iza njega ništa nije promenilo, samo je sestra bila ustala. Njegov poslednji pogled okrznuo je majku koja je sad bila u dubokom snu.

Tek što je ušao u sobu, iza njega najbrže moguće zatvoriše vrata, zamandaliliše ih i zaključaše. Od te nagle buke pozadi Gregor se toliko uplaši da mu nožice zaklecaše. To je sestra tako požurila. Stojala je već onde i čekala, onda je, lakonoga, priskoćila da joj Gregor nije čak ni ćuo korake, i roditeljima doviknula „najzad!” dok je okretala ključ u bravi.

„A sad?”, upita se Gregor i kružio je pogledom po mraku. Ubrzo je otkrio da više uopšte ne može da se pomera. Nije se tome začudio, izgledalo mu je pre neprirodno da se dosad mogao stvarno kretati na ovim tanušnim nožicama. Uostalom, osećao se srazmerno lagodno. Bolelo ga je, doduše, celo telo, ali kao da je to bivalo postepeno sve slabije i slabije i da će, konaćno, potpuno minuti. Jedva da je već i osećao istrulelu jabuku u lećima i zapaljenu okolinu ozlede, koje su bile potpuno

pokrivene mekom prašinom. U mislima se vraćao na porodicu, s ganutošću i ljubavlju. Njegov stav o tome da bi on morao nestati bio je, koliko je god to moguće, još odlučniji od sestrinog. U tom stanju rasejanog i spokojnog razmišljanja ostao je sve dok časovnik na tornju nije otkucao treći sat po ponoći. Još je doživio početak opšteg razdanjivanja napolju pred prozorom. Zatim mu glava, mimo volje, potpuno klону, a u nozdrvama mu prostruji slab poslednji izdah.

Kad je rano izjutra došla bedinerka - od puste snage i žurbe toliko je lupala svim vratima, kako god je često već molili da to izbegava, da u celom stanu, s njenim dolaskom, više nije bilo moguće mirno spavati - pri svojoj uobičajenoj kratkoj poseti ona isprva nije opazila ništa neobično na Gregoru. Pomislila je da on namerno leži tako nepomično i izigrava uvređenog; ona mu je pripisivala sav mogući razum. Pošto je slučajno u mci držala dugačku pajalicu, pokušala je da s vrata njome zagolica Gregora. Kad se to pokazalo bez uspeha, ona se rasrdi i malo upre pajalicom u Gregora, pa tek kad ga je, bez ikakvog otpora, gurnula s mesta, pažnja joj poraste. Kad je ubrzo ustanovila pravo stanje stvari, raširi oči, zazvižda, ali se ne zadrži duže, nego naglo otvori vrata spavaće sobe i glasno zazva u mrak: „Dođite da vidite samo, krepao je; eno ga leži, krepao načisto!”

Pridigavši se, bračni par Samsa sedeo je u bračnom krevetu; morali su oboje da nadvladaju strah koji im je izazvala bedinerka, pre nego što su bili kadri da shvate šta im je rekla. Ali, zatim gospodin i gospođa Samsa, svako sa svoje strane, žurno ustadoše iz postelje; gospodin Samsa je prebacio pokrivač preko ramena, gospođa Samsa je izišla samo u spavaćici; tako su stupili u Gregorovu sobu. U međuvremenu su se otvorila i vrata dnevne sobe u kojoj je, otkako su se uselili podstanari, spavala Greta; bila je sasvim obučena, kao da nije ni spavala, a njeno ispijeno lice kao da je to potvrđivalo. „Mrtav”, reče gospođa Samsa i upitno podiže pogled na bedinerku, iako je sve sama mogla da ispita i čak da ustanovi bez ispitivanja. „Rekla bih”, kaza bedinerka i, kao dokaz, gurnu pajalicom Gregorov leš baš podalje. Gospođa Samsa učini pokret kao da bi htela da zadrži pajalicu, ali to ne uradi. „E, pa”, reče gospodin Samsa, „sad možemo Bogu da zahvalimo.” Prekrsti se, a tako učiniše i tri žene po njegovom primeru. Greta, koja nije skidala oči s leša, reče: „Vidite samo kako je bio mršav. Ta već toliko vremena nije ništa ni jeo. Što bi od jela bilo uneseno, to je i iznošeno.” Gregorovo telo je, stvarno, bilo krajnje spljošteno i suvo, i zapravo se to tek sad videlo kad ga nožice nisu više uzdizale niti je išta drugo obmanjivalo pogled.

„Dođi, Greta, s nama na časak”, rekla je gospođa Samsa sa setnim osmehom, i Greta, ne mogavši a da se ne osvrne prema lešu, pođe za roditeljima u spavaću sobu. Bedinerka zatvori vrata i širom raskrili prozor. Mada je bilo rano jutro, u prohladnom vazduhu osećalo se već da juži. Bio je već kraj marta.

Trojica podstanara iziđoše iz svoje sobe i začuđeno su očima tragali za doručkom; njih su bili zaboravili. „Gde je doručak?”, zlovoljno je upitao bedinerku srednji među gospodom. Ali, ona stavi prst na usta i onda žurno i ćutke mahnu gospodi, pozivajući, da dođu u Gregorovu sobu. Oni i uđoše i potom, s rukama u džepovima svojih ponešto iznošenih kaputića, u sobi koja je sad već bila sva svetla, okružiše Gregorov leš.

Uto su se otvorila vrata spavaće sobe, i gospodin Samsa se pojavi, u livreji, u pratnji svoje žene, koja ga je držala ispod jedne ruke, i svoje ćerke, koja ga držala ispod druge. Oči su im bile pomalo vlažne; Greta je pokatkad prislanjala lice uz očevu ruku.

„Iz ovih stopa napustite moj stan!”, reče gospodin Samsa i pokaza na vrata, ne puštajući žene koje su bile uz njega. „Kako to mislite?”, reče srednji među gospodom, donekle preneraženo i sladunjavo se osmehnu. Ostala dvojica držali su ruke na leđima i neprekidno ih trljali jednu o drugu, kao da radosno očekuju neku veliku raspru čiji bi ishod za njih trebalo da bude povoljan. „Baš tačno tako mislim kako sam rekao”, odgovori gospodin Samsa i pođe ravno sa svoje dve pratilje prema podstanaru. Ovaj je isprva stajao tiho i gledao u pod, kao da se stvari iznova usklađuju u njegovoj glavi. „Pa, onda da idemo”, reče zatim i podiže pogled prema gospodinu Samsi, kao da i za ovu odluku, nekako odjednom pokoran, traži novo odobrenje. Gospodin Samsa mu samo nekoliko puta kratko klimnu glavom, raširivši oči. Na to gospodin, stvarno, smesta ode dugim koracima u predsoblje; njegova dva prijatelja su već izvesno vreme usredsređeno slušala, s rukama sasvim primirenim, i sad naprosto odskakutaše za njim, kao poplašeni da bi gospodin Samsa mogao pre njih ući u predsoblje i poremetiti im vezu s njihovim vođom. U predsoblju su sva trojica uzeli šešire sa čiviluka, izvukli štapove iz držača za štapove, nemo se naklonili i napustili stan. S nepoverenjem, sasvim neosnovanim - kako se pokazalo, gospodin Samsa je s obe žene izišao na odmorište pred stanom; oslonjeni na stepenišnu ogradu, gledali su kako tri gospodina, doduše sporo, ali postojano silaze niz dugo stepenište, kako na svakom spratu nestaju iza određenog stepenišnog zavijutka i,

posle par trenutaka, ponovo iskrsavaju; što su oni niže silazili, utoliko se više gubila zainteresovanost porodice Samsa za njih, a kad videše kako se njima ususret i potom visoko nad njima penje neki kasapski momak, dičnog držanja, s korpom na glavi, gospodin Samsa i žene ubrzo ostaviše ogradu i, kao rasterećeni, vratili se u stan.

Zaključili su da današnji dan posvete odmoru i šetnji; ne samo što su zaslužili taj prekid u radu, nego im je čak bio bezuslovno potreban. I tako su seli za sto i pisali tri pisma sa izvinjenjima, gospodin Samsa svojoj direkciji, gospođa Samsa svom nalogodavcu, a Greta svom poslovođi. Dok su pisali, uđe bedinerka da kaže da odlazi, jer je završila svoj jutarnji posao. Predani pisanju, sve troje isprva samo klimnuše glavama, ni ne podigavši oči, a tek kad su primetili da bedinerka još nikako ne polazi, pogledaše je srdito. „Pa?“, upita gospodin Samsa. Bedinerka je, osmehujući se, stajala na na vratima, kao da ima porodici da saopšti neku izuzetno srećnu vest, ali da će to učiniti samo ako je budu temeljito ispitivali. Na njenom šeširu blago nakrivljeno nojevo perce, zbog koga se gospodin Samsa ljutio već sve vreme tokom njenog službovanja, lagano se njihalo na sve strane. „Dakle, šta zapravo hoćete?“, upita gospođa Samsa, prema kojoj je bedinerka imala još najviše respekta. „Eh, da“, odgovori bedinerka i nije odmah mogla da nastavi od ljubaznog smeha, „dakle, to, da ne morate da brinete kako da stvarka, tu pored, bude izbačena. Već je sređeno.“ Gospođa Samsa i Greta nagnuše se nad svoja pisma, kao da bi da produže s pisanjem; gospodin Samsa, primetivši da bi bedinerka sad htela da počne da sve opisuje potanko, odbi to ispruživši ruku. A pošto nije smela da priča, ona se seti da veoma žuri i očito uvređena uzviknu „zbogom ostajte“, divlje se okrete i napusti stan, strahovito zalupivši vrata.

„Doveće ćemo je otpustiti“, reče gospodin Samsa, ali ni od žene ni od ćerke ne dobi odgovor, jer je bedinerka, izgleda, ponovo poremetila njihov jedva stečeni spokoj. One su se digle, prišle prozoru i ostaše onde, zagrljene. Gospodin Samsa se okrete na stolici prema njima i tiho ih je posmatrao kraće vreme. Onda uzviknu: „Ma dođite ovamo. Okanite se već preživelih stvari. I imajte malo obzira i prema meni.“ Žene ga smesta poslušale, pohrlile do njega, stadoše ga milovati i brzo završile svoja pisma.

Potom su sve troje zajednički napustili stan, što već mesecima nisu činili, i odvezli se tramvajem pod otvoreno nebo izvan grada. Kola, u kojima su sami sedeli, bila su i unutra cela obasjana toplim sunčevim zracima. Udobno zavaljeni na

sedištima, govorili su o izgledima za budućnost i stigoše dotle da ti izgledi, pobliže razmotreni, nisu nimalo loši, jer su sva tri njihova nameštenja, o kojima oni još dotle nisu ni uspeli da se međusobno raspitaju, bila izuzetno povoljna i posebno su mnogo obećavala za docnije. Ovog trena, najveće poboljšanje položaja biće, naravno, lako postignuto promenom stana; sad bi uzeli stan manji i jeftiniji, ali na boljem mestu i uopšte praktičniji od sadašnjeg kojeg je našao još Gregor. Dok su tako vedro razgovarali, gospodin i gospođa Samsa bezmalo u isti mah opaziše, kad im pogled pade na njihovu sve živahniju kćerku, kako je ona u poslednje vreme, uprkos svakojakim mukama od kojih su joj ubledeli obrazi, procvetala u lepu i bujnu devojku. Sve manje govoreći i bezmalo nesvesno se sporazumevajući pogledima, pomisliše da je sad došlo vreme da za nju potraže nekog čestitog muža. I kad na cilju njihove vožnje ćerka prva ustade i protegli svoje mlado telo, kao da su im se potvrdili njihovi novi snovi i dobre namere.

PRESUDA

Povest za gospođicu Feliccu B.

Bilo je to jednog nedeljnog prepodneva, dana kad je proleće najlepše. Georg Bendeman, mlad trgovac, sedeo je u svojoj posebnoj sobi na prvom spratu jedne od oniskih, brzograđenih kuća koje su se, u dugom nizu, protezale pored reke, međusobno se razlikujući bezmalo samo po visini i boji. Upravo je završio pismo prijatelju iz mladosti koji se nalazio u inostranstvu, polagano ga je zatvorio, kao igrajući se, i onda je, oslonjen laktovima na pisaći sto, pogledao kroz prozor na reku, most i uzvišice na drugoj obali, s njihovim slabašnim zelenilom.

Razmišljao je o tome kako je taj prijatelj, nezadovoljan svojim napredovanjem kod kuće, već pre više godina naprosto pobegao u Rusiju. Sad je vodio posao u Petrogradu, koji je veoma dobro krenuo, ali je, izgleda, već odavno zastao, kako se prijatelj žalio prilikom svojih sve ređih poseta! Tako se uludo trošio u tuđini, brada stranog izgleda loše je pokrivala lice, dobropoznato iz mladalačkih godina, i čija žućkasta boja kao da je nagoveštavala neku bolest u razvoju. Po njegovom pričanju, nije imao prave veze s tamošnjom kolonijom svojih zemljaka, ali bezmalo ni ikakvog društvenog dodira s domaćim porodicama, i svikavao se da konačno ostane neženja.

Šta ste mogli da pišete takvom čoveku, koji se očito gubio, koga možete žaliti, ali mu ne možete pomoći. Treba li mu možda savetovati da se vrati kući, da svoj život prenese ovamo, da vaspostavi sve stare prijateljske veze - za šta nije bilo baš nikakvih prepreka - a u ostalom da se poveri pomoći prijatelja? Ali, to ne bi značilo ništa drugo nego mu istovremeno reći, što obazrivije i utoliko uvredljivije, da su njegovi dosadašnji pokušaji propali, da bi trebalo da ih se konačno okane, da se mora vratiti i dopustiti da svi u njega, čudeći se, zure kao u povratnika zauvek, da samo njegovi prijatelji ponešto razumeju, a da on jeste matoro dete koje naprosto ima da sledi uspešne prijatelje koji su ostali kod kuće. I da li je onda još sigurno da će sva muka, koja mu mora biti zadana, imati neku svrhu? Možda će krahirati pokušaj i da se on uopšte dovede kući - pa sam je rekao da više ne razume prilike u zavičaju - i tako bi, uprkos svemu, ostao u tuđini, ogorčen zbog saveta i još za korak otuđeniji od svojih prijatelja. Ali, ako bi doista prihvatio savet i našao se ovde - prirodno, ne namerno, ali pod dejstvom činjenica - potišten, ne snalazeći se među svojim prijateljima, a ni

bez njih, pateći od postideenosti, i tada stvarno bez zavijaja i prijatelja više, ne bi li otuda za njega bolje bilo da ostane u tuđini, takav kakav jeste? Može li onda i pomisliti da bi, u takvim okolnostima, on istinski napredovao ovde?

Iz tih razloga niste mu mogli, ako ste uopšte hteli da s njim održavate prepisku, ništa stvarno saopštavati, kako inače možete, bez bojazni, činiti najdaljim poznanicima. Sad je već preko tri godine kako prijatelj nije bio u zavijaju i to je veoma oskudno objašnjavao političkim prilikama u Rusiji koje, prema tome, nisu dopuštale nekom sitnom poslovnom čoveku ni najkraće odsustvovanje, dok su stotine hiljada Rusa spokojno šetkale po svetu. Ali, tokom te tri godine upravo se za Georga svašta promenilo. Za smrt Georgove majke, pre neke dve godine, otkada je Georg živeo u zajedničkom domaćinstvu sa ostarelim ocem, prijatelj je doduše još i saznao i izrazio mu u pismu saučešće rečima čija je suvoća mogla poticati otuda što žalost zbog takvog događaja biva sasvim nezamisliva u tuđini. Ali, Georg je od tog vremena s većom odlučnošću prionuo na svoj posao, kao i na sve ostalo. Možda ga je za majčinog života otac onemogućavao u stvarnoj samostalnoj delatnosti time što je dopuštao da u poslu važi samo njegov pogled, možda je otac posle majčine smrti, mada je još sudelovao u poslu, postao suzdržaniji, možda su srećni slučajevi - to je čak bilo verovatnije - igrali znatno važniju ulogu, ali posao se, u svakom slučaju, tokom spomenute dve godine, sasvim neočekivano razvio, morali su da udvostruče osoblje, obrt se upetostručio, napredak je nesumnjivo predstojao i dalje.

Prijatelj, pak, nije ni naslućivao tu promenu. Ranije, poslednji put možda u pismu sa onim saučešćem, hteo je da nagovori Georga da se iseli u Rusiju i predočavao mu izgleda koje u Petrogradu postoje upravo za Georgovu poslovnu granu. Brojke su bile ništavne prema obimu koji je sad poprimio Georgov posao. Ali, Georg nije nalazio nikakvo zadovoljstvo u tome da prijatelju piše o svojim poslovnim uspesima, a kad bi to sad učinio naknadno, izgledalo bi zaista neobično.

Tako se Georg ograničio na to da prijatelju uvek piše samo o beznačajnim događajima, onako kako se oni bez reda gomilaju u sećanju kad razmišljate u mirni nedeljni dan. Nije hteo ništa drugo nego da netaknutom ostavi predstavu koju je prijatelj u dugom međuvremenu obavezno stvorio o zavijajnom gradu i s kojom se srodio. Zato se dogodilo da je Georg tri puta, u tri pisma prilično vremenski odvojena, prijatelja obavestio o veridbi nekog nevažnog čoveka sa isto tako nevažnom devojkom, dok se naposljetku prijatelj nije počeo da, sasvim mimo Georgove namere,

interesuje za taj tako važan događaj.

Ali, Georg mu je radije pisao o takvim stvarima nego što bi mu priznao da se on sam verio sa izvesnom gospođicom Fridom Brandenfeld, devojkom iz dobrostojeće porodice. On je često s verenicom razgovarao o svom prijatelju i o posebnom odnosu uspostavljenom među njima u prepisci. „Znači on uopšte neće doći na našu svadbu”, rekla je ona, „a ja svakako imam pravo da upoznam sve tvoje prijatelje.” „Ne bih da ga uznemiravam”, odgovori Georg, „shvati me dobro; on bi verovatno došao, barem verujem u to, ali on bi se osećao prinuđen i oštećen, možda bi mi zavideo i otputovao bi natrag sam, sigurno nezadovoljan i nesposoban da se tog nezadovoljstva ikad oslobodi. Sam - znaš li ti šta je to?” „Pa dobro, zar on za naše venčanje ne može da sazna na neki drugi način?” „To ne mogu, u svakom slučaju, da sprečim, ali je to neverovatno s obzirom na njegov način života.” „Ako imaš takve prijatelje, Georg, uopšte nije trebalo da se veriš.” „Da, to je naša zajednička krivica, ali ni sad ne bih želeo da je drukčije.” I kad je ona potom, ubrzano dišući pod njegovim poljupcima, još izustila „zapravo me to ipak vređa”, njemu prolete kroz glavu da, zbilja, ne bi škodilo da prijatelju piše o svemu. „Takav sam i takvog neka me prihvati”, reče u sebi. „Ne mogu da sebe istešem u čoveka koji bi možda bio podesniji od mene za prijateljstvo s njim.”

I stvarno, u opširnom pismu koje je pisao tog nedeljnog prepodneva izvestio je prijatelja o svojoj veridbi sledećim rečima: „Najlepšu novost sačuvao sam za kraj. Verio sam se sa izvesnom gospođicom Fridom Brandenfeld, devojkom iz dobrostojeće porodice koja se ovde nastanila prilično posle tvog odlaska, zbog čega jedva da je možeš poznavati. Biće još prilike da ti поблиže pišem o svojoj verenici, za danas neka ti je dovoljno da sam istinski srećan i da se u tvom i mom odnosu nešto izmenilo samo utoliko što ćeš sad umesto sasvim običnog prijatelja u meni imati srećnog prijatelja. Osim toga, u mojoj verenici, koja te srdačno pozdravlja, i koja će ti sledeći put i sama pisati, dobijaš iskrenu prijateljicu, što za jednog neženju nije baš bez značaja. Znam da te mnogo toga zadržava da nas posetiš, ali zar ne bi upravo moja svadba bila prava prilika da jednom pređeš preko svih prepreka? Ali, kako god bilo, postupi bez obzira na sve i samo po sopstvenom nahođenju.”

S tim pismom u ruci sedeo je Georg dugo, licem put prozora, za svojim pisaćim stolom. Nekom poznaniku, koji ga je prolazeći pozdravio, jedva da je otpozdravio rasejanim smeškom.

Stavio je, naposljetku, pismo u džep i iz svoje sobe, kroz kratki hodnik, prešao u sobu svoga oca, u kojoj nije bio već mesecima. Nije za tim, inače, ni bilo potrebe, jer je sa ocem neprestano dolazio u dodir u radnji, ručali su istovremeno u jednoj gostionici, uveče su, doduše, obedovali na raznim stranama po sopstvenim sklonostima, ali bi zatim, ako Georg ne bi bio, što se najčešće dešavalo, s prijateljima ili, kao odskora, posećivao verenicu, većinom posedeli još malo, svaki sa svojim novinama, u zajedničkoj dnevnoj sobi.

Georg se začudio koliko je očeva soba mračna, čak i u ovo sunčano prepodne. Toliku je senku, dakle, bacao visoki zid koji se dizao s one strane uskog dvorišta. Otac je sedeo kod prozora, u uglu, ukrašenom različitim uspomenu na pokojnu majku, i čitao novine, držeći ih pomerene po strani ispred očiju, čime je pokušavao da doskoči izvesnoj slabosti očiju. Na stolu su bili ostaci doručka, od kojeg kao da nije bilo mnogo pojedeno.

„Ah, Georg!”, reče otac i odmah mu pođe u susret. Njegov teški kućni ogrtač otvarao se dok je hodao, peševi su lepršali oko njega. - „Moj otac je još gorostas”, reče u sebi Georg.

„Pa ovde je nepodnošljivo mračno”, reče zatim.

„Da, svakako je mračno”, odgovori otac.

„I prozor si zatvorio?”

„Tako više volim.”

„Pa napolju je kranje toplo”, reče Georg kao u dopunu rečenog, i sede.

Otac ukloni posuđe od doručka i smesti ga na kredenac.

„Hteo sam zapravo samo da ti kažem”, nastavi Georg, izgubljeno prativši starčeve pokrete, „da sad, ipak, šaljem vest o svojoj veridbi u Petrograd.” Malo izvuče pismo iz džepa i pusti ga natrag u džep.

„Kako to u Petrograd?”, upita otac.

„Pa, svom prijatelju”, reče Georg i potraži očeve oči. „U radnji je ipak sasvim drukčiji”, pomisli, „nego ovde, razbaškaren, i s rukama prekrštenim na grudima.”

„Da. Tvom prijatelju”, reče otac naglašavajući.

„Ta valjda znaš, oče, da sam isprva hteo da mu prećutim svoju veridbu. Iz

obzira, ni zbog čega drugog. I sam znaš, on je težak čovek. S druge strane, rekoh, on bi ipak mogao da sazna - to ne mogu da sprečim - za moju veridbu, premda je to malo verovatno s obzirom na njegov usamljenički način života, ali od mene lično nikako neće saznati.”

„A sad si se predomislio?“, upita otac, odloži velike novine na prozorsku dasku, a preko novina položi naočare koje pokri rukom.

„Da, sad sam se predomislio. Ako mi je pravi prijatelj, rekoh sebi, onda je moja srećna veridba i za njega sreća. I zato nisam više oklevao da ga obavestim. Pre nego što pismo pošaljem, hteo sam da ti to kažem.”

„Georg“, reče otac i široko razvuče bezuba usta, „čuj me! Zbog te stvari si došao da bi se sa mnom posavetovao. To ti je bez sumnje na čast. Ali, to je ništa, još manje od ničega, ako mi sad ne kažeš celu istinu. Neću da diram u stvari koje ovde ne spadaju. Posle smrti naše drage majke zbile su se izvesne nelepe stvari. Možda i za njih dolazi vreme i možda dolazi brže nego što zamišljamo. U radnji mi ponešto izmiče, možda se od mene i prikriva - ne bih sad čak ni da pretpostavljam da se od mene prikriva - a nisam više dovoljno snažan, moje pamćenje jenjava, nemam više ni vida za sve od mnogih stvari. To je, prvo, prirodan tok i, drugo, mene je smrt naše majčice znatno više pogodila nego tebe. - Ali, budući da smo zastali upravo kod ove stvari, kod tog pisma, molim te, Georg, ne laži me. To je sitnica, nije vredno ni pare, dakle ne laži me. Imaš li ti zaista tog prijatelja u Petrogradu?”

Pometen, Georg ustade. „Ostavimo moje prijatelje. Hiljadu prijatelja ne može da mi zameni oca. Znaš li šta mislim? Ne paziš se dovoljno. A starost traži svoje. Ti si mi neophodan u radnji, to znaš veoma dobro, ali ako radnja ugrožava tvoje zdravlje, još koliko sutra ću je staviti zauvek pod katanac. Ne ide ovako. Otuda moramo da uvedemo drukčiji način života za tebe. I to temeljno drukčiji. Sediš ovde u mraku, a u dnevnoj sobi bi imao divnu svetlost. Gricneš od doručka umesto da se valjano okrepiš. Sediš pored zatvorenog prozora, a vazduh bi ti toliko godio. Ne, oče moj! Dovešću lekara i postupićemo po njegovim uputstvima. Promenićemo sobe, ti ćeš preći u prednju sobu, a ja ovamo. Za tebe to neće biti nikakva promena, sve će stvari biti prenete. Ali, za sve to ima vremena, sad malo prilegni, bezuslovno ti je potreban počinak. Hajde, pomoći ću ti da se svučješ, videćeš da umem. Ili hoćeš odmah da ideš u prednju sobu, pa da privremeno legneš u moju postelju. To bi, uostalom, bilo najpametnije.”

Georg je stajao tik uz oca kome je glava, sa sedim čekinjama, bila klonula na grudi.

„Georg”, reče otac tiho, ne pomerivši se.

Georg odmah kleče pored oca, pogleda ga u umorno lice, vide kako ga iz čoškova očiju posmatraju odveć raširene zenice.

„Ti nemaš nikakvog prijatelja u Petrogradu. Uvek si bio šaljivčina, pa nisi odstupio ni u mom slučaju. Otkuda tebi baš tamo prijatelj! U to ne mogu da poverujem.”

„Ipak, priseti se, oče”, reče Georg, podiže oca sa stolice i, kako se sad pokazalo da je otac slab na nogama, svuče mu kućni ogrtač, „evo skoro je tri godine kako nas je moj prijatelj posetio. Još se sećam da ti nije bio naročito drag. Barem dvaput sam morao da ga poreknem pred tobom, premda je upravo sedeo kod mene u sobi. Sasvim sam dobro shvatao tvoju nenaklonjenost prema njemu, jer moj prijatelj nije bez osobenosti. No, potom si, ipak, sasvim lepo s njim razgovarao. Tada sam se tako ponosio što si ga slušao, klimao mu glavom i pitao. Ako razmisliš, moraš se setiti. On je tada pričao neverovatne povesti o ruskoj revoluciji. Recimo, kako je na poslovnom putu u Kijev, tokom nekog meteža, video na jednom balkonu sveštenika koji je urezao široki krvavi krst na dlanu, podigao tu ruku i obratio se masi. I ti si lično to prepričavao tu i tamo.”

Za to vreme Georg je uspeo da oca ponovo posadi na njegovo mesto i obazrivo mu svuče dugu potkošulju koju je nosio preko platnenih gaća i čarape. Ugledavši to ne baš čisto rublje, prebacivao je sebi što je zapustio oca. Bila je sigurno i njegova dužnost da vodi računa da otac menja svoje donje rublje. Još nije neposredno razgovarao sa svojom verenicom o tome kako žele da uredе očevu budućnost, jer su prećutno pretpostavljali da će otac ostati sam u starom stanu. Sad je, ipak, naglo i odlučno zaključio da će oca povesti u svoje buduće domaćinstvo. Bezmalo je čak izgledalo, ako se tačnije promotri, da bi nega koja bi ocu bila tamo posvećena mogla stići prekasno.

Na rukama je odneo oca u krevet. Proželo ga je strašno osećanje kad je, tokom tih par koraka do kreveta, primetio da se otac igra lancem od časovnika na njegovim grudima. Nije mogao da ga odmah položi u krevet, toliko se čvrsto držao za taj lanac od časovnika.

Ali, tek što ga je smestio, kao da je sve bilo u redu. Sam se pokrio, a zatim je povukao pokrivač visoko preko ramena. Podigao je pogled na Georga nimalo neljubazno.

„Zar ne, sećaš ga se svakako?“, upitao je Georg i klimnuo mu glavom kao da ga hrabri.

„Jesam li sad dobro pokriven?“, upita otac, kao da sam nije mogao videti da li su mu noge dovoljno pokrivenne.

„Dopada ti se, je li, u krevetu“, reče Georg i popravi pokrivač oko njega.

„Jesam li dobro pokriven?“, upita otac još jednom i reklo bi se da je s posebnom pažnjom iščekivao odgovor.

„Budi miran, dobro si pokriven.“

„Ne!“, uzviknuo je otac, tako da se odgovor stušiti na pitanje, snažno zbaci pokrivač da se na časak sav razvio u letu i uspravi se u postelji. Samo se jednom rukom ovlaš pridržavao za strop. Ti bi da me pokriješ, znam ja to, potomčiću moj, ali ja još nisam pokriven. I neka je ovo poslednja snaga, dovoljno za tebe, premnogo za tebe. Da, poznajem tvog prijatelja. On bi bio sin po mome srcu. Zato si ga ti i obmanjivao svih ovih godina. Zašto bi, inače? Misliš li da nisam plakao zbog njega? Zato se ti i zaključavaš u svoju kancelariju, neka niko ne smeta, šef radi - samo da bi mogao da pišeš svoja lažna pisamca u Rusiju. Ali, oca ne mora, srećom, niko da uči kako da prozre sina. A sad kad si poverovao da si ga pokorio, dotle pokorio da možeš sa svojom zadnjicom da sedneš na njega a on da i ne mrdne, tada si, moj gospodine sine, odlučio da se ženiš!”

Georg podiže pogled ka strašnoj prilici svoga oca. Prijatelj iz Petrograda, koga otac odjednom tako dobro poznaje, obuzeo ga je kao nikad. Video ga je izgubljenog u ogromnoj Rusiji. Video ga je na vratima puste, opljačkane radnje. Jedva je još stajao među krhotinama polica, pocepanom robom, gasnim svetiljkama koje su se obrušavale. Zašto je tako daleko morao da otputuje!

„Ali, pogledaj mene!“, uzviknuo je otac, a Georg pohrli, nekako rastrojen, prema krevetu, ali zamre na pola puta.

„Zato što je dizala suknje“, počeo otac da gudi, „zato što je ovako dizala suknje, ta odurna guska“, i da bi to prikazao, on podiže svoju košulju toliko visoko da mu se

na bedru video ožiljak iz ratnih godina, „zato što je dizala suknje ovako i ovako i ovako, ti si se prilepio uz nju, a da se bez smetnje možeš zadovoljavati s njom, oskrnavio si uspomenu na našu majku, izdao prijatelja i svog oca strpao u krevet da nije kadar da mrdne. No, može li on mrdnuti ili ne može?”

I stajao je bez pridržavanja i izbacivao noge. Zračio je od spoznaje.

Georg je stajao u uglu, što je moguće dalje od oca. Pre dobrog komada vremena, nepokolebljivo je rešio da sve posmatra potpuno tačno da ne bi bio zatečen nekako izokola, otpozadi, odozgo. Sad se ponovo setio davno zaboravljene odluke i zaboravio je, kao kad se kratak konac prodene kroz ušicu igle.

„No, prijatelj, evo, ipak nije izdan!”, uzviknuo je otac, a to je potkrepljivao i njegov kažiprst, pomičući se tamo-amo. „Ja sam bio njegov zastupnik ovde na licu mesta.”

„Komedijantu!”, nije mogao Georg da ne vikne odmah uvidevši štetu od toga i, ukočenog pogledu, ujede se, samo suviše dockan, za jezik tako da se presamitio od bola.

„Baš tako, izvodio sam komediju! Komedija! Prava reč! Koja je druga uteha preostala starom ocu udovcu? Reci - dok odgovaraš, budi za trenutak još moj živi sin - šta mi je pak preostalo, u zaturenoj sobi, proganjan od nevernog osoblja, ostareo do srži? A moj sin, pobirajući lovorike, krstario je svetom, sklapao poslove koje sam ja pripremio, pucao od zadovoljstva i pred svojim ocem se pojavljivao zatvorenog lica nekog čestitog čoveka! Zar veruješ da te nisam voleo, ja, od koga si proizišao?”

„Sad će se nagnuti napred”, pomisli Georg, „kad bi pao i smrskao se!” Ta mu je reč prozviždala kroz glavu.

Otac se nagnuo napred, ali nije pao. Pošto se Georg nije primakao, kako je otac očekivao, on se ponovo uspravi.

„Ostani gde si, nisi mi potreban! Misliš da još imaš snage da dođeš ovamo, a da se obuzdavaš naprosto jer tako hoćeš. Nemoj se zavaravati! Ja sam još onaj koji je znatno jači. Samcit, možda bih morao da ustuknem, ali mi je majka, eto, predala svoju snagu, s tvojim prijateljem sam se divno povezao, tvoju klijentelu držim ovde u džepu!”

„Ima džepove čak i na potkošulji!”, reče u sebi Georg i pomisli da bi ga tom

primedbom mogao onemogućiti pred celim svetom. To mu sinu samo za trenutak, jer je neprestano sve zaboravljao.

„Samo kreni sa svojom verenicom ruku pod ruku prema meni! Ima da je oduvam od tebe, a da ne znaš ni kako!”

Georg učini grimasu kao da ne veruje u to. Potvrđujući ono što je rekao kao istinito, otac naprosto klimnu glavom put ugla u kome je bio Georg.

„Baš si me danas razgalio kad si došao i pitao me da li treba da svom prijatelju pišeš o svojoj veridbi. Ali, on sve zna, mali glupane, on sve zna! Pa ja sam mu pisao, jer si zaboravio da mi oduzmeš pribor za pisanje. Zato on već godinama ne dolazi, sve zna stoput bolje od tebe lično, u levoj ruci gužva tvoja pisma, nepročitana, dok su mu u desnoj moja pisma koja čita!”

U zanosu je rukom mahao iznad glave. „On zna sve hiljadu puta bolje!”, vikao je.

„Deset hiljada puta!”, reče Georg da bi ismejao oca, ali mu reč još u ustima poprimi najsmrtonosniji prizvuk.

„Godinama već čekam da mi dođeš s tim pitanjem! Zar veruješ da me išta drugo zanima? Zar veruješ da čitam novine? Evo ti!” I dobaci Georgu novine koje su se nekako zatekle na postelji. Stare novine čiji je naziv Georgu bio već potpuno nepoznat.

„Koliko si dugo oklevao dok nisi sazeo! Majka je morala da umre, nije mogla da doživi taj radosni dan, prijatelj propada u svojoj Rusiji, pre tri godine bio je već žut, za bacanje, a ja, vidiš i sam kako sam. Za to imaš oči!”

„Uhodio si me, dakle!”, viknu Georg.

Otac sažaljivo reče uzgred: „To si hteo verovatno ranije da kažeš. Sad je za to prošla prilika.”

A onda glasnije: „Sad znaš, dakle, šta je još postojalo osim tebe, dosad si znao jedino za sebe! Čedno dete, eto šta si istinski bio, ali - još istinskije - bio si pakleno biće! I zato znaj: osuđujem te sad na smrt, da budeš udavljen vodom!”

Georg oseti da je proteran iz sobe, u ušima mu je još šumio tresak kad se otac sručio u postelju. Na stepeništu, niz koje je pojurio kao preko glatke padine, naleteo je na služavku koja je upravo pošla gore da pospremi stan posle noći. „Isuse!”,

uzviknu ona i pokri lice keceljom, ali on ju je već prominuo. Sunuo je kroz kapiju, nešto ga je teralo preko kolovoza prema vodi. Dograbilo je već ogradu mosta, kao izgladneli čovek hranu. Prebacio se preko nje kao izvrsni gimnastičar, kakav je u mladosti bio na ponos svojim roditeljima. Još se držao rukama iz kojih je čilela snaga, kroz šipke na ogradi nazreo je autobus čiji će šum sakriti njegov pad, tiho je uzviknuo „mili roditelji, ipak sam vas uvek voleo”, pustio se i pao.

U tom trenutku se preko mosta odvijao upravo beskonačan saobraćaj.

CRTICA OD PREVODIOCA

Franc Kafka je rođen 3. jula 1883. godine u Pragu kao sin jevrejskog trgovca. Studirao je od 1901. do 1906. godine isprva, kratko vreme, germanistiku, a potom prava. Posle promocije u doktora prava i jednogodišnje pravničke prakse u sudovima, zaposlio se 1907. u *Assicurazioni Generali*, a sledeće godine je postao pravnik u Zavodu za osiguranje radnika od nesrećnih slučajeva. U spomenutom Zavodu je ostao do invalidskog penzionisanja 1922. godine. Koncem 1917. godine prvi put mu je pošla krv na usta. Bio je to tuberkulozni izliv. Od te bolesti će umreti nekoliko godina docnije, 3. juna 1924.

Za života je Kafka, između ostalog, planirao da objavi knjigu pod naslovom *Sinovi*, koja je trebalo da sadrži tri povesti: „Ložac”, „Preobražaj” i „Presuda”. Ta tri prozna dela, na svoj način, predstavljaju jezgro Kafkine pripovedačke umetnosti, koja je, opet, po rečima Paula Rabea, u samom srcu celokupne autorove umetničke vizije.

„Ložac” je nastao tokom zime i proleća 1912/1913. godine. Ispisan je u sveskama za roman *Nestali* (nezavršeni roman koji će kasnije, posthumno, biti poznat pod naslovom *Amerika*), a Kafka ga je čitao 8. marta 1913. godine svojim praškim prijateljima. Dan-dva zatim piše Felici Bauer: „Pošto su upravo sveske s mojim romanom ležale preda mnom (nekim slučajem su se oдавно nekorišćene sveske našle na vrhu), uzeo sam da čitam te sveske, najpre s ravnodušnim poverenjem, kao da po sećanju tačno znam kojim redom nailaze dobri, poludobri i slabi delovi, ali bivao sam sve začuđeniji i konačno dospelo do nepobitnog uverenja da, kao celina, samo prvo poglavlje potiče iz unutrašnje istine, dok je sve ostalo, sa izuzetkom, naravno, pojedinih manjih i većih mesta, napisano takoreći po sećanju na neko veliko ali potpuno odsutno osećanje, i da stoga treba da bude odbačeno...”

Jedino je, dakle, „fragment” o ložacu bio iz unutrašnje istine. Time je autor sam potvrdio njegovu samostalnost, i uvek je na njega gledao kao na završenu povest.

„Preobražaj” je nastao, sudeći po pismima Felici Bauer, između 18. novembra i

6. decembra 1912. godine. Te poslednje noći obavestiće gospođicu Bauer: „... dakle, čuj, moja mala povest je dovršena...”

„Presuda” je napisana za noć (22/23. septembra 1912), u periodu prvih susreta s Felice Bauer, Kafkinom budućom verenicom, i njoj je posvećena: „Za gospođicu Felice B.” U autorovom dnevniku možemo da čitamo: „Ovu povest... napisao sam u noći između 22. i 23. od deset sati uveče do šest sati u zoru u jednom mahu. Jedva sam ispod pisaćeg stola izvukao noge ukočene od sedenja. Strahovita napetost i radost dok se povest razvijala preda mnom, dok sam napredovao kao nošen bujicom. Te noći sam više puta nosio sopstveni teret na leđima. Kako sve može biti rečeno, kako je za sve, za najstranije pomisli spremna neka velika vatra u kojoj one nestaju i iz koje iskrsavaju. Kako je pred prozorom počelo da se plavi. Prodoše neka kola. Dva čoveka predoše preko mosta. U dva sata poslednji put sam pogledao na časovnik. Kad je služavka prvi put prošla kroz predsoblje, napisao sam poslednju rečenicu. Gašenje svetiljke i dnevna svetlost, laki bolovi u srcu. Umor koji je bio iščezao sredinom noći. Ustreptali ulazak sestara u sobu. Čitanje pred njima. Prethodno sam se protegao pred služavkom i rekao: pisao sam do sada. Izgled netaknute postelje, kao da ju je upravo neko uneo. Potvrđeno ubeđenje da se s pisanjem svog romana nalazim u sramnim nizijama pisanja. Jedino se ovako može pisati, jedino u takvoj spregnutosti, s takvim potpunim otvaranjem tela i duše...”

Kad je „Presuda” objavljena kao posebno izdanje, u Lajpcigu, oktobra 1917. godine, posveta je glasila: „Za F.”

Kafku sam čitao na jeziku na kome je pisao; čitao sam ga i u francuskim i srpskim prevodima, u pokušajima raznih, poglavito odličnih prevodilaca. Smatram da je nezaobilazna dela, koja poput Kafkinog obeležavaju vreme, vredno prevoditi više puta (koliko god raniji pokušaji bili kvalitetni), i čitati ga u raznim verzijama. Tada se približavamo njegovoj „unutrašnjoj istini”.

Ovim izdanjem i mi, posle nemačkog izdavača, ispunjavamo zanemareni piščev naum da navedene tri priče budu čitane zamišljenim redosledom i u istim koricama, i to u punoj spregnutosti, s „potpunim otvaranjem tela i duše”.

J. A.